તાલીપે મહા.

ગુલે સનોબર ચે કર્દ?

ઊર્ફે

ગુલને સનોબરસે કયા કીયા?

નાટક ૪ બાબકા.

વાસ્તે ગીરોહ વીકટોરીયા નાટકકે.

તરતીબ કીયા

મરહુમ નસરવાનજી મેહરવાનજી ખાનસાહેબને

ઔર

આપકે ઇજહાર કીયા વાસ્તે પ્રાગ આમકે

માલેકાને

ગીરોહ વીકટોરીયા નાટકકે હુકમસે

જેહાંગીર બેજનજી કરાનીને

જબાને ઊર્દુ બ હર્ફે ગુજરાતી.

મુમબઇ,
જેહાંગીર બેજનજી કરાની,
કીતાબ ફરોશ વ જાહેર કરનેવાલા,
નાં ૧૮. પારસી બાઝાર, કોટમા.

કીમત છે આને.

ગુલબા સનોબર ચે કર્દ?

ઊર્ફે

ગુલને સનોબરસે ક્યા કીયા?

—:o:—

નાટક ૪ બાબકા.

—.o.—

વાસ્તે ગીરોહે વીકટોરીયા નાટકકે,

તરનીપૂ કીયા

મરહુમ નસરવાનજી મેહરવાનજી ખાનસાહેબને

ઔર

છાપેકે ઈજારેદાર કીયા વાસ્તે ફાયદે આમકે

માલેકાને

ગીરોહે વીકટોરીયા નાટકકે હુકુમસે

જેહાંગીર બેજનજી કરાનીને

જબાને ઊર્દુ બ હર્ફે ગુજરાતી.

મુંબઇ,

જેહાંગીર બેજનજી કરાની,

કીતાબ ફરોશ વ જાહેર કરનેવાલા,

નાં ૧૮, પારસી બાજાર, કીલ્લા.

કીમત છે આને.

મુંબઇ:—રીપન પ્રીનતીંગ પ્રેસ, ધોબીતલાવ.

તખ્તએ નાટક.

સનોબરશાહ……………………પરસ્તાનકા બાદશાહ.
કૈમુસશાહ ……………………મુલ્કે ચીનકા બાદશાહ.
અલમાસરૂહબખ્શ……………મુલ્કે ખોરાસાંનકા શાહજાદા.
તહેમાસ ………………………મુલ્કે મશ્રકકા શાહજાદા.
બહાદુર…………………………મક્કાર ઓબાશ.
કુતબોદ્દીન ……………………બહાદુરકા બાપ.
આહઝાક ………………………યહુદી હકીમ.
અબદુલ્લા………………………એક મરીજકા ભાઇ.
નુરૂદ્દીન ………………………બ્યાજખોર મોગલ બેઓપારી.
રામચંદર ………………………નુરૂદ્દીનકા શરીક.
ઝટકસીંગ ………………………કૈમુસશાહકી બેટીકે જનાનખાનેકા દરબાન.
પીરમર્દ…………………………રાહબર.
જીન ……………………………સનોબરશાહકા ખીદમતગાર.
દહેકાની ………………………એક કુંતી.
મેહરઅંગેજ ……………………કૈમુસશાહકી લડકી.
દીલઆરામ, સોસન ……………મેહરઅંગેજકી દાયા.
ઝોહરા …………………………આહઝાકકી બાનો.
લાલા……………………………દહેકાનીકી બાનો.

દેવ—પરીયે—આદમી—નોકર—વગએરાં.

મુકામ

ચીન—કાફ.

મુમ્બઈ તા૦ ૧ આગષ્ટ શન ૧૮૮૩.

તાલીફે અદા.

ગુલ બા સનોબર ચે કર્દ!

ઊર્ફે

ગુલને સનોબરસે ક્યા કીયા?

—0:0:0—

બાબ પેહલા—પરદા પેહલા. ૧૯૭૫

દીવાંનખાંના.

[મેહરઅંગેજકા અપની સખીયાંકે સાત હીંડોલેપર ઝુલે ખાતી હુઇ નજર આંના.]

ઝીન્ઝોટી—હુંમ્રી—બાંસરીયાવાલે સાવરારે—તર્જ.

સહેલીયેં—શાહાજાદી તોરા ખુબી, નગરાયાં સારી જાનેરે.—શાહજાદી.
સર પર મુકટ તોરે ચમક ઝમક રહે, જએ જએ તેહારો નામ,
નગરીયાં સારી જાનેરે—શાહજાદી.

દીલઆરાંમ—સાહેબા, અબ આપ કરમ ફરમાંકર સવાલકી બાતેં છોડ દો, ઔર કીસી ખુબરૂ ખુબસીરતસે અપની શાદી કર લો.

મેહરઅંગેજ—દીલઆરામ, ક્યા તુ દીવાંની હુઇ હએ, જો યહ બાતેં જબાનપર લાતી હએ? ક્યા મએં બગઅેર જાંને, બગએર પએછાંને કીસી મર્દકો મેરી શોહરીમે કુબુલ કરૂં? વાહરી! મએં કુચ્છ છોટા બચ્ચા હું જો તુ મુઝે સમઝાતી હએ? અગર ગીલમાંન ચર્ખે બુલંદપરસે ઉતર આવે, તોભી વો બગએર મેરે સવાલકા જવાબ દીયે હરગીજ દીવાનખાંને ઉમ્મીદમે વારીદ ન હો સકેગા, ક્યુંકે મએંને કસમ ખાઇ હએ.

દીલઆરામ—વારી જાવું, મએં સબ સમઝતી હું; પર તુ યું નહી જાંનતી હએ, કે તેરે સવાલકા જવાબ લાનેકી જો હુરેં મલાએકમેભી તાકાત નહી, વો એક બેતમીઝ આદમઝાદ લા સકેગા? મેહરઅંગેઝ, યેહ કયા ખીયાલ તુને અપને દીલમે ઠાંના હએ, કે ખુન બન્દેગાનેકા નાહક અપની ગરદન પર લેતી હુએ? લાઝીમ હએ કે મેરે કહેને પર ધ્યાંન ધરે.

મેહરઅંગેઝ—અરી જા નીકમ્મી, ધ્યાંન ધરના જોગીયોંકો સમઝા, ઔર નસીહતકી બાતેં કીસી નાંદાંનસે જા કર કહે. ભલા ખેઅર, મેરે એક સવાલકા જવાબ દે.

દીલઆરાંમ—સો, શાંમો સહર જવાબસેહી કામ રખતે હો? અરી તેરે સવાલકા જવાબ દેતે દેતે સએંકડો મર ગએ, તોભી તુ સવાલ પુછનેકા ખીઆલ નહીં છોડતી? કહીએ આપ કયા પુછતે હો?

મેહરઅંગેઝ—વાહરી બાતોંખાંની, યેહ ઝબાંદરાઝી તુને કબસે એખતયાર કીઈ હએ?

દીલઆરાંમ—જબસે આપને સવાલ પુછના એખતયાર કીયા તબસે.

મેહરઅંગેઝ—તોબા! કયા ઝબાંન ચલતી હએ! દીલઆરામ, સુન અબ તુને મુઝપર જો સંગદીલીકા બદા રખા ઉસકા કયા બાયેસ? મએં અપની શર્ત પુરી કરતી હું ઉસમેં. મેરા કયા તકસીર? મએં કુચ્છ લોગોંકો પકડ મંગવા કેં ઉંકો નાહીં કતલ કરવાતી હું? વો ખુદ આપહી આપસે યાંહાં તક ચલે આતે હએં, ઔર આરઝુ મુઝસે નેકાહ કરનેકી રખતે હએં, તબ મએં ઉનકો ફકત એકહી સવાલ પુછતી હું, બલકે પહેલે યેહ ઉનકો બા-ખુબી જતાતી હું, કે અગર મેરા જવાબ ન મીલેગા તો મએં કતલ કરાવુંગી. જબ યેહ સબ ઝાહેર કીએ બાદઅઝભી વો અપને ઇરાદેસે બાઝ નહીં આતે, તબ મએં સવાલ પુછ કર જો જવાબ દે નહીં સકતે, ઉનકે સર કટાતી હું, ઇસમે ખતા મેરા કયા હુઈ?

દીલઆરાંમ—યેહ તો સબ રાસ્ત ફરમાતે હો, મગર ઇસ્સે જાબજા આપકી રુસવાઈ હોતી હએ.

મેહરઅંગેઝ—ઇસમે રુસવાઈ મેરા કેસી હુઈ? ફઝીહતી તો ઉન

આહુમક ખુબકોંકી હોતી હએ, જો મર્દ કહેલા કર એક ઓરતકે સવાલકા જવાબ દે નહીં સકતે.

[બાહેરસે નકારેકી આવાજકા આંના.]

સુંન સુંન કોઇ નયા તલબગાર આયા હએ.

દીલઆરાંમ—અફસોસ! ફેર કીસ કમબખ્તકી કુઝા આ પુકારી? અફસોસ! ઇશ્ક યેહે કેસા દીવાંનપન હએ, કે મરીઝ અપની જાનકીભી દરકાર ન કર, માનીન્દ દીવાંનોંકે, ગારે અલમમે જા ગીરતે હએં.

[ખીદમતગારકા આન કર આદાબ બજાંના]

ખીદમતગાર—મલેકા રોશનએફખાલ, મશ્રકકે મુલ્કકા શાહજાદા તહેમાસ દીવાને ખાસમે આયા હએ, ઔર ઇજાજત આપકે હુઝુરે આલીમે પોહચનેકી રખતા હએ.

મેહરઅંગેજ—જલ્દી બા આબરૂ અંદર લે આ.

[ખીદમતગારકા કુરનીશ બજા કર જાંના, ઔર તહેમાંસકા લે આના]

તહેમાંસ—અએ શાહે હુસ્ન, મલેકાએ મુલ્કે જમાલ, આપકી ખુબસુરતીકે જલવેકે તાબો તજલ્લીસે, અએવાંને જેહાંન રોશનીસે મઆમુર હુવા હએ. આપકે રૂએ પુરનુરકે રશ્કસે માહતાબભી દાગ હસરતકા ખાતા હએ. ઔર આફતાબ આલમતાબ શરમીન્દગીકે બાએસસે શબો રોજ સરગરદાંન ફલકપર ચકકર મારતા હએ. અજબમકે તુમારે ગોહરે સફાઇકી તાઅરીફ સુન બ દા આયા હએ, ઔર ઉમ્મેદવાર આપકે લુત્ફો કરમકા હએ.

મેહરઅંગેજ—આએ દાંનેશમંદ શાહજાદે, તેરી જવાંની પર મુઝે મહેર આતી હએ. અએ પરવાને સુરત, આપહી આપ ઇસ શમ્એ નુર પર ન ધુંમ. મેરે સવાલકા જવાબ આજતક કોઇ શખ્સ ન લાયા હએ. બહોતેરે ગુજર ગએ હએં. પસ તુ જીસ જગેસે આયા હએ વાંહા પીછે જા. નહીતો બાઇન્દા પરેશાંનીમે અસીર હોગા. ફેર તેરે ખુનકા બોજા મેરી ગરદન પર નહીં?

તહેમાંસ—નુરઅફઝા મલેકા, યાંહાં આંનેકે પહેલે મએંને ખુબ અંદેશા કીયા હએં, ઔર અચ્છી તરહસે ઇસિ બાત પર ગોર કર બારૂદ-

અજ્ કદમ તેરી ફ્વાહીશમે રખ્ખા હએ. તેરી નેક નસીહતકે લીયે મએ તેરા અહેસાનખાંન હુવા હું. મગર મુઝકો તો ઔર કીસી ચીજસે સરોકાર નહીં હએ. જબ હાથ ખજાંનએ ઇશ્કપર બઢાયા, તબ ઊસકો ખીંચ લેના મોહાલ હએ. અગર જાનકી મએં દરકાર કરતા, તો જીનહાર યાંહાંતક મુસીબતેં સહેતા ન આતા. ઇસ લીયે અએ દુરરએ નુર, અપને સદફે દહનકે લબોંકા દરવાજા ખોલ, ઔર સખુનકે મોતીસે ઇસ કમતરીનકી દાંમન ભર.

મેહરઅંગેજ—અએ હટીલે જવાંન, જબ મૌતકી આશનાઇ તુ કરને ચહાતા હએ તબ મએં નાચાર હું. મએં તુઝે અપને સવાલ કહેનેકો તૈયાર હું; પર પહેલે એક શર્ત કરની દરકાર હએ, કે અગર તુ મેરે સવાલકા જવાબ દેગા તો મએં તુઝસે નેકાહ કરુંગી, ઔર અપની શોહરીમે તુઝે કુબુલ કર બહોતસા માલો જર દુંગી. ગર્ચે સવાલકા જવાબ તુ ન દે સકેગા, તો તેરા સર વુજુદસે જુદા કર કીલેકે દરવાજેપર લટકાવુંગી, ઇસ બાત પર તુ રાજી હએ?

તહેમાંસ—અલબતા, મૈં જાનસે મએં યહે શર્ત કુબુલ રખતા હું.

મેહરઅંગેજ—શાહજાદે કુચ્છ સમઝ? ઇસમે બડી ખતા હએ? નાહક અપની જાન દે આઇન્દા પચતાએગા?

તહેમાંસ—તુ બેફીક રહે, અપના કાંમ મએં અચ્છી તરહાસે સમઝતા હું.

મેહરઅંગેજ—જબતો સુન લે મેરા સવાલ. કહે અએ શાહજાદે કે, "ગુલ બા સનોબર ચે કર્દ," યાને ગુલને સનોબરસે કયા કીયા?

તહેમાંસ—[ખુદસે] ગુલને સનોબરસે કયા કીયા? ઇસકા કયા જવાબ દું? બાનો ગુલ કૌન થી, ઔર સનોબર કૌન થા?

મેહરઅંગેજ—ઊસકા ખુલાસા મુઝસે ન કીયા જાએગા.

તહેમાંસ—યહેતો અજબ કીસમકા સવાલ તુમ પુછતી હો? ઇલ્મે ગએબસે સીવાએ ખુદાકે કીસકો આગાહ હએ? અગર કોઇ શખ્સ તુઝકો જુઠી એક બાત બના કર કહે, વ્હો બાત કાબીલ એતેબાર નહીં હો સકતી?

મેહરઅંગેજ—શાહજાદે, બસ હો ચુકા. મએંને પહેલેહીસે તુઝકો

જીતાથાથા, કે તુ મેરી શર્ત ન બજા લાએગા? યહે કુચ્છ મેરે સવાલકા જવાબ નહીં હય્એ. અફસોસ અપની જીદ ઔર ગુરૂરીસે તુ યહે અનજામકો પોંહચા. અએ આફતરસીદા તુ જીનેસે ગુજરા હય્એ.

[મેહરઅંગેજકા ખ઼ીદમતગારકો ઇશારા કરના, ખ઼ીદમતગારકા તહેમાંસકો ગીરફ્તાર કરના.]

બાબ પહેલા—પરદા દુસરા.

રાસ્તા.

[બાહદુરકા દાખ઼ેલ હોના બેજાર હો કર.]

બાહદુર—થુ, ઇસકો ગુલેમે ડાલું ઇસકો પૈસેકો? મએં અગર દુન્યાકા બાદશાહ હોતા તો હરગેજ યહે બલાકો રહેને ન દેતા. પહેલે જેહાનમે પૈસેકા નામ કીસને નીકાલા, ઓહો જરા મુઝે મોઆલુમ હોને દો, ફેર અચ્છી તરહ ઊસકે સાથ જા કર ઝગડા કરૂંગા. બસ જીધર દેખો ઊધર પૈસાહી બડા! ઈલમાંભી ઊસકીહી મકતબમે પહુતે હયએં, જોગીભી જરાકાહી તપ કરતા હય્એ, ફકીરકાભી સવાલ પૈસેહીકા, દાંના ઊસ્તાદોંકાભી યેહી ઊસ્તાદ, શાહોકા શાહનશાહ દેખોતો પૈસા, કાજી મુલ્લાભી ઇસીકેહી મુરીદ, બસ દુન્યાંમે ઇસ્સે બડા કોઇ નહીં. યેહી કમબખ્ત લોગોંકી શર્મ લેતા હય્એ, યેહી સીયાંનેકો દીવાંનાં બનાંતા હય્એ. યેહી અમીરો ઊમરા ઔર શાહજાદોંકો મુફલેસ, લુચ્ચે, લફંગે, ઔર નીકમ્મેકી સહોબતમે બીઠાતા હય્એ. ઇસીકી તાલીમસે આહમક દાંનાં કહેલાતા હય્એ. અફસોસ! કે દુન્યાં ઇસ્સે અંધી હુઇ હય્એ. યહે નાબકારને અપના અફસુંન મુઝસે ગરીબપરભી ફુંકા હય્એ. બસ રાત દીન કર્જ ઔર કર્જહીકા ખ઼ીયાલ હય્એ. ફજ્જરકો નીંન્દસે ઊઠતેહી દેખોતો પહેલી સુરત બચાજફોરકી નજર આતી હય્એ. રસ્તેમે ફીરનેકાભી કરાર નહીં. ઇસ તરફકી રાહ લીઇતો એક બલા આ ખડી રહેતી હય્એ. "મીયાં બાહદુરખાં ઊતની રકમ દે દીજીયે?" વાંહાંસે ભાગા કે એક દુસરા ઇબલીસ બીચમે

આતા હુએ. "અહો બાહદુરસીંહ હમારા કુચ્છ નીકાલ નાહી કીયા ?" કુચ્છ જવાબ દે વાંહાસે દુમ દબાઇ કે તીસરા પકડતા હુએ. "કાહે હો બાહદુર સાહબ, ક્યા પેસ્યચ્ય કયા કેસે ?" યેહી નાહટ ભાગમે સારા દીન જતા હુએ. ઘરમે પાંવું રખ્ખા કે બાવાજી પહેલે ચાબ બાતે હુએં. "અએ નકટે તેરા પેટ મએં કાંહાંસે ભરૂં ? જા આજકા દીન ખાનેકો દેતા હું; અગર કલ કુચ્છ ન લાએગાતો, કમરકી હડ્ડી તોડ હંકાલ દુંગા." ઇનકી જબાંનતો ન ઠએરીકે ઇતનેમે અમ્માજી મુસલ લે કર ઊઠતે હુએં. એક બાઇ ફુકની લેતા હુએ, તો દુસરા કહેતા હુએ "સટ મેરે ચાર રૂપએ." જોરૂ કહેતી હુએ, "મુવે બચ્ચોંકો ક્યા તેરે સીર ખીલાવું ?" બાલા પુકારતી હુએ, "નીકાલ ડાલો મુવે નીકમ્મેકો." વાહ વાહ ! ફેર ક્યા મજા પુછતેહો બાહદુરખાંકી ? એક દીવાંનાં કુત્તા તો ભલા. એક તદબીર ઇન સબોંસે બચનેકી હુએ, કે સુબ્હો હોતેહી યાંહાંસે ચુપ ચાપ ચંમ્પટ હોના. પર દીલમે એક ખતરા આતા હુએ, કે આઇગ્નાક હુકીમકી ઔરત જો મુઝપર ઇતની કુરબાંન હુએ, ઊસકો કયું છોડ જાવું ? જેહાંનમે મેરી કદ્ર બુજનેહારી ફકત ઓ મેરી મશુકા રહી હુએ. કબસે ઉસીકી રાહા દેખતા હું, કે દરવાજા ખોલે તો અંદર જા કુચ્છ સમઝા કર થોડી રકમ નીકાલ લું. [સાંમને દેખ કર ચોંકના] બાપરે ચડે સાંમનેસે કોન આયા ! હાએ ! કીધર ભાગું ? સત્યાનાસ !

[દાખેલ હોના, નુરૂદ્દીન મોગલકા.]

નુરૂદ્દીન—અસ સલામો અલેક બાહદુરખાં.

બાહદુર—આલેકુમ સલામ, આગા આલેકુમ સલામ.

[જલદીસે જાંને ચહાના.]

નુરૂદ્દીન—બાબા ઇધર આવ, ઇધર આવ બાહદુરખાં, તુમ કીધર જાતે ?

બાહદુર—કામ, બડા જરૂરકા કાંમ હુએ, આગા, સલાંમ.

[જાંને ચહાના]

નુરૂદ્દીન—સબ્ર કરો, સબ્ર કરો, મત ભાગો. પહેલે જરા હમ બાત કરો, તુમ બાત કરો, ફેર જાવ.

બાહદુર—કયા કયા આગા, બોલ દોજી? [ખુદસે] સ્હે કયા મુઝે છોડતાથા.

નુરૂદ્દીન—ભાઇ ઓહો હુમારા દીનારકા કયા ખબર?

બાહદુર—સબ અચ્છી, સબ અચ્છી. [ખુદસે] અરે તેરી કબ્ર મએં ખોદું રે તેરી.

નુરૂદ્દીન—બાબા બહોત દીન હુવા તુમ પૈસા નહી દેવ, એહે કયા તમાંશા? તુમ બોલો "આગા હુમ દીનાર દેવ," હમ બોલો, નહીં તુમ બોત દીન લગાવ. તુમ બોલો, "એક બીસ પંન્જ દીનાર દેવ, હમ થોડ દીનમે બ્યાજ સાથ દેગા." હુમ બોલો અચ્ચા, હુમ તુમ એક બીસ દીનાર દેવ, તુમ હુમ એક મહીના બાઅદ એક બીસ પંન્જ દીનાર દેવ. તુમ બોલો અચ્ચા. હુમ દીનાર દેવ. તુમ એક મહીના નહી દેતા, દુસરા મહીના નહીં દેતા, તીન ચાર પન્જ મહીના નહીં દેતા, એહે કયા તમાંશા? અબ હુમારા પૈસા દેવ, અગર નેઇ દેગા હુમ સરકાર બોલો, બ મી ચસ્મ હુમ સરકાર બોલો તુમ કએદ કરાએગા મોઆલુમ?

બાહદુર—ઠએરો, આગા સાહુબ એક આઠ દીન ઠએરો. મેરી હુંડી બાહેરસે આનેકી હએ ઊસમેન મએં જરૂર દુંગા.

નુરૂદ્દીન—હુમ હુંડી નેઇ માઅલુમ, હુમ તુમારા મુડી લેગા. હુમ કસમ લેતા હુમ તુમારા મુંડી લેગા, માઅલુમ?

બાહદુર—આગા દેખો, અભીતો અગર તુમ મુઝે માર ડાલો તોભી મેરે પાસ તો એક ખોટી દમડીભી નહી હએ. જરા સબ્ર કરો, ઔર તુમારા સબ પૈસા મએં દે દુંગા. મએ કુચ્છ લુચ્ચા યા ચોર નહી હું [ખુદસે] તેરી દાહડીભી અલગ ઉઠા જાવુ [આગાકો] આગા તુમ બડી કીટ કીટ કરતે હો.

નુરૂદ્દીન—[તએશમે આંના] હુમ કીટકીટ? હુમ નેઇ કીટકીટ. તુમ કીટકીટ, તુમારા બાપ કીટકીટ, તુમ લુચ્છા, તુમ ચોર, તુમ દગાબાજ, તુમ કુત્તા, તુમ બીલ્લી, તુમ ગધા, તુમ તુમ તુમ અ અ અ—

બાહદુર—[ખુદસે] વાહ, આગાતો તરાંનેકી તાંન લેતા હએ?

નુરૂદ્દીન—બેશર્મ, બેહયા, તુમ શર્મ નેઇ, તુમ રાસ્તી નેઇ, તુમ અક્લ નેઈ.

બાહદુર—મએં શર્મ નહીં, રસ્તી ઔર અકલ નહીં, મએં તો બાહદુર હું.

નુરૂદનદી—અચા, અચા, તુમ ગાલી દેતા નહીં? તુમ દીનાર નહીં દેતા? હમ સીપાહી બુલાવ [ગુસ્સેમે ચલે જાનાં]

બાહદુર—પાનાફરાખ, વહુતો ફજીહતી કરેગા! હાએ! હાએ! બાતનેમે મેરી મઆશુક ખીડકીપરસે દેખતા? [સાંમને દેખ કર ચોંકના] અરરર એક બલા ગઇ, ઔર દુસરી આઇ. વહુતો વ્હો આગાકા હીસ્સેદાર રાંમચંદર બહુમન હુએ. હામકોભી દસ દીનાર દેનેકે હુએ. આગાતો પેટ ભર ગાલીયા સુનાકર ગયા, દેખે વહુ કયા કરતા હુએ. મએં કાંહાંસે વહુ સપાટેમે આયા. [દાખેલ હોના રામચંદર ભટકા]

રાંમચંદર—હા કોન? આપલ્યા બાહદર સાહુબ કાએ? કાએ હો બાહદર સાહુબ કસે કાય? રામ રાંમ હો.

બાહદુર—સલામઅલેકુમ, મએં સમઝાકે રસ્તેમે કોઇ ગધે હકાલના હુએ કયું કુચ્છ હુકમ?

રાંમચંદર—નાંહી, મી તુમાલા કુચ્છ જરા મીલનેકો આએથે. હે આપલ્યા બતચા તુમને કાએ કેસે?

બાહદુર—હાં, તુમસે કુચ્છ બાત કરનેકી હુએ, મગર અબ જરા મુઝે જાંના હુએ, મેરી મા મરતી હુએ.

રાંમચંદર—વો મેલી તર અમારેકો કાએ? લવકર રૂપએ ટાકુન દયા, નાહી તર ટંટા હોઇલ. વો આમચે આગા સાહબ જીવ બાતા હુએકી?

બાહદુર—આગા સાહુબ અભી મુઝે મીલેથે. મએંને ઉન્હોકો ચાર બાતેં સમઝા કર કહી હુએ, ઔર વ્હો એક મહીનેકે બાદ લેનેકો રાજી હુવા હુએ [ખુદસે] વ્હોતો સીપાહી લાનેકો ગયા હુએ.

રાંમચંદર—છે, હે કાંમ અચ્છા નહવે. ગરજ પડલી તર કરજ કેલે. આની માંગનેકો આએતર હાત તાલી દાખવીતે, કે આજ આવ, ઉદયા આવ, પરવા આવ, અસે મહનતલા તર કાએ? બરે માનુષ્યચા હા કામ નહવે. દાહા દીનારકે આજ, ઉદયા કરતેં, તર શેંમબર બીંબર કસ દેસ?

બાહદુર—સમ્બર કયા શવ સાહેબ?

રાંમચંદર—મી મન્તલેકી સામ્બર દીનાર ઘેલ, તર યાહા તોંડાની કસા દેલ? સામ્બર મહનતકા તર સૌ, આની સૌ મહનતલ તર સમ્બર.

બાહદુર—[ખુદસે] યાંહાં દસ દીનાર દેનેકા દમ નહીં, ઔર સાકી બાત ચલી હએ.

રાંમચંદર—કાએ મંગ, જવાબ દોકી?

બાહદુર—જવાબ, જો તુમારે આગાકો દીયા વોહી. એક મહીને કે બાઅદ લો [ખુદસે] ફજ્જરકો યાંહાં કૌન ખડા રહેતા હએ. .

રાંમચંદર—મહીના બહીનાં મૈ કુચ્છ સમઝતે નાહી. આજકે આજ દેવ, નાંહીતર મી ઉદયા ફરીયાંદી કરેંગે.

બાહદુર—બેહ્રીક, તુમારી મરજી. અભીતો મએં દે નહીં સકતા. યહે સર પર પઘડી હએ સો લેહો લો, નહીતો ક્બાહ ઉતાર લો. યાહેતો મેરે ગડે દો જુતીયાં હએ વોભી લેલો.

રાંમચંદર—યહે કૈસા ગાડવ હાએ? પૈસેચે પૈશે નાંહી દેતે, આની મહનતેકી મોચે ઘેવ. થાંમ મી અતા સીપાઇલા ઘેવુંન એતો, આંની તુલા દાખવીતો.

[દૂર કર ભાગ જાંના રાંમચંદરકા]

બહાદુર—યહે તમાંશા દેખા? એક સાહેબ ઘોડે પર બએટે આએ, ઔર યહે માહારાજતો હાથીપર સવાર હુવેથે. અરે કીસીકે મુંહસે આજ કીતને રોજ હુવે મએંને એક મીઠી બાતભી ન સુની. જો દેખા વહો ગાલી દેતા હએ. યહેભી નસીબ; જબ માબાપ ઔર જોરૂ બરચે બોલતે હએં, તબ યહે બેગાંનોંકી કયા તકસીર? આજ આખ્રી મરતબા મેરી માહાબ્બત એ મીલ લેતા હું, ફેર સુબ્હોસે ડેરા ઉઠા રસ્તા કાટેંગે

[બહાદુરકા આઇજાકકો આતા હુવા દેખ કર છુપ જાંના, આઇજાકકા મઅ અબદુલ્લાકે આના.]

અબદુલ્લા—ફેર હકીમજી, ઉસ જવાંનકા પાંઉં કયા આપ કાટેગે?

આઇજાક—હા, અલબત્તા, નહીં તો વહો મર જાએગા.

અબદુલ્લા—પાંઉં કાટતે વકત ઉસકો કુચ્છ દરદ તો ન હોગા?

આઇજીક—નહીં. અભીહી મએ ને એક બેહોશીકા શરાબ ઉતારા હુએ. વહો જેસા ઉસકો પીલાવુંગા, કે વંહીં વહો બેફહુમ હોગા; ફેર બાઅ્દ એક ઘડીકે હોશમે આએગા. ઇતને વક્તમે પાંવ કાટના સહલ હએ.

અબ્દુલ્લા—દુરસ્ત હએ. જબતો મએં કલ ઉસકો યાંહાં લે આવુંગા, અબતો જાતા હું.

આઇજીક—જરૂર લાઇયો.

[દોનોકા રવાંનાં હોના.]

બાહદુર—અબ સમઝ પડી. હકીમજી ઘરમે થે ઇસ લીયે મુઝે અંદર ન લીયા. અબ જાવુંગા, મેરી દીલદારતો રાહ દેખતી હોગી. હકીમજી કીસકા પાવ કાટનેકી તજવીજમેં હએ. ઉસ નાપાક આગાકા નહીં તો વહો અંદાસ બહમનકી ટંગરી તોડેતો કયા ખુબ ? મએં તો એક સેર શકર પીરકો ચડાવુંગા.

[જોહરાકા તાકીદસે આન કર બાહદુરકો બુલાના.]

જોહરા—બહાદુર, બાહદુર.

બાહદુર—આયા મેરી જાં, મેરી લાડલી.

[જાંના જોહરાકે સાત બાહદુરકા, આંના લડતે હુવે મોગલકે સાત બહમન રાંમચંદરકા.]

નુરૂદ્દીન—જુઠા, સાફ જુઠા. વહો લુચ્ચા આદમી. હમ નહીં બોલો એક મહીના બાઅ્દ દેત.

રાંમચંદર—તર કાએ વહો મેરેકો ઠગવીલે? હુમાલા મહુનલાકી આગા સાહેબકો મીની બોલ્યે, અની માલા જુતી દાખવીલે.

નુરૂદ્દીન—વહો કીધર હએ? બ મન ચશ્મ હમ ઉસકા ખોપરી ફોડેગા.

રાંમચંદર—તુમ ઉસકા ખોપડી ફોડેગા, તર મી ઉસકા ઝોપડી જલાએગા. બરા બેહેતર આલા. પરંતુ આગા સાહેબ, આજ મીની એક ચાંગલી ચીજ બગુન આણે.

નુરૂદ્દીન—બોલો રાંમતેનજર વહો કયા હએ?

રાંચંદર—આજ કીતી દીન ઝાલે તુમ આન મી રૂપએ સધલે ઇ-

કુરૈ તીકરૈ ઠેવતો, ત્યા સાટી એક થોરલી પેટી પાએજે. સબ પાએકા ઠેવનેકો અમી તજવીજ કર આલે.

નુરૂદ્દીન—હાં, પર તુમ ખરીદ મત લો સમઝા? અપના કારખારમે કોઇ ચીજ બેચતા મત લેવ.

રાંમચંદર—નાંહી હો, વીકત કોન ગેઇલ, મી કાએ વેડા હાએ કાએ? યે બગા વો આપલે દુકાનકે પાસ સુથાર હએ વો તુમ બગીતલા નાંહી? વો દીન આપલે જવલ ખુરદા લેનેકો આએ થે વો?

નુરૂદ્દીન—હાં, હાં, ઉસકા કયા?

રાંમચંદર—ઉસકા ઘરચ્યા ઓતાવર મી આજ કીતને દીવસ આલે એક થોરલી પેટી બગીતલી, તો આજ રાતકો ઉઠા કર ચુપ ચીપ ગેઉંન આંનાં, કસા કાએ?

નુરૂદ્દીન—ખુબ રામતેનજર. આજ રાતકો જાકર ઉઠા લાએંગે.

રાંમચંદર—તુમતર લવકર દુકાન પર એત, મીબી જીવન બીવન કરૂ ન આતા હએ. રાંમ રાંમ.

નુરૂદ્દીન—સલામ, હુમ જરૂર આએગા.

[દોનોકા જાના.]

બાબ પહેલા—પરદા તીસરા.

કોઠા.

[બહાદુરકા નાક ચઢાકે બએઠે હુવે નજર આના, જોહરાકા મનાંનાં.]

જોહરા—બાહદુર, બાહદુર. મએં તેરે લીયે કીતની ઇનતેજારી ખીચતીથી? મેરે પ્યારે, આજ બાઅ્દ કએ રોજ઼કે હમારી મુલાકાત હુઇ. મેરી ખ઼તાસે દરગુજ઼ર કે ઇતની દેર તુઝે મએંને બાહેર તકલીફ઼ દીઇ.

બાહાદુર—[તએશમે] બીબી સાહેબ, તુમકો કયા હએ? યાંહાં ખડે રહેતે રહેતે હમારે પાંવુમેંભી લહુ ઊતરા. ઔર ઘડીયાં ગીનતે ગીનતે ઊંગલીયાંકી લીકીરેંભી ધીસ ગઇ. તુમ તો નરમ તકીયેપર બએઠે હુવે મજે ઊડાતેથે. તકસીર તો હમારી હુઇ કે માનીંન્દ ભુકે કુત્તેકે તુમારે દરવાજેપર ભટકતે રહે. [ખુદસે] જરા દમસેહી શુમાર રખના.

જોહરા—અજી લાડલે, કયું આજ ઇતને ખફા મુઝ કમતરપે હુવે હો?

બાહાદુર—[તએશમે] બસ મુઝે ન છેડો. મુફતમે ખટરાક, ખાલી પંચાત. યાંહાં જાંન જાતી હએ ઔર તુમ કયા કીરકીરાતી હો? કમબખ્તી લગીથી જો તુમારી દોસ્તી કીઇ. [ખુદસે] જરા ચૌંકાતો સહી!

જોહરા—આજ હુવા હએ કયા, કુચ્છ કહોગે?

બાહાદુર—[તએશમે] દીવાંના હુવા દીવાંના, અબ ખીયાલમે આયા?

જોહરા—પ્યારે જરાતો કહો? કુચ્છતો ખુલાસા કરો? ઇતને તીર્ઝરૂ હો કયું મુઝે ઝીડકાતે હો? કયા મુઝસે કુચ્છ ખતા હુઇ હએ જો ઇતને આઝુર્દા હો? મેરે દીલકે સુરૂર, દરગુજર, મોઆફ કર, દીલસે નીકાલ દે અગર કુચ્છભી મુઝસે તકસીર હુવી હો.

બાહાદુર—[ફરેબસે] તકસીર કીસીકી નહીં, યેસે સબ તમાંશા કીસમતકા હએ, કીસમતકા!

જોહરા—કીસમતકા તમાંશા? કયા તુમ્પે કુચ્છ આફત ગીરી, યા કીસી મુસીબતમે ફસે હો, કયા હએ?

બાહાદુર—[બેજાર હોના ફરેબસે] જાંને દો, બસ યેહે બાતહી છોડ દો. મુવા મએં.

જોહરા—અજબ તરહકી આજ આપ ચાલ ચલાતેહો! ઇસ રમ્જકા ખુલાસા કયું હોગા? મુઝે તુમારી ગમગીનીકે સબબસે વાકીફભી નહીં કરતે હો, તા ઊસકો મીટાનેકી કુચ્છ તદબીર કરૂં.

બાહાદુર—[ફરેબસે] તુ કયા કરેગી? એક ઔરતસે કયા હો સકેગા? [ખુદસે] રસ્તેપર તો આઇ.

જોહરા—કસમ મુઝે ખુદાકી કે જો મુઝસે હો સકેગા વોહી મએં તુમારે લીયે કરૂંગી.

બહાદુર—[સોંચ કર] એક જીમે આતા હએ કે કહું, દુસરા અંદેશા આતા હએ કે ચુપ રહું.

જોહરા—સોગંદ હએ તુમકો મેરી જાંનકી, મુઝે વોહ બાત કહો.

બહાદુર—[ફરેબસે] તોબા, તોબા, કસમ કીસ વાસ્તે ડાલતી હએ. છે, છે, છે. ખએર જબ સોગંદહી ડાલી તબ કયા કરૂં? સુન લાડલી કે આજ મેરી દો સો અશરફીયાં કહીં ગીર ગઈ.

જોહરા—બસ દો સો અશરફીકે લીયે ઇતને રંજીદા હુવેથે? તો પહેલેહીસે બોલતે તો કયા હોતા?

બહાદુર—મુફતમે દમ બ દમ તુઝે મએં તકલીફ દેને નહીં ચાહતા હું.

જોહરા—અજી ઇસમે કાહેકી તકલીફ. મેરી જાંન તુમપર કુરબાન હએ, તબ દો સો અશરફીયાંકી કયા બીસાત? બએઠો. અભી લા દેતી હું.

બહાદુર—નહી, નહીં, કુચ્છ જરૂર નહીં. મએ કહીંસે બાહેરસે લુંગા.

જોહરા—યહે કયા બાત કરતે હો? ઘરમે છોડ બાહેર જાંના કયા ભલા? મએં દુંગી.

બહાદુર—ખએર! જૈસી તેરી મરજી, જા લે આ.

જોહરા—ઇસી વક્ત લાતી હું.

[જોહરાકા જાંને ચહાંના, બહાદુરકા અટકાંના.]

બહાદુર—સબ્ર, મુઝે એક બોસા દે, પીછે જા.

જોહરા—લો જાંની, એક છોડ હજાર લો. મએં તુમારીહી હું.

[બહાદુરકા બોસા લેના, જોહરાકા જાંના.]

બહાદુર—વાહ, વાહ! કયા ખુબ તદબીર કીઇ. શાબાશ રે બહાદુર! [મેજપર શીશા રખા હુવા દેખ કર] જરા પ્યાસ લગી હએ પાંની

તો પીવું [શીશેમે શરાબ દેખ કર] અરે વાહ! યેહતો શરાબકા શીશા હએ! હકીમજીભી ઘરમે બએઠ કર મજે કરતે હોંગે? ચલો પાંની નહીં તો શરાબ, ગર્ઝકે વક્ત સબકુછ હલાલ હએ [પીના.] હા હા, યેહ શરાબ શીરાજકી અંગુરકા બના હુવા હએ, મગર પીનેસે પેટમે શોઅલા કયું ઊઠને લગા! અરે સર કયું ચક્કર મારતા હએ! યા અલ્લાહ! અરે! અરે! અરે!

[બહાદુરકા બેખુદ હો જાંના, જોહરાકા આન કર બહાદુરકો સોયા હુવા દેખ કર જગાના.]

જોહરા—બહાદુર! બાહદુર! હં, કેસા સુસ્તી હએ? અભીસેહી સો ગયા? તોબા! બહાદુર, મેરી જાંન? પ્યારે અજી ઊઠો, કયા સોતે હો? અભીતો નીમાંશાંમકા વક્ત હએ. [હાત હીલા કર] અરે યેહ કયા હુવા! નહીં હાત હીલતા, નહીં દમ ચલતા! અફસોસ! યેહ કેસા મોઆમેલા! બહાદુર? બહાદુર?

[ગુલ સુન કર દાયાકા દાખેલ હોના.]

દાયા—બેગમ યેહ કયા હએ? કયું શોર કરતી હએ? હકીમજી ઘરમે આએંગે તો કયા કહેંગે, બહાદુર કયા અબતક યાંહી હએ?

જોહરા—દાયા, બહાદુરતો એકાએક મર ગયા!

દાયા—મર ગયા! બહાદુર મર ગયા! કેસી તાઅજજુબીકી બાત! હાએ! અબ કુચ્છ તદબીર કરની ચાહીયે!

જોહરા—મેરા ખાવીંન્દ આએગાતો મુઝે મારહી ડાલેગા!

દાયા—સબ્ર, સબ્ર, તુ ન ઘબરા, મુઝે એક અચ્છી યાદ આઇ હએ.

જોહરા—કયા? બોલદે દાયા નહીંતો મેરી કમબખ્તી હએ.

દાયા—યાંહાંસે થોડે દુર પર એક બડાઇકે ઘરકે ઓટે પર મએંને એક બડી સંદુક દેખી હએ, ઉસમે ઉસકો ડાલ આવુંગી. તુ ન ઘબરા.

જોહરા—અરે પર કોઇ દેખેગાતો?

દાયા—નીમાંશાંમ હુઇ હએ, કોઇ ન દેખ સકેગા. જલ્દીસે યેહ કામ કીયા ચાહીયે, નહીં તો હકીમજી આએંગે તો મેરી ચોટી મુહા તેરા નાક કાટેંગે.

જોહરા—સચ દાયા તુ સચ કહેતી હએ. યહે મેરે ગુનાંહોંકી સજા હુઇ હએ. અપને હકદાર ખાવીન્દકો છોડ દુસરે પર નજર કીઇ, ઉસકા યહે નતીજા. મુવા યહે કાંહાં મેરે નસીબમે મીલા.

દાયા—ઇસકા સીર કુટે ઇસકા, કયા દુસરી જાએ ન મીલી, જો યાંહાં આ કર મર ગયા?

[દોનોકા બહાદુરકો ઊઠાના]

બાબ પેહેલા—પરદા ચોથા.

દીવાંનખાંના.

[દાખેલ હોનાં શાહજાદે અલમાંસરૂહબખ્શકા સોંચકે દરીયાવમે ગોતે મારતે હુવે].

અલમાસરૂહબખ્શ—મએં જાંવું યા યાંહી રહું? મેરે છે બેગુનાહ બીરાદરોં જો મેહેરઅંગેજકી શમશીરસે કતલ હુવે હએ, ઉનકા ખુનકા બદલા લેનેકે લીયે કદમ રાહે કીનાંમે ધરૂં, યા મેરા પીદર જઇફ, જો અપને છે ફરજંદોકે કુસ્તા હોનેસે દસ્તે મલાલતમે અંદોહનાક હો, અબ્રે દીદાસે બારીશે સરેશક બરસાતા હએ, ઉસકી ખીદમતગુજારીમે રહે, દીલાસેકે સખુનસે ઉસકે જીકો રીજાંવું? મુઝેતો યહે દોહેરા ફર્જ બજાંની હએ. અગર યાંહી રહે વાલીદકી ફરમાબરદારી કરતા હું, ઔર ઉસકે શાહતો કરારકા ખીયાલ દીલમે રખતા હું, તો ભાઇયોંકા કીના લીયા નહીં જાતા. ઔર ઉનકી દુશમન મહેરઅંગેજ અપની જાલીમ દસ્તકી સજા ચખે બગઅેર રહેતી હએ. બલકે આલમ મુઝપર નાહીમતીકા તોહમત રખતા હએ! જો હોનેકા હો સો હો. મહેરઅંગેજકે સવાલકા જવાબ લાંના સજાવાર હએ અલમાસરૂહબખ્શ, ચુસ્ત રહે યેહી તેરે ઇરાદેપર, ઔર દેખકે બાહરે ગએબસે કયા નીકલતા હએ. બાદશાહ ખીલવતમે ફર્શે મલાલપર સોતા હએ, વાંહાં જા ઉનસે રજા લું, ઔર કલહી યાહાંસે માંહા ચીનકી તરફ રવાંના હોનેકે લીયે કદમ ઉઠાવું.

[અલમાસરૂહબખ્શકા રવાના હોનાં]

બાબ પેહેલા—પરદા પાંચવા.

કમરા.

[મોગલો બહમ્મનકા સંદુક ઉઠા કર લાંના]

નુરૂદ્દીન—તોબા ઇલાહી, હમ મર જાતેંમ. રાંમતેન્જર સંદુક બોત ભારી, મન કાંદ બઓત દુખતેમ.

રાંમચંદર—અરે એગી. પીટારાકા લાકુડચા બોજ લઇ ભારી. મીની પહેલેચ તુમકો સાંગીયાતા કી પેટી માતર ચાંગલી હએ. ઇસકે આંત હમારા સબ પૈસો રેહેગા.

નુરૂદ્દીન—સચ રામતેનજર સચ.

રાંમચંદર—આગા, યહે કાહે? મી તુમારા ભાગીદાર, આન તુમ મેરા નાંવ આઠવન નાંહી દેવતા? હે બગા, રામતેનજર નહવે, રાંમચંદર બોલો.

નુરૂદ્દીન—રામમેંન્દર, ઓઇ, ઓઇ, રામતેનચર, અરે રામતેનજર,-અરે રામતેનજર.

રાંમચંદર—નહવે હો, રામતેનજર નહવે, રાંમચંદર.

નુરૂદ્દીન—નહીં હમ રાંમતેનજર નહીં બોલો, હમ બોલો રાચમેનદર, અબ યહે બરાબર?

રાંમચંદર—તુમકો નહી આતે, સોડા.

નુરૂદ્દીન—હમ નહીં બરાબર? તુમ નહી કાંન સુનો. અચા ઠીક નહીં, રામતેનજર બોલો રાચમેનદર બોલો, સબ યેક માઅલુમ? અબ બોલો હમ કયા કાંમ કરેગા?

રાંમચંદર—રાત તર બોત હુવા હએ, અતા ઠેલી કારૂન હે પેટીમે ઠેવેગે, મંગ નીજેંગે.

નુરૂદ્દીન—અચા, તુમ ઠએલી લાવ, હમ ગીન કર ઇસમે બંદ કરેગા.

રાંમચંદર—બડે મી જાવુંનસી અતા આનતો.

નુરૂદ્દીન—રાંમતેન્જર જલ્દી આવ, હમ નીંન્દ આતેમ.

[રાંમતેનજરકા જાંના, ઔર એક છોટી સંદુક ઉઠાલે આના.]

રાંમચંદર—હે ગેયા મોજે. આગા, મી આની તુમી જખ પેટી ભેઠા કર લાએ તખ માલાતર રસ્તેમે ક્ષાર ભએ વાટે હો?

નુરૂદ્દીન—દીવાના કાએકે ડરો? અમ નઇ ડરતા. તુમ બમ્મન લોક બઓત ડરો. કુત્તા પુકારો તુમ ડરો, બીલ્લી પુકારો તુમ ડરો, ચુવા પુકારો તુમ ડરો, યેહે કયા? હમ નેઇ ડરતા. તુમ બમ્મન લોક બોત ડરો.

રાંમચંદર—અજી તુમ લોક મહનીયાતર બલવાંન હએ.

નુરૂદ્દીન—નેઇ હમ બલવાંન નેઇ, હમ મોગલ હએ.

રાંમચંદર—અરે બલવાન મહનીયા તર જોરવાલા.

નુરૂદ્દીન—હાં, અલબતા હમ બઓત જેર. એક વકત હમ તીનસો આદમી મારો. નેઇ બદુક, નહીં લકડી, નેઇ શમશીર, ફકત હાત મારો મા-અલુમ? હમ દો શએતાંનભી મારો, સમઝા રામતેનજર.

રાંમચંદર—અછીગે, અછીગે. ઠેો તુમારે કૌન ઠેો કુસકુર હોતે નાંહી, વોભી ગકસ ભુત સબ મારતેતે નાંહી?

નુરૂદ્દીન—કોસકોર કયા ચીજ હએ?

રાંમચંદર—કુસકોર કાએકી, વો દીન તુમ તુમારા બડા પોથીમે પઢુતેથે નાંહી.

નુરૂદ્દીન—ઓઇ, ઓઇ, દીવાંના ઠેો કએખુસરો. કુસકોર નાંહીં, કએખુસરો.

રાંમચંદર—વોહી, વોહી કાએકુસકોર. બડે રાકસ મારતેથે મહને.

નુરૂદ્દીન—સચ હએ હમભી બહોત મારો. એક રોજ,—

[બહાદુરકા સંદુક ખોલને ચહાના, રાંમચંદરકા ચોકના.]

રાંમચંદર—થાંમ, થાંમ, આગા યે આવાજ કાએકા?

નુરૂદ્દીન—આવાજ નેઇ, ચુવા લકરી ચાબતેમ.

[ફેર દોબારા બહાદુરકા સંદુક ખોલને ચહાના.]

નુરૂદ્દીન—[ડર કર] રાં-રાં-રાંમતેનજર?

રાંમચંદર—[ડર કર] આ આ આ આગા?

[બહાદુરકા સંદુક ખોલના.]

બહાદુર—અરે બાપરે?

નુરૂદ્દીન—[ડર કર] રાં-રાં-રાંમતેનજર?

રાંમચંદર—[ડર કર] આગગા ભુ—ભુત!

[બહાદુરકા સંદુકસે સર બાહેર નીકાલના.]

નુરૂદ્દીન—શ-શ-શ-શએતાંન ભાગોરે ભાગો.

[આગાકા ભાગ જાંના.]

રાંમચંદર—[પુકાર કર] ભુ-ભુ-ભુ-ભુત. પલા પલા.

[રામચંદરકા ભાગ જાંના, બહાદુરકા સંદુકસે બાહેર નીકલ આંના.]

બહાદુર—યહે કયા તઆજ્જુબીકા માંઆમલા! હકીમકે ઘરમેસે મએં યહે પેટીમે કેસા આયા! ઔર વહો આગા ઔર બહમ્મન મુઝે દેખ ભાગ કયું ગએ! [સોચ કર] હું હું અબ મુઝે જરા યાદ આઇ. મએંને જો વહો શરાબ પીઇથી ઉસસે બેહોશ હુવા હુંગા, ઔર મુઝે મુવા સમઝ હકીમકી ઔરતને યહે પેટીમે બંદ કીયા હોગા. પર યાંહાં કાંહાંસે આયા! શાયદ ઇન દોનોને યહે પેટી ખરીદ લાઇ હુએ, યા ઉઠા લે આએ હુએં, ઔર શએતાંન સમઝ ભાગ ગએ. [સંદુકસે ઠુકરાંના] યહે કયા? અશરફીકી સંદુક! ડર કર યેભી સટ ગએ! જબતો યહે ઉઠા મએંભી યાંહાંસે સટક જાતું, ઔર ફજ્જરકો શાહેર છોડ ચલા જાતું. [બહાદુરકા સંદુક ઉઠા કર હવા હોના.]

તમામ હુવા બાબ પહેલા.

બાબ દુસરા—પરદા પેહલા.

મુસાપૂરખાંના.

[બહાદુરકા સફરકી શીકાયત કરતે હુવે દાખેલ હોના]

બહાદુર—મેરી મુસાફરીકી આખેરી મંજીલકોતો આ પોંહચા. અરરર રસ્તેમે કીતની સખ્તી સહી. તૌબા! ધકકા મુક્કી ખાતે ખાતે આઇન્દા યહે

કારવાનસરામે મુકાંમ કીયા હએ. પર યાંહાં મએં કરૂં કયા? નજદીકતો એક દમડીભી નહીં હએ. મોગલ ઔર બહમ્મનકી દપટાઈ હુવી અશરફીયાંભી સારી ખર્ચ હો ગઈ. એક પૈસા નાંન ખરીદનેકીભી ખર્ચી નહીં હએ. કલ દો પૈસે પૈકા ખુર્દા થા, વોહોભી તમામ ઉડ ગયા. પેટમે ભુકતો બોલતી હએ કે મએં, ઔર વહે કારવાંનસરાકા માલેક એસા સુમ હએ કે દામ લીયે બગએર ઘાસકી કાંડીભી ઉઠાંને નહીં દેતા. કુચ્છ ઔર યાંહાં છકકે પન્જે લડાએ ચાહીયે. નહીંતો મારે ભુકકે દાંત ચાબતા રહે જાવુંગા. આજકી રોટી મીલેતો બસ, ફેર કલ દેખ લેંગે. [સામને દેખ કર] સાંમનેસે કોઈ મુસાફર આતા હએ, માલ તાજા દીખતા હએ. ઈનપર હાથ અજમા કર દેખે? અએ બેશર્મી તુ હો મેરા મદદગાર.

[બહાદુરકા એક કોનેમે પોશીદા હો જાંના, અલમાસરૂહ બખ્શકા સરામે આંન કર મનજીલ કરના.]

અલમાસરૂહ—યા બારે ઇલાહી શુકર હએ તેરી જાતકે કે કરીબ મનજીલે મકસુદકે આયા હું. માંહાચીન યાંહાંસે ફકત થોડે ૨ પર હએ. સુબ્હેહ હોતેહી યાંહાંસે રવાંના હુંગા. રાહમે ન થા સાથ કોઈ હમદમ, ન હમશરીક; પર એકેલા રંજ ઉઠાતા બડી મુશકીલસે યાંહાં તક દુર આયા. શહેરમે પોંહચતેહી એક નૌકર રખા ચાહીયે. નહીંતો સબ કાંમ મુઝ એકેલેસે ન હો સકેગા.

બહાદુર—[ખુદસે] કોઈ બેચારા ભોલા હએ. એસેહી શીકાર મેરે લાયકકે હએ. ચલો આગે ચલકર દોસ્તીતો કરે [અલમાસરૂહકો] સલાંમો અલેકુમ મીયાં સાહેબ, કયું ખુશ તો હો? બહોત દીનસે મુલાકાત હુઈ. [ખુદસે] જીન્દગીમે પહેલી મરતબા.

અલમાંરૂસહ—[તાઅજ્જુબ હો કર] સાહેબ?—

બહાદુર—ઈતને રોજસે કાંહાંસે આએ? શાયદ સૌદાગરી કે લીયે કહીં ગએ હોંગે?

અલમાંરૂસહ—સાહેબ? [તાઅજ્જુબ હોનાં] આપ કુચ્છ મુઝે કહેતે હો?

બહાદુર—બાવાજીતો ખુશ હએ?

અલમાંરૂસહ—કયા હજરત?

બહાદુર—આપકે અઝીઝ બીરાદર મુઝે કએ રોજ હુવે યાંહાં મીલેથે.

અલમાસરૂહ—મેરા બીરાદર! [ખુદસે] શાયદ યેહ કોઇ મેરે ભાઇકી પએછાનવાલા હએ, ઔર ઉસકી સુરતપરસે મુઝસે યેહ બાતેં કરતા હએ. [બહાદુરકો] સાહેબ આપકો મેરે ભાઇ કાંહાં મીલેથે?

બહાદુર—[બાતેં બના કર કહેના] તુમારે ભાઇ, હએસો કે, યાંહાં [ખુદસે] કાંહાં બોલું? [અલમાસસે] અપને યેહી શાહેરમે મીલેથે.

અલમાસરૂહ—કૌનસા ભાઇ? જેહાંગીર યા બખ્તયાર?

બહાદુર—[બિખ્તયાર હોક દેના] જેહાંગીર નહી, બખ્તયાર [ખુદસે] બાપરે! યેહ કૈસે કૈસે ગોલે ચલતે હએં. મએંને તો યેહ નામભી નહી સુનાથા.

અલમાસરૂહ—બખ્તયાર! અરે અફસોસ! ઉસકા તન અબ કાંહાં હોગા, ઔર કાંહાં સર. કાંહાંકા બાશીંદા ઔર કાંહાં આ મારા ગયા! સદ હએફ!

બહાદુર—[ફરેબસે સુખન ઉઠા લેના] અરે ઉસ બીચારેપર કૈસ સીતમ ગુજરા, તોબા! જબ મુઝે યાદ આતી હએ, જાંન મારે ગમકે મુંહ પર આતી હએ. [ખુદસે] ઔર મએંને ઉસકી સુરતભી ન દેખીથી.

અલમાસરૂહ—મેહરઅંગેજ! કૈસી જાલીમદસ્તી ઔર જફાકારી તુને ઉસ પર કીઇ.

[અલમાસકા સુખન સુન કર ફરેબસે બહાદુરકા બાતેં બનાંના.]

બહાદુર—મેહરઅંગેજ! મેહરઅંગેજ! તુ કૈસી સીતમગર હએ. [ખુદસે]મેહેરઅંગેજ કૌન? જો હો સો હો, મએંભી ઇસકે સાથ સબક લેતા હું.

અલમાસરૂહ—અએ ગમગોસાર, જબ તુ મેરે બીરાદરકો ઇસ કદર પએછાંનતા હએ, તબ તુઝે ઉસ્સે બહોત આશનાંઇ હોગી?

બહાદુર—[મકસે] આશનાઇ પુછતેહો? સાહેબ, ઉસકેસા આદમી દુન્યાંમે ન હોગા. જોકે મએં ફકત ઉસકા નોકર થા તોભી વોહો મુઝે એક દોસ્ત સમઝતાથા [ખુદસે] યેભી અચ્છી તાલ હોક દીઇ.

અલમાસરૂહ—જબ અએ નેકબખ્ત, અગર ઇસ વક્ત તુ કહીં કામમે ન હો, તો મેરે સાત રહેના કુબુલ કર. મએં તુઝે તુ જો મંગેગા વોહી દરમાંયા દુંગા.

બહાદુર—અજી દરમાંયેકી બાત છોડ દો, વોહ પીછે દેખ લેંગે. હમ કયા તુમારે બહીશતગુઝીન બીરાદરકો ખએરાંનતે નહીં, જો તુમારી નૌકરી ન કરેં? આજસે મુઝે અપના ફરમાબરદાર સમઝો.

અલમાસરૂહ—ઇસ શાહેરસે તો તુ અચ્છી તરેહસે માહીર હોગા.

બહાદુર—તોતો, મએં યાંહીકા બાશીન્દા હું, ફેર શેહેરસે માહીર ન કયું હું? [ખુદસે] મેરી ઊમ્ર ભરમે મએંને માહાચીન ન દેખા.

અલમાસરૂહ—યાંહાંસે વોહ કીતના દુર હોગા ભલા?

બહાદુર—યાંહાં નજદીકહી હએ, થોડી દેરમે જા પોંહચેંગે [ખુદ-સે] ભલા જાંને મેરા.

અલમાંસરૂહ—તુને મહેરઅંગેજકોતો દેખા હોગી?

બહાદુર—મહેરઅંગેજ [હંસના] હા હા હા હા મેરી નજરકે સામ-નેકી લડકી [ખુદસે] ખુદા માઅલુમ મહેરઅંગેજ કોન હએ! યાંહાતે અકલકો ગુસેમે ડાલ સબ શુમારસે કામ રખતે હએં.

અલમાંસરૂહ—જબ્હે હોતેહી હમ યાંહાસે રવાંને હોંગે.

બહાદુર—દુરસ્ત હએ મહેરબાંન. મગર અબતો આપ થકે હો. જરા નાસ્તા નેહારીતો કર લો. [ખુદસે] મેરેભી પેટમે કુત્તે દોડતે હએં.

અલમાંસરૂહ—ખુબ હએ ચલો.

બહાદુર—ચલો નેકનામ, મએં તમાંમ તૈયારી કરવાતા હું. આમદ, ફ્રજલ.

[પુકારતા હુવા જાતા હએ, ઊસકે પીછે રવાંના હોના અલમાંસકા.]

બાબ દુસરા—પરદા દુસરા.

ફર્યા.

[લાલાકા મુર્ગીયાંકો ચરાતે હુવે ગાંના ગાંના.]

બરહંસ—લાવની—ફરસ્ત મજનુકી તેયારી—તર્ઝ.

લાલા—હસ્તી કીરતી હું દીન સારા, હુરર હારા હુરા હુરા હારા—હસ્તી.
કાંહાં ભાગતી હો મુર્ગ્યાં મેરી, અરી હુશ ધરકી રાહા લેરી,
હમે બીલ્લી તુમારી વહાં બઅેરી, અરી લંગડી કયું યાંહાંઠએરી,
યલો યલોરી મુર્ગ્યાં મેરી, ધરકા લો રસ્તા,
બીરકા નહીંતો અબ માંરૂંગી, સરમે હમામ-દસ્તા,
ભારી સરપે હમે મેરે ભારા—હુરર હારા હુરા હુરા હારા—હસ્તી.
હાહા હા હો હા હા હા હો હા, યલી ઠુમકટી હમે કયા વાહ! વાહ!
અરી મુર્ગેકા દેખો સાહ હાહ, ઇધર તુ કાલીરી આ આ આ
કુર કુર કુર કયું કરતી હો, સુનો મેરે કું કું [મુર્ગેકા બાંગ દેના.]
મુર્ગેને ફેર બાંગ દીઇ, હુરરર સું સું સું સું
પાસ ઘર હમેજી તુમારા—હુરરરર હારા હુરા હુરા હારા—હસ્તી.

[દુરસે દહેકાંનીકી આવાજકા આના.]

દહેકાંની—હો લાલા લાલા હો લાલા.

લાલા—અજી આઇજી આઇ. મુવે મુર્ગ્યાંતો જલ્દી જલ્દી યલતેભી નહીં, ઔર માંયાંજીતો અકડ કર પુકારતા હમે. મેરા મર્દ દુરસે કૈસા દીખતા હમે! હુબહુ મેરા કુર્બે મુર્ગા. ઔર ઉસકી બહેન મેરી નનંદ, યરબી યડી હુઇ મુર્ગી. ઔર સાસતો ખુડુક બુઢી. જો બુઢ્ઢા મુર્ગા જો ખા ખા કર કુરબે હો દીન ભર મુર્ગ્યાંમે અકડતા હુવા ઝોક જતાકેસે યલતા હમે, ઉસકો મગ્ગે માંયાંજી કહેતી હું. કયુંકે ઉસકી સબ ચાલ, સજ ધજ, ચેહરા બીરા સબ મેરે ખાવીન્દસે મીલતા હમે. જો બુઢ્ઢી મુર્ગી જો બરસકે નવ મહીને બએઠ રહેતી હમે, ઔર તીન મહીને અંડે દેતી હમે, જો સારે મુર્ગ્યાંમે બડી લડાક ઔર મીજાજી હમે, ઉસકા નાંમ મગ્ગેંને કુટ્ટી રખ્ખા હમે. ઉસમે

ઔર મેરી સાંસમે જરાભી ફર્ક નહીં હએ. વ્હો અંધી દુમકટી જીતરી પીતરીકો મએં ખુબ કહેતી હું. કયુંકે મેરી નનંદકે માનીંન્દ વ્હોભી અપની બદશીકલકી બડી મગરૂર હએ. સભોંસે ઝગડતી હએ, ચાંડીયાં કરતી હએ, ઔર હરઘડી ઘરમેંસે ભાગ જાતી હએ. યેહે તમામ ખસલતેં મેરી નનંદસે મીલતી હએ. વ્હો— [દુરસે દહેકાનીકી આવાજકા આના.]

દહેકાની—તૌબા! તૌબા! લાલા કીધર મર ગઇ? લાલા લાલા હો લાલા ?

લાલા—લો, ખુહેને બાંગ દીઇ.

[દાખેલ હોના દહેકાનીકા.]

દહેકાની—લાલા યાંહાં કયા કરતી હએ? કબસે પુકારતા હું ? બોલ યાંહાં એકેલી કયું ખડી રહી નકટી?

લાલા—કયા હુવા, મુફતમે અલટાતેહો? ઘરમેસે બાહેર પાંવભી નહીં રખને દેતે.

દહેકાની—તુ યાંહાં કયા કરતીથી? ઇતના કયા કાંમથા જો મુઝે જવાબભી નહીં દીયા હં ?

લાલા—તુમારી બહેન સારા દીન હીંદતી હએ ઊસકો કુચ્છ નહીં કહેતે, ઔર મેરેપરહી ધાલ તલવાર બાંધ આતે હો?

દહેકાની—તુ યેહે નખરેં છોડ દે ઔર મુઝે જબાબ દે? બાતેં કયું ઊડાતી હએ! યાંહાં કીસ કાંમમે તુ થી?

લાલા—[ખુદસે] જરા ઇસકોભી જલાવું [દહેકાનીકો] કયા કરતીથી વ્હો તુમ કાહેકો પુછતે હો? મેરી મરજી હો સો મએં કરૂંગી.

દહેકાની—મરજી હો સો કરૂંગી? બોલ તુ કયા કરતીથી?

[દહેકનીકા શક લાંના.]

લાલા—બોલતીથી, બાતેં કરતીથી.

દહેકાની—બાતેં કરતીથી? કીસકે સાથ ભલા?

લાલા—વ્હો તુમકો પુછનેકી કયા ગરજ? મેરે પ્યારોંકે સાથ.

દહેકાની—કયા ગરજ? વાહ! યેહે બાતેં કરનાં તુઝે કીસને સીખલાયા? તેરે પ્યારે કૌન?

લાલા—મએં નહીં બોલુંગી.

દહેકાની—નહીં બોલનેકી? તેરા સર ફોડુંગા.

લાલા—સર ફોડો તોભી ન કહુંગી.

દહેકાની—નાક કાટુંગા.

લાલા—જી નીકાલો તોભી ન કહુંગી.

દહેકાની—[ગુસ્સે હો કર] બોલતી હએ યા—

લાલા—[ઘબરા કર]મેરે મુર્ગ્યાંકે સાત.

દહેકાની—અરી શએતાંનજાદી!

લાલા—ઓ શક ભરે આદુસે!

દહેકાની—લાલા તુ બડી સીદ્દત કરતી હએ.

લાલા—મીયાં મીયાં, તુમભી દીન પર દીન દીવાને હોતે ચલે, મેરે મુરગે?

દહેકાની—અબ મુરર્ગ્યાંકા ખીયાલ છોડ દે ઔર જરા ઘરમે બએઠ.

લાલા—અજી મુર્ગીયોંસેતો મેરી જીન્દગી હએ. મેરે બચ્ચે કચ્ચે સબ વોહી. જબ મુઝે ફરજંદ નહીં તબ મએં કીસ પર પ્યાર કરૂં?

દહેકાની—મુઝેહી તેરા બચ્ચા સમઝ?

લાલા—[ખુદસે] દેખો બુહુકી અકલ ગઇ હએ સો? યહે મેરા ખાવીન્દ ઔર મએં ઇસકો બચ્ચા કહું! [દહેકાનીકો] વાહજી વાહ! તુમારેસેતો મેરી મુર્ગ્યાંમે જીયાદા અકલ હએ.

[દાખેલ હોના અલમાસરૂહકા મઅ બહાદુરકે]

અલમાસરૂહ—બહાદુર, ઇન લોગોંસે પુછકે યાંહાં હમકો રહેનેકી કહીં જાએ હએ?

બહાદુર—ખુબ હએ [દહેકાંનીકો] બુઢેમીયાં ઔર જવાંનબીબી હમ મુસાફર હએ ઔર—

[દહેકાનીકા ઝીડકના બહાદુરકો.]

દહેકાની—યહે મુસાફરખાંના નહીં, આગે જાવ.

બહાદુર—[ખુદસે] જાહુસતો હું કાલનેકીહી બાત કરતા હુએ [દહેફ઼નીકો] હુજ઼રત યાંહાં ઉતારેકી જાએ કહીં મીલેગી!

દહેફ઼ાંની—યાંહાં નહીં મીલતી હુએ, કહી આગે જાકે ઢુંડ.

[દહેફ઼ાંનીકા લાલાકો પસે પુશ્ત છુપાંના, લાલાકા બસ્તીકે લોગકો દેખ કર ખુશ હોના.]

લાલા—[કાંનમે] મીયાંજી, ઇન દોનોમે અચ્છા કીસકા ચહેરા હુએ? યહે બાતેં કરતા હુએ ઊસકા, યા જો પીછે ખડા હુએ ઉસકા?

દહેક઼ાંની—લાલા ઘરમે જા. [બહાદુરકો] સાહેબ યાંહાં કુચ્છ નહીં પાવોગે?

બહાદુર—[ખુદસે] નરમીસેતો કુચ્છ હોતા નહીં, દેખેં જ઼ર કયા કરતા હુએ? [એક અશરફ઼ી દે કર] હર રોજ઼કી હમ એક અશરફ઼ી દેંગે.

દહેક઼ાંની—[લલચાંના] હું હું! કયા તુમ.કયા બોલતે હો?

લાલા—[કાનમે] મુઝેતો વ્હો પીછેવાલા પસંદ આતા હુએ.

દહેક઼ાંની—[ગુસ્સેમે] લાલા ઘરમે નહીં જાતી?

બહાદુર—કુચ્છ હમારા જવાબ નહીં દેતે? રોજ઼ એક અશરફ઼ી મીલેગી.

દહેક઼ાંની—રોજ઼ એક અશરફ઼ી દોગે? સોનેકી, સચ્ચી પીલી?

બહાદુર—હું હું સચ્ચી, સોનેકી, પીલી [અશરફ઼ી દેના.]

દહેક઼ાંની—[ખુશ હો કર] તુમ કૌન હો?

બહાદુર—મુસાફ઼ર.

દહેક઼ાની—અરે ભાઇ વ્હોતો મએંભી જાનતા હું, પર તુમ રહેનેવાલે કાંહાંકે ઔર કૌન જ઼ાતકે હો?

બહાદુર—[બાતેં બનાંના] હમારે શેહેરકા નામ બહાદુર આબાદ હુએ, ઔર હમ સૌદાગર હુએં.

દહેક઼ાની—[ખુશ હો કર] સૌદાગર હો? બહેતર, સાહેબ યહે હમારા ઘર તુમારાહી સમઝો.

બહાદુર—બડી મહેરબાંની આપકી.

લાલા—[કાનમે] મીયાંજી, વ્હો પીછે ખડા હએ ઉસકી આંખેં દેખી? કૈસી મસ્ત ઔર—

દહેકાની—[તએશમે] લાલા ઘરમે ચલ નકટી!

બહાદુર—સાહેબ યહે બેગમ આપકી દુખતર હોગી?

દહેકાની—દફતર? નહીં સાહેબ, દફતર ઇસકે પાસ નહીં હએ. શહેરમે યા દરબારમે દફતર મીલેંગે.

બહાદુર—હું ખુબ હએ. પર યહે ઔરત આપકી બેટી હોગી?

દહેકાની—બેટી? લાહોલવલા, સાહેબ મેરી યહે જોરૂ હએ.

લાલા—ઔર હજરત યહે મેરે મર્દ હએ.

[દહેકાનીકા લાલાકો ઘુરના.]

બહાદુર—મોઆફ કીજે, જરા આપકી ઉમ્ર ઝ્યાદા દીખતી હએ, ઇસસે મુઝસે ચુક હુઇ.

દહેકાની—નહીં સાહેબ, ઉસકી કુચ્છ ફીક નહીં.

લાલા—મીયાંજી તુમ ખડે ખડે બાતેં કારોગે, યા મહેમાનોકો ઘરમે લાવગે.

દહેકાની—ચલીયે જનાબ, યહે નજદીકકા ઘર બંદેકા ગરીબખાંનાં હએ. [લાલાકો લેકર દહેકાનીકા જાંના.]

બહાદુર—ચલો મહેરબાંન તશરીફ લે ચલીયે. બુઢ્ઢેકી નજર તુમારી હએલીપર હએ, ઔર ઔરતકી નજર તુમારી પર હએ.

અલમાસરૂહ—[શરમીન્દા હો કર] દીવાને બહાદુર;—

[અલમાસકા જાંના, બહાદુરકા નકલ કર કર હોના રવાંનાં.]

બાબ દુસરા—પરદા તીસરા.

રાસ્તા.

[બહાદુરકી તાલાશમે કુતબોદીનકા આંના.]

કુતબોદીન—બહાદુરકાતો કહીં પતા નહીં લગતા. આજ કએ રોજ હુવે ઉસકી તાલાશમે ફીરતા હું, તોભી નહીં મીલતા ઉસકા નામ ન

નીશાંન. વહો ગયા તો બલાસેતી, મેરે સરપરકી બલા ગઇ, પર મેરી પુરાંની પઘડી, ઊસકે ભાઇકે જુત્યાં ઔર મેરી ઔરતકી ખુલાક ઇતની ચીજેં ઘરમેસે કહીં દબાકે લે ગયા. ઐસે બેટેસેતો મએં બેજાર હુવા હું. દીન-ભર મારામારી, ટંટે, ફીસાદ, ચોરીયાં ઔર ઝઘડતે ફીરતા હએ. પર વહો ગયા કાંહાં હોગા? કીસીને મારતો ન ડાલા?

[બુઢ્ઢેકા દીવાનોકી તરહ ઇધર ઊધર ફીર કર અપની પઘડી, જોરૂકી ખુલાક ઔર જુત્યાંકો યાદ કરના]

કાલીંગડા—કાહારવા—તેરા યાર સુબેદાર—તર્જ.

લાલ મેરી પઘડી ઢુંડ લાવોરે,
ઢુંડ લાવો, ઢુંડ લાવો, ઢુંડ લાવોરે—લાલ.
ઓરતકી ખુલાક લે ગયા વહો નાપાકરે,
જુત્યાં મેરે પ્યારે કોઇ જાકે લાવોરે—લાલ.
સોટા હરે બાંસકા, મોટા હએ મધરાસકા,
ખીચડા કાહરૂં બહાદુરકા કોઇ પકડ લાવોરે—લાલ.

[મોગલો રામચંદરકા બહાદુરકી તાલાશ કરતે કરતે ઊસકે ખાવીન્દકા પતા પાંના.]

નુરદદીન—બુઢ્ઢાબાવા તુમ નામ કયા?

કુતબોદીન—આગા, મુઝે કુતબોદીન કહેતે હએં.

નુરદદીન—તુમ બહાદુરકા બાપ નેઇ? તુમ નામ બુતકોબીન.

કુતબોદીન—[ઘબરા કર ખુદસે] બહાદુરકે મરનેકી યા બંદીખાં-નેમે જાનેકી યહે ખબર લાએ હએં—[આગાકો] હાં સાહેબ બાહદુર મેરા બેટા હએ, ઊસકા કયા?

નુરદદીન—હમ એક બીસ પેન્જ અસરફી નહીં દેતેમ, હમ મર મર જાતેમ. શએતાંન ઘરમે આવ, તીનસો અશરફી એકદમ પકરો. હમ ગરીબ બાબા. બહાદુર નહીં દેતેમ, તુમ એક બીસ પેન્જ અશરફી દેવ.

કુતબોદીન—[ચોંક કર પુછનાં બહાદુરકે લીયે] કયા આગા જબતો મર ગયા?

નુરૂદદીન—[સમઝના આગાકા અપને લીયે] એકદમ મર ગયા, શએતાંનભી ચોરી.

કુતબોદીન—[ખુદસે] આગાકી એક બીસ પાંચ અશરફી લીઈ, ઈસ્સે આગાને ઊસકો મારડાલા. ફેર શએતાંન હો કર ઘરમે ઘુસ કર દુસરી તીનસો લે ગયા. અફસોસ! અફસોસ! બહાદુર તેરે બાપકે નામપર એહે કીતની નાંમોશી? અરે મુવે બઆદભી તેરી ચાલ ન છોડી? હુએફ!

રાંમચંદર—કુબકીન સાબ, હે બગા હમારે પૈશે ઘેવુન, અતા અમાલા નાએ દેતે યે કૈસે વાહીટ? તુમી માહાતારા આંની તુમચા મુલગાચા અચ્છા કાંમ નહવે.

કુતબોદીન—અબ માહારાજ તુમ કયા કરોગે? મુવે બઆદ ઊસપર કયા દાવા ચલેગા?

નુરૂદદીન—[તાઅજ્જુબ હોના] બહાદુર મર જાતેમ? ઓ એહે કી બલા અસ્ત?

રાંમચંદર—કાએ બહાદુર મર ગએ? હમચે શર્વ પૈશે ગેલે. ઓ દેવા એ કાએ કેલા.

નુરૂદદીન—ઓ મન એક બીસ પેન્જ અશરફી [રોના] ઓઈ ઓઇ ઓઇ.

કુતબોદીન—[રોના] બહાદુર મુવાતો મુવા, પર મેરી લાલ પધડી.

[તીનોકા રો કર ગુલ મચાંના.]

રાંમચંદર—ખુતકોબીન, બાહદુરસાબ કૈસે મર ગએ? કુચ્છ મરતે વકત હમારે પૈકાકે સાતી મહનેતે?

કુતબોદીન—અરે મએં કયા જાંનુ? આગાકો પુછો ઉસકો સબ ખબર હએ.

નુરૂદદીન—અમ નેઈ બોલો, તુમ બોલો બહાદુર મરો. અમ કયા જાનતેમ?

કુતબોદીન—અરે કમબખ્ત, તુને કહાકે મેરા બહાદુર મર ગયા, ઓર શએતાંન હો કર ઘરમે આયા. અબ ઈન્કાર કરતા હએ?

નુરૂદદીન—નેઈ નેઈ અમ બોલતેમ, સારા શહેર ઢુંડતેમ બહાદુર નેઈ મીલતેમ. અમ મર્ગ જાતેમ અગર એક બીસ પેન્જ અશરફી નહીં હેતેમ. રાતકો એક શએતાંન ઘરમે આવ હમાંરા અશરફી ચોરતેમ, હમકો આખતેમ, મારતેમ. હમ નેઈ બોલો બહાદુર મરતેમ.

કુતબોદીન—તો એસા હુએ? અબ સમઝા. મએં સમઝાકે તેરી પચીસ અશરફીયાં લે ગયા ઓર વોહો મર ગયા. ઓર ફેર શએતાંન હો કર તેરે ઘરમે આયા. જબતો બહાદુર જીતા હુએ.

નુરૂદદીન—ઓઈ ઓઈ ઓઈ ઓઈ યહે કયા તમાંશા. હમ સમઝે નેઈ તુમ બોલો, તુમ સમઝો નહીં હમ બોલો. આચા.

રાંમચંદર—હે બગા, ઊગચ ઇતકી વેલ હોધે રડત હોતે. અતા કુતબોદીન વ્હો કુઠે હુએ તુમારે બહાદર સાહબ?

કુતબોદીન—અરે ભાઈ આજ મએંભી કીતને દીન હુવે ઢુંડતા હું, પર કહી મીલતા નહીં. તુમભી તજવીજ કરો. માહરાજ કયા કહું, કમબખ્ત લડકા મેરી લાલ પઘડી, એક ખુલાક ઓર જુતીયાં લે ગયા હુએ.

નુરૂદદીન—રાંમતેનજર તુમભી જાવ ઢુંડો, આંમબી ઢુંડતેમ. ઈ-ધર નહીં મીલેગા સરકાર બોલેગા, માઅલુમ?

કુતબોદીન—હાં, આગા સાહેબ જાવ તજવીજ કરો. મએંભી ઇસ શહેરમે તાલાશ કરૂંગા, નહીંતો સારી દુન્યાં ઢુંડ ઉસ કમજાદકો પકડ લાવુંગા. મેરે નામકો બટા લગાયા નાપાકજાદેને.

[ચલે જાના કુતબોદીનકા ગુસ્સેમે.]

નુરૂદદીન—બ મી ચશ્મ અમ ઉસકો નેઈ પકડેગાં, હમ મોગલ નઈ, યહે દાહાડી નેઈ.

રાંમચંદર—ત્યાચા રાંડીચાલા ધરૂંન ત્યાચ નાક આન કાન નાએ કાપીન તર માજે નાંવ રાંમચંદર ભટ નહવે.

[જાંના દોનોકા.]

બાબ દુસરા—પરદા ચોથા.

મહેલકા દરવાજા

[દાખેલ હોના અલમાંસો બહાદુરકા.]

બહાદુર—શાહજાદે, આપ કાંહાં તક બેફાએદા ભટકોગે? યાંહાં તુમ્હારા યા મેરા કુચ્છ ચલનેહારા નહીં. મહેરઅંગેજકે સવાલસે વાકીફ હોનેકી બાત છોડ દો. જબ તક આપ ઉસકે પાસ જા વોહ ન પુછો, તબતક વોહ ન માલુમ હોગા.

અલમાસરૂહ—ઔર અગર સવાલકા જવાબ ન દીયા જાએતો ફેર માનીંદ મેરે છે બીગાદરોંકે મએં ભી કત્લ જાઉંગા. નહીં, નહીં, પહેલે હર સુરતસે કુચ્છ તજવીજસે વોહ સવાલસે માહીર હોના ઔર બાદ અજ ઉસકા ખુલાસા જાનકે મહેરઅંગેજકે રૂબરૂ જાંના.

બહાદુર—પર વોહ સવાલ કયું માલુમ હોગા? કીસકો માલુમ વોહ કયા ગુફતી હુએ?

અલમાસરૂહ—અગર હો સકે તો મહેરઅંગેજકે મહેલમે જાંના, ઔર વાંહાંસે બાંદીયોંકો સમજા વોહ સવાલ સુન લેના ચાહીયે. મગર મહેલમે જા કયું સકે?

બહાદુર—યસોજી, વોહ સબ પીછે હો રહેગી. અબતો યાંહાં બએઠકે જરા હવાતો ખાવ. મએં તુમકો ગાંના સુનાંતા હું, કોઇ વકત તુમકોભી વોહ કાંમ લગેગા, ઈસ લીયે જરા ધ્યાંન ધરો.

બરહંસ—લાવની.

મોહબ્બત બુરી કહું ઈસકી કયા કહાંની,
લાખોંકે દીલકો હુઈ ઈસ્સે હએરાંની—મોહબ્બત.
કયા અસર કીયા હએ લુભાએ દુન્યાં સારી,
દીલ દરદ કરે દીસે ન દીલબર પ્યારી.
છોટે બડે ઔર જઈફ જવાંનો,
સ્યાંને હો સો વોહભી બને દીવાંનો.
ઈશ્ક આતશ બુઝે ન ડાલો પાની—લાખોંકે.

નાંગ ડસા મનકો જીસ્સે મોહૃબ્બતકા,
તાલેબ ન રહે વ્હો જાંન માલ દૌલતકા.
સીલગા દીયે ઇસને તો દરીયા ભારી,
સીવા વસ્લકે ઊડે ન યહે ખુમારી.
ન હો કણ આરાંમ માંસે અગર ન જાંની—લાખોંકે.

[ગડબડ સુન કર ફત્તેહસીંગ દરબાંનકા આંના.]

ફત્તેહસીંગ—કહારે નકટે યહાં કાહા ધાંધલ મચાવત હએ? નીકલ લંડોરે, નાંહી ખબર તોહેકે યહે મંદર રાંની મહેરઅંગેજકા હએ?

બહાદુર—[ખુદસે] દેખો ફેર ઇસકો અકડવાઇ હુઇ હએ સો. [દરબાંનકો] હં સાહેબ તુમને કયા કહા?

ફત્તેહસીંગ—નીકસ બેહુયા સવાલ પુછત હએ? કહા તોરે બાપ દદૈયાંકા કુચ્છ દેન રૈન હએ.

બહાદુર—મેરે બાપદાદાકા કુચ્છ દેના હએ? અચ્છા દે દીજીયે, મએં મેરે બુઢે મીયાંકો વ્હો પોંહચા દુંગા.

ફત્તેહસીંગ—યહે કૌન દીવાંનેકા બાવા બીવા હુવા હએ કહા? મએં કહત હું કે રાંનીજીકા મંદર પાસ હએ, તો આપ ટેં પેં કરત હએ?

[બહાદુરકા તદબીરસે ફત્તેહસીંગકો રોકના.]

અલમાસરૂહ—[ખુદસે] કયા મહેરઅંગેજકા મહલ યહે હએ? ઔર વ્હો નહર મહલમે જાતી હએ. અબ કીસ તરહ અંદર જાવું? મેરી મુરાદકા જવાહીર ઇતનાં કરીબ હએ ઔર ઊસકીતો મુઝે ખબરહી નહીં. અગર તીર કર ઇસ નહરમેસે જાવુંતો જરૂર મહેલમે પોંહચુંગા. પર ઇસ સીપાહીકી નજર હર તરહ સુકાની ચાહીયે. નહીંતો અગર મેરા ઇરાદા ઇસકો મોઆલુમ હોગાતો બેસુબ્હા મુઝે કત્લ કરેગા. ઊસકા ધ્યાંન દુસરી જાએ પર લગાંનેકા જીમ્મા બહાદુરકા હએ.

ફત્તેહસીંગ—કહો ભૈયા, આબરૂમે જાંના હએકે થપડ ખાંના હએ?

અલમાસરૂહ—અગર યાંહાં હમ ખડે રહે જરા યહે નહરકા તમાંશા દેખતો કયા મુજાકા હએ?

પુત્હેસીંગ—અહો ફેર હમારા તમાશા હો જાએગા. યાંહાં કીસીકો આનેકા હુકમ નાંહીં હએ. રાનીજી અગર તુમકો યાંહાં દેખેતો જાંનહી લેંગે.

અલમાસરૂહ—ખુબ હએ, હમ રાજી હએં, અબ જાએંગે.

પુત્હેસીંગ—અરે ભૈયા તુતો જાએગા; પર યેહે ચંડાલ કુચ્છ માંનત નાહીં.

અલમાસરૂહ—મએં ઊસકોભી સમઝાતા હું. [બહાદુરકો બાજુ લેજા કર સમઝાંના] બહાદુર, હુશીયારીસે કાંમ કર. હમારી મુરાદ બર આનેકા વકત નજદીક હએ. વહો સાંમનેકી નહર માહેરઅંગેજકે મહલમે જાતી હએ, ઔર મએં યાંહાંસે તીરકર અંદર જાંને ચાહતા હું. તુ ઇસ સીપાહીકે સાત બાતં કર, મએં અપનાં કામ બનાવુંગા. મેરી ગએર હાજરીકા તુ અંદેશા ન કરીયો.

બહાદુર—અજી હુકમ હો તો કયાંમત તક તુમ્હારી રાહ યાંહ દેખુંગા. જાવ હીમ્મતે મર્દાં ઔર મદદે ખુદા, ફત્હે કરો. [બહાદુરકા મક કરના] અરે પર મેહરબાંન, મેરી ચીજ ગમ ગઇ હએ ઊસકા કયા?

[ઇધર ઊધર ઢુંડના]

અલમાસરૂહ—તો ચલ ઢુંડ લે ઔર નીકલ જા.

પુત્હેસીંગ—કહા બાપુ, કહા ગમ ગયા?

બહાદુર—ચીજ ભાઇ, મેરી એક અનમોલ ચીજ કહી પડ ગઇ હએ. યાંહાં બએઠ કર ગાતાથા ઇતનેમે નીકલ ગઇ.

પુત્હેસીંગ—કહાં રખાથી ઔર કહા ચીજ?

બહાદુર—મેરી પઘડીમેથી જી. હાએ! હાએ! અબ કયા કરૂં? અગર હજાર અશરફી ખરચુંગા તોભી ન મીલેગી.

[ઢુંડના ઇધર ઊધર]

પુત્હેસીંગ—તો ગધે વેસી બસ્ત કોઇ પઘડીમે રખતા હએ!

બહાદુર—ભૈયા જરા ઢુંડને લગો.

[બહાદુરકા દરબાનકા હાત પકડકર ઢુંડનેકે લીયે એક તરફ લે જાંના, મૌકા પા કર અલમાસરૂહકા હોના રવાંનાં.]

બહાદુર—[ખુદસે] ચલો અલમાસરૂહતો પાર હુવા [દરબાંનકો] ભાઈ મીલી કયા તુઝે, કહેદે નહીં તો મેરી કમબખ્તી હએ.

પુલ્હેસીંગ—કહાં હએ બૈયા, કછુ દરસ નાંહી પડત.

બહાદુર—ઓ હવામેતો ન ઊડ ગઈ?

પુલ્હેસીંગ—હવામે? વેસી કહા ચીજ હએ?

બહાદુર—અફસોસ? દોસ્ત મેરી અકલ ગમ ગઈ અકલ. આતે વકત લેકે આયાથા પર અબ કહીં ગમ ગઈ.

પુલ્હેસીંગ—અકલ! કોઈ માચડી દીવાંનાં હએ. કમબખ્ત, ચલ નીકસ. મુઝે મુફતમે મહેનત કરવાઈ. નીકસ તોરે બાપકે ઘરમે કુત્તા ઘુસે તોરા.

[ગુસ્સેમે આંન કર સોટા મારને ચહાનાં, બહાદુરકા ભાગ જાંના, ઉસકે પીછે દરબાનકા ઊના રવાના.]

બાબ દુસરા—પરદા પાંચવા.

બાગ.

[બાગમે સએર કરતે હુવે નજર આંનાં અલમાસરૂહકા.]

અબીયાત.

અલમાસરૂહ—સનાએ સીપાસ હએ અએ પરવરદેગાર,
ઊતારા તુને મુઝકો સખ્તીસે પાર.
સાહેલે ઊમ્મેદ તક પોંહચાયા મુઝે,
ઔરંગે મુરાદ પર બીઠાયા મુઝે.
અરે! હએ યહ ફીરદોસ યા હએ ઈરમ!
જમીપે ખડે હએં, યા જન્નતમે હમ!
ખયાબાંન ખુશ રંગ ફૂલે હર તરફ,
સરૂકા હએ લશકર ખડા સફ બ સફ.
સોસન પાંનીમે દેખતી અપનાં મુહ,
ખીયાલ હએ યહ યા ખાબ અલમાસરૂહ.

યે હૌજો નહર ઔર યહે લાખે હજાર,
અબસ લુટ લેતે હુએ દીલકા કરાર.
કહીં લાલા અલમાંસમે હુએ જડી,
વ નરગીસ કહીં હુએ ગુમતી ખડી.
વ મસ્તીમે ગુમ્બુલ ખાતા હુએ બલ,
કહીં ખીલખીલાકે હુએ હસ્તા કમલ.
સબા ગુલકે પત્તાંમે કરતી હુએ નાજ
ગુરગાંસે તીરતે હુએં નહરોંમે કાજ.

[દુરસે ગાંનેકી આવાજકા આંના.]

કલ્યાન—ગજલ—કુશાએ મુશકીલ વ માલેક આંમોર્ગ઼ગર—તર્જ.

સહેલીયેં—હુએ આજમે ચમન તુઝકો અએ ગુલઝોજાર,

[આવાજકા ગુમ હો જાંના, અલમાંસકા તઆજજુબ હોના.]

અલમાંસરૂહ—હા! ગાંનેકી આવાજ! નગમે શીરીંન સરોદ! કયા હુરોંકા હોતા હુએ ઇસ બાગમે ગુજર, યા મહેરઅંગેજકી આમદ હુએ ઇસ ચમનમે! કાહાં જાંઉં, કીસ દરખ્તકી પનાંહ લુ! આવાજ નજદીક આતી હુએ, કહાં છુપ બએઠું? હા! યહે દરખ્તકી આલી શાખમે પોશીદા રહે તમાંમ તમાંશા દેખું.

[અલમાસકા દરખ્ત પર ચડ કર છુપ જાંના, મહેરઅંગેજો દીલઆરાંમકા મઆ સાહેલીયાં કે સએરે ચમનકો આંના.]

મજકુર તર્જ.

સહેલીયેં—હુએ આજમે ચમન તુઝકો અએ ગુલઝોજાર.
કદમ ચુમને આઇ બાદે બહાર—હુએ.

સદા વા નહીં આંખેં હુએ બેસબબ,
હુએ નરગીસકો શાઇદ તેરા ઇન્તેજાર—હુએ.

તેરે રૂખકા બુલબુલ હુવા રંગે ગુલ,
હુવા સર્વ કદસે તેરે શર્મસાર—હુએ.

તેરી ચાલ કયા? એક ભંવ ચાલ હુએ,
કે કબકે દરીકોમી આતી હુએ આર—હુએ.

મેહરઅંગેજ—દીલઆરાંમ, આજ મુઝે યેહ ચમનકા રંગ કુચ્છ ઔર તરેહકા દીખતા હએ. ગુલોંકી બો-બાસભી ગોયા બદલ ગઇ હએ. સબાભી અજબ તરહસે નખરે કરતી જાતી હએ. તમાંમ ખુશ લેહાંન પખેરૂ અપને નએકેસે હલ્ક તોડ તોડકે ગાતે હએં, ઇસકા કયા બાએસ હોગા ભલા?

દીલઆરાંમ—બાનો યેહ સબ તુમારી આંખોંસે દીખલાઇ દેતા હએ. મુઝેતો યાંહાં કુચ્છ ફેરફાર મોઆલુમ નહીં હોતા. વોહી હએ ચમન, વોહી ગુલોં, વોહી કયારે ઔર વોહી હએ પખેરૂ. યેહ તુમકે જો અજાએબાત નજર આતે હએં, ઊસકા સબબ દુસરા હએ. યેહ સબ એક મર્ઝકે બાએસસે હએ. ઊસ દર્દકો ઇશ્ક કહેતે હએ. જોબનકે બાહારમે જો આના હએ, ઉન્હોપર યેહ ગલબા કરતા હએ. ઇસકા ઇલાજ વયસાલ હએ વયસાલ, સમઝે?

મેહરઅંગેજ—દીલઆરામ, તુ જબતો ઇસ મર્ઝસે બહોત વાકીફ-ગાર હુઇ હએ, જો તમામ ઊસકી હકીકતસે માહીર હએ. અબસે જીનહાર મએં તબીબોંકો ન બુલવાઊંગી, પર તેરાહી દવા લુંગી.

દીલઆરાંમ—નહી નહીં, ઇસ મર્ઝપર કુચ્છ ન હો સકેગા. મએં ફકત ઇલાજ જાનતી હું, પર વોહ કીસીપર આજમાનેકી તાકત મુઝમે નહી હએ. બીબી સાહેબ, યેહ દર્દ કીસી કામીલ તબીબકે સીવા ન શીફા હોગા.

મેહરઅંગેજ—વહો હકીમ ઔર ઊસકી દવાએં આપકોહી મુબારક.

દીલઆરાંમ—મુઝે કુચ્છ હાલ જરૂર નહીં હએ; પર આજ આપને અપની તબીઅતકી કએફીયત સુનાનેસે આપ બીમાર નજર આતે હો. મેરી બાત સુનો ઔર સબ ફીયાલે ખાંમ દીલસે દુર કર, ઇલાજ ઢુંડનેમે મશગુલ રહો.

મહેરઅંગેજ—તેરી કીર કીર ઔર બકવંસે મએં કાએલ હો ગઈ હુ. જા ઔર વોહ હોજમેસે એક જાંમ ભર પાની લે આ.

દીલઆરાંમ—બા ખુશી, લૌંડી હાજીર હએ; પર વોહ મર્ઝકી ગરમી કુછ પાંનીસે ન નર્મ હોગી. ઇસ્સેતો દરીયાકોભી આગ લગ ગઇ હએ.

મહેરઅંગેજ—દરીયાકો આગ લગી હો તો તુ જાકે બુજા, ઔર અપને બકનેકોભી આગ લગા.

દીલઆરાંમ—બસ બસ, યેહ સબ નીશાંની ઊસી બુરે દર્દકી હએ.

[દીલઆરાંમકા હોજમે પાની લેનેકે લીયે જાંના, ઔર ઉસ હોજમે અલમાસરૂહકા અકસ દેખ કર ઘબરાંના.]

મ્હેરઅંગેજ—કયું દીલઆરાંમ કયા હએ હૌજમેં? કયા ઊસકી આગ લગનેસે તુમ્હારી ઊંગલીયાં જલ ગઈયા કયા?

[દીલઆરાંમકા ઘબરા કર દૌડ આંના.]

દીલઆરાંમ—વલ્લાહ! બાનો મએં કયા કહું, અરે મેરે દીલકે ધડકના અબતક નહી બંધ હોતા. અરે કોઈ જાકે હૌજમે દેખો, વ્હે તીલેસ્માંત કીસીને ન દેખા હોગા.

મ્હેરઅંગેજ—તુને ઊસમે કયા દેખા? બોલતી કયું નહીં?

દીલઆરાંમ—મએં હૌજમે જા કર હાતમે, બમોજીબ તુમ્હારે ફરમાનેકે—

મ્હેરઅંગેજ—બાતકો કીતની લંબી કરતી હએ? ફકત ઇતના કહેકે તુ કીસ ચીજકો દેખ ડરી?

દીલઆરાંમ—અજી હૌજમે એક મર્દકી સુરત નજર આતી હએ.

મ્હેરઅંગેજ—[હંસકર] વાહ વાહ! ખુબ નસીહત. સારા દીન મર્દ, મર્દ, ઔર ઇશ્ક, આગ, ધુલ, પથર કીયા કરતીથી. દીવાંની વ્હેતો સબ તેરા ખીયાલ હએ. જો મર્ઝ તુઝેહુવા હએ ઔર જો સુરતભી ઊસીકે સબબસે તુઝે દીસી.

દીલઆરાંમ—તુમતો હરગેજ ન માનોગી, કીસી ઔરકો ભેજો. મેરા આંખકી કસમ કે મએં જુઠ નહીં કહેતી હું.

મ્હેરઅંગેજ—સોસન તુ હૌજમે દેખ કર આ [સોસનકા જાંના] દીલઆરાંમ તુ યુંહી એક રોજ મર જાએગી.

દીલઆરાંમ—બેગમ, અબ ખબર પડેગી.

[સોસનકા જાંના ઔર અકસ દેખ કર દીલઆરાંમકી તરહ ઘબરા કર દૌડ આંના.]

મ્હેરઅંગેજ—સોસન, બોલ તુને કયા દેખા?

સોસન—[ઘબરા કર] વોહી, વોહી સુરત, વોહી ચહેરા જો દીલઆરામને દેખાથા.

મ્હેરઅંગેજ—બડા તાઅજ્જુબીકા માંમલા! વ્હે કયા ભેદ હોગા! મએં ખુદ જા કર દેખું.

[મેહરઅંગેજકા હૌજકે નજદીક જાંના, ઔર અકસ દેખ કર હયરતમે આંના.]

કેસી કુબુલ સુરત! બાજારે હુસ્નમે કયા ઐસાભી ગોહર હોગા? યહે કોઇ ફરીશ્તા તો ન હો!

[મેહરઅંગેજકા આન કર દીલઆરાંમસે કહેના.]

દીલઆરાંમ, તુ વાંહાં જાકે તાલાશ કરકે યહે કૌન મર્દ હયે.

[દીલઆરાંમકા મયે સહેલીયોંકે દરીયાફત કરનેકો જાંના, મેહરઅંગેજકા અલમાંસરૂહકે દાંમે જુલ્ફમે આના.]

ગઝલ ભયેરવી—ઇશ્કોમે તેરે કોહે ગમ—તર્ઝ.

મેહરઅંગેજ—

જુલફોંમે તેરે ગુલ બદન, દીલતો ફસા, જો હો સો હો,
અબરૂકી તેજ તેગસે, સરભી કટા, જો હો સો હો—જુલ્ફોંમે.

જાંન ચલી, જીગર જલા, શોઅ્લે ઊઠે હયે જોશસે,
ઇશ્કકે તીરકે જખ્મોંસે, ખુન બહા, જો હો સો હો—જુલ્ફોંમે.

હાલત હમાંરી ભુલ ગયે, અકલ ઔર હોશ ઊડ ગયે,
કુચેમે તેરે ભટકે હમ, હોકે ગદા, જો હો સો હો—જુલ્ફોંમે.

કૌન હું ઔર કહાં હું મયે, આઇ કાંહાંસે જાવું કહાં,
કરતી હું મયે કીધર ગુજર, ભુલી હું રાહ, જો હો સો હો—જુલ્ફોંમે.

સખ્ત મેરી બીમારી હયે, કાંમ નહીં તબીબસે,
મુઝસે મરીજકી કહીં, કીઇ ન દવા, જો હો સો હો—જુલ્ફોંમે.

[મેહરઅંગેજકા સયેર કરતી હુઇ અંદર ચલી જાંના, અલમાસરૂહકા દીલઆરાંમકો અપને તરફ આતી દેખ કર દરખ્તપરસે નીચે ઊતર છુપને ચહાના.]

અલમાંસરૂહ—અબ કીસ તરહસે યાંહાંસે જાવું, મુઝે સબોંને દેખા હયે. તદબીર ખલાસીકી બન નહીં આતી. બસ મયે અપનેકો દીવાંના બનાંઊ ઔર જો મુઝસે પુછે ઊસકો બેસરોપા જવાબ દું, ઔર સમા દેખ કર ફેર ઇસી નહરમેસે બાહેર નીકલું.

[અલમાસકા છુપને જાંના, દીલઆરામકા આંન પોંહચના ઔર અલમાસકા અપનેકો પાગલ બનાંના.]

દીલઆરાંમ—[ખુદસે] કયા જમાંલ બા કમાલ હુએ! [અલ-માસકો] અએ નેક મર્દ આપ કાંહાંસે આએ હો? ઔર કોન હો?

અલમાસરૂહ—[દીવાંને ચાલે કર] આજ ઘરમેસે મએં જાતાથા, ઔર ખુબ રોટીયાંકા બરસાત બરસ રહાથા. ઇતનેમે જો ઠંડ પડને લગી સો સબ રોટીયાં પીગલ ગઈ.

દીલઆરાંમ—[હએરાંન હો કર] રોટીયાં પીગલ ગએ! યહે કયા કહેતે હો? અજી મસખરા ન કરો ઔર સીધા જવાબ દો કે આપ કાંહાંસે આએ હો?

અલમાસરૂહ—આજ ઊંઠકો બડા બકરા બાંધે પર ઉઠા કર ઊડ ગયા, મએંભી ઊંસકો પકડનેકો ભીઠતાથા, ફેર હવાકા દરવાજા બંદ હો ગયા.

સોસન—વ્હેતો બડા ફાસા જવાબ દીયા. શું કર ય્યે હજરત બાતં ઊડાતે હએં.

દીલઆરાંમ—અજી સાહેબ, શું તુમ વાહીયાત કયા બાતેં કરતે હો? મએં પુછતી હું ઊંસકા જવાબતો દો?

અલમાસરૂહ—એક રોજ જો પતંગ ઊડને લગી સો ઊડતે ઊડતે હું હું હું [હંસના.]

સોસન—હું, ય્યે કયા તમાંશા! પતંગ ઉડને લગી! કૌનસી પતંગ? મીયાંજીતો ખુબ પતંગ ઉડાતે હએં.

દીલઆરાંમ—આપકા નાંમ કયા?

અલમાંસરૂહ—[ગમગીન હો કર] કુત્તા ભાગ ગયા.

સોસન—ભાઇ, કુત્તા ભાગ ગયા તો ભાગા; પર ઉસકે સાત તુમ્હરી અકલતો ન ભાગ ગઈ?

દીલઆરાંમ—અએ બેગાંને મર્દ, યાંહાં તુઝે કૌન લાયા?

[અલમાંસકા સીટી બજાંના]

સોસન—[ખુદસે] અબતો સીટી પર શુમાર હએ. વ્હે હોગા કૌન! [અલમાસકો] ખડેમીયાં તુમ રહેતે હો કીધર?

અલમાસરૂહ—તેરે મુહપર નાંક હએ નહીં? બોલ હું હું હું !

[હંસના.]

સોસન—[ખુદસે] લો નઈ બાત કહી. [અલમાસકો] બડી મેહર-બાંની હુઈ આપકી. મુઝે આજહી ખબર પડી કે મેરે મુહ પર નાક હએ.

દીલઆરામ—મુઝે કુચ્છ ઇસકા ભેદ નહીં મોઆલુમ હોતા, ચલો શાહાજાદીકે પાસ ઇસકો લે જાએ. [અલમાસકો] સાહેબ હમારે સાથ તુમ આવ.

અલમાસરૂહ—[દીલઆરાંમકો] તુમકો દુમ હએ દુમ ?

સોસન—[હંસ કર] વાહ વાહ દીલઆરામ! બતારી મીયાંજી પુછતે હએકે તેરી દુમ કહાં હએ?

દીલઆરાંમ—અજી સાહેબ, ઠઠ્ઠા છોડો ઔર ચુપકે સાત ચલો.

[અલમાંસકા ઘુરના, દીલઆરાંમકા પકડકે મેહરઅંગેજકે નજદીક લે જાંને ચહાનાં, મેહરઅંગેજકા દાખેલ હોના.]

સોસન—લો બાંનુ, ઇન્કો લે આએં. યહતો કુચ્છ જવાબભી નહી દેતા ઔર દીવાંનેકે માનીંન્દ ઢોંગ કરતા હએ.

મેહરઅંગેજ—[ખુદસે] હા હા! કેસા નુરઅફરોજ યહ મુખડા હએ, ઔર કૈસી બુલંદ જબીન! [અલમાસકો] નેકજાદ, યાંહાં તેરા આંના કીસ તરહ હુવા?

અલમાસરૂહ—ઘરમે કોઇ નહીં. સબ દુધ પીનેકો આસમાનપર ગએ.

દીલઆરાંમ—સુન લો જરા? દુધ પીનેકો આસમાનપર ગએ. કયા ખાસા જવાબ દીયા!

મેહરઅંગેજ—અએ ફરીસ્તે સુરત, તુ કયા મુબારક નામ રખતા હએ?

અલમાસરૂહ—ફેર ચલતે એક બડા વીરાંના નજર આયા. વાંહ દેખ કયા કે એક સુવા ઔર બાગ કુરતી બેલતે હએં. સુવેને બાગકો પટક દીયા ઔર ઊસકા એક પર તોડ ડાલા.

સોસન—અબતો કહાંની ચલી. સુવેને બાગકા પર તોડા. વ્હેભી બેપ-રકેહી ઉડાતા હુએ.

મેહરઅંગેજ—આપકા ખાનદાંન કોનસા? ઔર તુમ કાંહાંકે બાશીં-દે હો!

અલમાસરૂહ— મએંને દરીયાકો બહોત સમઝાયા, જો આંખે નીકાલ કર ચલા ગયા તો મએં કયા કરૂં?

મેહરઅંગેજ—[ખુદસે] મએંને ઇતિને સવાલ પુછે ઉનમેકા એક-ભી જવાબ ન દીયા, બલકે દીવાંની બાતેં કરતા હુએ. શાયદ વ્હે કોઇ દીવાં-ના હુએ. અરે! પર વ્હે દીવાંના હો યા સ્યાંના. અગર મએં સવાલ પુછનેકાં કસમ ન ખાતી તો ઇસકો મેરા દીલદાર બનાંતી. ખુદા કરે આખીર વ્હે મેરા હો.

સોસન—સાહેબ, શાહજાદીકો જરા જવાબ તો દો?

અલમાસરૂહ—[સોસનકે રૂખસારોંકો હાત લગા કર] તેરે રૂખસાર નરમ હુએ નહીં?

સોસન—દેખો વ્હે દીવાંના? કેસી હોશકી બાતેં કરતા હુએ! નજર ઇસકી રૂખસાર પર બએઠી સો દેખા?

બએત.

મેહરઅંગેજ—[ખુદસે] વ્હે હુસ્નો જવાંની ઔર ઉસપર વ્હે ગમ?
સીતમ હુએ! સીતમ હુએ! સીતમ હુએ! સીતમ!

દીલઆરાંમ—શાહજાદી ફેર ઇસકા કયા કરેં? [ખુદસે] શાહજા-દીકીભી નજર ઇસપરસે ઉઠતી નહીં. અરે! ઐસે જમાલકા કૌન ન મુબ્તીલા હો? ઇસકી મોહબ્બતને મેરે દીલમે શમશેરસેભી બડા ઘાવ કીયા હુએ.

મેહરઅંગેજ—દીલઆરાંમ, ઇસકો હમારે બાગમે રખના સજાવાર હુએ. [અલમાસકો] અએ ખુશરૂ દીવાને, તુ યાંહાસે કીસી તરફકો ન જા. ચલો સહેલીયાં દેર બહોત હુઇ હુએ ઔર આફતાબકી ગરમીસે જી ઘબરાતા હુએ.

[મહેરઅંજકા જાંના, ઉસકે પીછે દીલઆરાંમકા મઅ અલમાસકે હોનાં રવાંના.]

બાબ દુસરા—પરદા છઠ્ઠા.

કુચા.

[બહાદુરકા જરરીન પોશાક પહેન કર કરરોફરસે દાખેલ હોના.]

બહાદુર—કોઇ પએછાનતે હો? યહે સોદાગરી લીબાસમે અપને પુરાને ફકીક બહાદુર હુએ. અલમાસરૂહતો મહેલમે જા ખુદા જાને કયા કરતા હોગા. હમતો યાંહાં ઉસકે કપડે પહેન, ઉસીકે જરકો ખરચતે હુવે ફીરતે હુએં. કૌન કહે સકેગા, કે યહે વહો બહાદુર હુએ કે જો પસે મકકે ઔર મુલક કીયાં ખાતે ફીરતાથા. પર સચ, મએં ઇસ લીબાસમે કૈસા લગતા હુંગા? કોઇ મુઝે બડા અમીર યા બએપારી સમઝતે હોંગે યા નહીં? ઇતનીતેખાતરી હુએ કે મુઝે કોઇ પએછાંન ન સકેગા. દુસરાતો કયા, પર ખુદ મેરે મા બાપ ન જાન સકેંગે કે મએં ઉનકા અજીજ બેટા બહાદુર હું. વહો સબ દીલમે કયા સમઝતે હોંગે; યુંહીકે બહાદુર કહીં મર ગયા, યાતો ભાગ ગયા. પર કીસકો ખબર હુએ કે બહાદુર સાહેબતો યહે ઠોકસે ફીરતે હુએ? આતે વકત મુઝે બાવાજીકી પુરાની પઘડી, અમ્માજીકી ખુલાક, ઔર ભાઇકે જુત્ય દખાકર લાયાથા, ઇસ્સે વહો મુઝે યાદ કરતે હોંગે. હમારી નેકનામીયાંકે લીયે બેચારા મોગલ ઔર રાંમચંદરતો મરહી ગએ હોંગે. પર મેરી મઆશુક કયાં કરતી હોગી મેરી મઆશુક? વહો હુકીમકી ઔરત? ઉસકી મેહરબાંનીસેતે મુઝે મોગલકી દો ઐા અશરફીયાં મીલી. ચલો બીતી સો બીતી. પુરાંની બાતેંકો યાદ કરના ભલા નહીં. [સામને દેખ કર] યે કૌન?

[કુતબોદીનકો સાંમનેસે આતા હુવા દેખ બહાદુરકા સોંચમે ખડે રહેના.]

કુતબોદીન—કહેતે હુએં કે યહે માહચીન હુએ. બહાદુરકો જા બ જા ઢુંડા, પર કહીં નહીં માલતા. વહો નાપાકજાદા મીલે તો ઉસ્કે મુસ્કે બાંધ ધરકો લે જાવુંગા. ઉસકા કરજ મએં કાંહાંસે દું? સારે કરજદારોં મેરે પીછે પીછે લગતે હુએં. [બહાદુરકો દેખ કર] યહે કૌન મર્દ હોગા? કોઇ બડા સોદાગર દીખતા હુએ. ઇસ્સે જરા બાતેંતો કરૂં—

[પએછાંનના બહાદુરકા કુતબોદીનકો. કુતબોદીનકા બહાદુરકે નજદીક આંનાં, બહાદુરકા રૂમાલસે અપનાં મુંહ છુપાંના.]

બહાદુર—બાપરે ! યહેતો બલા યાંહાંભી આઇ ! ઇન્હુંતો ઢુંડતા ઢુંડતા ઇસ જાએ પરભી આયા. અબ કયા કરૂં ? અગર ઇસકો મોઆલુમ હોગા કે મએં બહાદુર હું, તો જરૂર મુઝે પકડ લે જાએગા. ઇસકી ચાલ મુઝે અચ્છી તરહ મોઆલુમ હએ. યહે પીછતો મેરે પાસહી આતી હએ. યહે મુઝે પએછાનતો ન સકેગા? પર જરા મુંહ છુપાંના ભલા હએ.

કુતબોદીન—સલાંમઆલેકુમ હજરત. [ખુદસે] કપડેતો ખુબ પહેને હએ. કોઇ બડા આદમી હએ.

બહાદુર—[મુંહ છુપા કર] આલેકુમસસલાંમ. સાહેબ કુચ્છ હુકમ ?

કુતબોદીન—બંદા આપકા ગુલાંમ હએ. [ખુદસે] હં, બીચારેકો દાંતકા દર્દ હએ. [બહાદુરકો] સાહેબ, આપકે દાંત દુખતે હએં શાએદ ? બડા ખરાબ દર્દ.

બહાદુર—બડા, હજરત બડા.

કુતબોદીન—આપ બહોત બેચએંન દીખતે હો ?

બહાદુર—હાંજી બહોત[ખુદસે]જબ યહે બલા હો તબ બેચએંન નહું ?

કુતબોદીન—કયા હમેશાં ઇસી તરહ દર્દ કરતા હએ ?

બહાદુર—નહીં, પહેલે હમેશાં દુખતાથા, ફેર કઇ રોજ હુવે બંધ થા, ફેર આજ દુખના શુરૂ કીયા હએ.

કુતબોદીન—જબતો એકાએક યહે બલાને ગલબા કીયા હોગા ?

બહાદુર—હાંજી એકાએક. મુઝેતો ખબરભી નહીં [ખુદસે] મએં કયા જાનું કે યુહ્ આજ યાંહાં આએગા?

કુતબોદીન—બહેતરકે યહે દાંત ગીરા ડાલો. યહે બલાંકો રખના અચ્છા નહીં.

બહાદુર—પર નહીં, યહે નીકલતા નહીં [ખુદસે] તુહીં મરતા નહીં તો મેરી કયા તકસીર.

કુતબોદીન—નહીં નીકલતા? મએં અભી ગીરા દેતા હું. મએંને બહોત લોગોંકે દાંત ગીરાએ હએં.

બહાદુર—નહીંજી કુછ ફીકર નહીં. ખાલી તુમકો તકલીફ.

કુતબોદીન—નહીં સાહેબ, ઇસમે કાહેકી તકલીફ ? મએં અભી ખીચ નીકાલુંગા.

બહાદુર—મોઆફ કીજે, અબ જરા મુઝે કરાર લગાતા હુએ.

કુતબોદીન—વ્હો અબ કરાર હોગા, ઔર ફેર દર્દ કરેગા. મુઝે જરા દેખને દો.

[કુતબોદીનકા તાકીદસે રૂમાલ નીકાલ લેના, બહાદુરકા ઘબરા કર મુંહ ફીરા લેના.]

બહાદુર—[ખુદસે] ખાનાં ખરાબ. હજરત મેરા મુંહ જરા સુઝા હુએ નહીં?

કુતબોદીન—નહીં, કુચ્છ નહીં. બલકે મુઝેતો ઉતરા હુવા લગતા હુએ.

બહાદુર—જબતો રહે બલાકે ડરસે, ઔર કુચ્છ નહીં [ખુદસે] અબ રસ્તા લો.

કુતબોદીન—મએં ફૂસભી બોલતા હું.

બહાદુર—બેશુબ્હા, હોગા હજરત [ખુદસેં] ઉસમે કયા શક? મુઝે માર કર લહુ કઈ મરતબા નીકાલાથા.

કુતબોદીન—મેરી ઔરતભી બડી હુશીયાર હુએ.

બહાદુર—ખુદા જીતી રખે. સાહેબ આપકો કુચ્છ ફરજંદ હુએ?

કુતબોદીન—હાં, તીન બેટે હુએં. ઉનમે દો ઘરમે હુએં. એક ખરાબ નીકલા. વ્હો અબ કીધર હુએં કુચ્છ મોઆલુમ નહીં. મુઝે મીલેતો ઉસકાતો હડીયાંહી તોડ ડાલું.

બહાદુર—વ્હો બેટા બડા લફંગગા હોગા.

કુતબોદીન—બડા નાપાકજાદા. ઉસીકો ઢુંડતા મએં યાંહાં આયા હું.

બહાદુર—મગર શાયદ વ્હોતો અબ અપની બદ ચાલેં છોડ સુધર ગયા હોગા?

કુતબોદીન—વ્હો હરગીજ ન સુધરેગા. ઊસકી તમામ ખોડ મૌત તક રહેગી, ઔર આખીરશ ઉસકી મૌતભી સુલી પરહી હુએ. સાહેબ, જો છોટપનમે બદબખ્ત રહેતે હુએં, વ્હો કભુ બડેપનમે નહીં અપની ચાલ છોડતે.

બહાદુર—નહીં મેહરબાંન, આપ ચુકતે હો. વસે બહોત ખરાબ સુધર ગએ હુએં. એક દાખલા લો. પહેલે મએંભી બડા ખરાબ થા.

કુતબોદીન—મેરા કસમ? પર અબતો આપ બડે ખબરદાર દીખતે હો. પર તુમ મેરે બેટેકે જીતને લુચ્ચે ન હોંગે.

બહાદુર—અજી હુઝરત, ઉસકી તમાંમ ચાલેં મુઝમે થી.

કુતબોદીન—હોગા. પર તુમ કભુ ઉસકે માંનીન્દ કર્જ કરકે ભાગતો ન ગએ હોંગે?

બહાદુર—અલબતા, મએં ભાગભી ગયા થા.

કુતબોદીન—પર ફેરતો તુમને અપની તકસીર કુબુલ કીઇ હોગી, ઔર ફેર પીદરકે આન પડે હોંગે?

બહાદુર—નહીં, વોહી મુઝે એક રોજ મીલાયા.

કુતબોદીન—હું? તબ તુમને શાયદ અપને ગુનાહકી મોઆફી માંગી હોગી.

બહાદુર—નહીં, નહીં. ઉન્હેને મુઝે મુતલક નહીં પએછાંના.

કુતબોદીન—બડી તાઅજ્જુબીકી બાત! બાપ બેટેકો ન પએછાંને? ખુદા અંધા હોગા અંધા. સાહેબ મોઆફ કીજે; મગર મેરાતો ખાતરી હુએ કે વોહ બડા બેવકુફ થા.

બહાદુર—આપ સચ કહેતે હો. મેરેહી દીલકી બાત કહી.

કુતબોદીન—ગધા હોગા ગધા,—તોબા ગાલી દીઇ જાતી હુએ.

બહાદુર—કુચ્છ મુઝાકા નહીં. મેરે બાપકો તુમ ચાહે જીતની ગાલીયાં દો.

કુતબોદીન—પર હુઝરત, જબ તુમ્હારી ઔર તુમ્હારે બાપકી આઇ દો પએછાંન હુઇ, તબ ઉસને તુમકો કયા કહા?

બહાદુર—વોહ મએં દુસરી વકત જબ હમારા મીલાપ હોગા તબ કહુંગા. અબતો મુઝે મોઆફ કીજે. સલાંમ અલેકુમ હુઝરત.

[રવાંના હોના બહાદુરકા.]

કુતબોદીન—અલેકુમુસસલાંમ [હંસ કર] ઇસ જવાંન શખ્સકા બાપ કેસા દીવાંના હોગા. અપને ફરજંદકોભી ન પએછાંના! તોબા! તોબા!

[ઉન્હેકા રવાંના હોના.]

બાબ દુસરા—પરદા સાતવા.

દાલાંન

[અલમાસરૂહકા સોચમે ફીરતે હુવે નજર આંના.]

અલમાંસરૂહ—હજારોં સખ્તીયાં સર ઉઠા મએં અપની મુરાદકો કરીબ આયા હું. વો દીલઆરામ જો પહેલે મેરા અકસ દેખ બેકરાર હુઈ-થી, અબતકભી ગલબએ ઇશ્કસે વસાલકી ખ્વાહીશ ઉસકે દીલમે ભરી હએ. મુનાસીબતો યેહી હએ કે ઉસકો એક સવાલ પુછું ઔર બઆદઅજાં ઉસકે પુરે કરનેમે કમરે કોશીશ તંગ કરૂં. ઉસકો યકીન હએકે મએં દીવાંના ન હું; બલકે મેરી જાંન બચાંનેકે લીયે ફકત સૌદાઇ એખ્તયાર કીઇ હએ. હરચંદ વો મીન્નતો આજજી મેરે હાલસે વાકીફ હોનેકે લીયે કરતી હએ, પર મએંને ઉસકો અબતક કુચ્છ જવાબ દીલબરીકા નહીં દીયા હએ. [સાંમને દેખ કર] વોહી સાંમનેસે આતી હએ.

[દીલઆરાંમકા દાખેલ હો કર અલમાંસકે પએર પર સર રખનાં.]

દીલઆરાંમ—અએ જવાંન, તુ કૈસા બેરહમ હએ કે અબતક મુઝપર નામેહરબાંની ઔર બેદરકારરીકી નજરસે દેખતા હએ. અરે વો દીલઆરાંમ કે જો શાહજાદો પર આંખ ઉઠાતી ન થી, વો આજ તેરે કદ-મોંપર ગીરી હએ. કુચ્છતો જવાબ દે?

અલમાસરૂહ—દીલઆરાંમ, મુઝે તેરે હાલપર રહમ આતા હએ. તુ કસમ લેકે મેરા રાજ કીસીસે ન બોલે.

દીલઆરામ—કસમ હએ મુઝકો ખુદાયા કરીમકી, કે હરગીજ તેરા ઇસરાર ઇજહાર ન કરૂંગી.

અલમાસરૂહ—સુન, કે મએં એક શાહજાદા હું. નાંમ મેરા અલ-માસરૂહબખ્ષ હએ. અગર તુઝે મેરી ઉલફતકી દરકાર હો તો કહે કે મેહરઅંગેજ અપને તલબગારોંસે કયા સવાલ પુછતી હએ?

દીલઆરામ—મેરે દીલકે સુરૂર, મેહરઅંગેજકા સવાલ યેહ હએ કે "ગુલ બા સનોબર ચે કર્દ" યાને ગુલને સનોબરસે કયા કીયા? એ દીલબર દીલરૂબા, કહે તુઝે ઔર કીસ ચીજકી જરૂર હએ?

અલમાસરૂહ—મેરા યહે તલબ હુએ કે ઇસ સવાલકે જવાબસે તુ મુઝે માહેર કરે.

દીલઆરામ—અગર તુ મુઝે નેકામે લાએ, તો મુઝે મોઆલુમ હુએ ઉસસે તુઝે આગાહ કરૂં.

અલમાસરૂહ—અએ યાર ગમગોસાર; અગર તેરી મદદગારીસે મકસદ મેરા હાસીલ હો, ઔર મએં મુરાદકો પોંહોંચુ તો કુચ્છ તેરા ઇરાદત હુએ સરો-ચસ્મ બજા લાવુંગા, ઔર હરઆંન તેરી ઇતાઅત કરૂંગા.

દીલઆરામ—અએ માયએ જીન્દગાની, મએંભી ન જાંનતી હું કે "ગુલ બા સનોબર એ કર્દ"; મગર ઇતના મોઆલુમ હુએ કે મેહરઅંગેઝકે તખ્તકે નીચે એક હબ્સી રહેતા હુએ, ઉસને યહે માજરા શાહજાદીકો સુનાયા હુએ, ઔર વો જંગી શહેરે વાકાફસે યાંહાં ભાગ કર આયા હુએ; પર લાઝીમ હુએ તુઝકો કે તુભી કસ્દ શહેરે વાકાફકા કર, નહીંતે કીસી વજેહસે યહે રાઝ તુઝે મોઆલુમ ન હોગા.

અલમાસરૂહ—દીલઆરામ, તેરા યહે મસલહત નેક હુએ. અજબસકે મએં આજકી યાંહાસે ઉસ નહરમેસે તીર કર બાહેર જાવું. ઔર કસ્દ શહેરે વાકાફકા કરૂં.

તમામ હુવા બાબ દુસરા.

બાબ તીસરા—પરદા પહેલા.

ઝોપડી.

[બહાદુરકા ટહેલતે હુવે નજર આંના.]

બહાદુર—અલમાસરૂકા અબતક કુચ્છ પતા નહીં. વો બીચારા ડુબતા તો ન હુવા હો? મએંભી ઉસકી રાહ ઔર એક હફતા દેખતા હું, નહીં તો પીછે જીસ તરહ વો નહરકે અંદરસે મહેલમે ગયા, વએસાહી મએંભી દાખેલ હો ઉસકી જુસ્તજુ કરૂં. ઉસકી ગએર હાજરીમે મુઝેતો યાંહાં ચમન હુએ. કીસી ચીજકી કોતાઇ નહી હુએ; પર આખેરશ મએં એક નોકર હું

ઔર અલમાંસરૂહકે નમકસે પરવરીશ હુવા હું. ઇસલીયે મુઝસે હો સકે ઇતની કોશીશ મએંને ઉસકે ભલેકે લીયે કીઇ ચાહીયે. ચલો યહેતો સબ હો રહેગા. [સાંમને દેખ કર] યહે સાંમનેસે કીસકી સવારી આતી હએ! ઓહો! યહેતો વહો ખુદે દહેકાંનીકી ઔરત લાલા હએ. શએતાંન જાને મેરા મુંહ કીસ તરફકા હએ કે જો દેખતા હએ વંહી આશક હોતા હએ. પહેલેતો મેરા મઆશુક વહો હકીમકી ઔરત થી ઔર અબ યાંહાં યહે દહેકાંનીકી જોરૂ મેરે સાત નખરે કરતી હએ. [દાખેલ હોના લાંલાકા] આવ, બીબી લાલા, કાંહાંસે રોનકબખ્શ હુવે? તુમ્હારીતો સુરતભી દીખતી નથી.

લાલા—મએં કયા કરૂ, મુવા આડુસ મુઝપરસે એક પલભી આંખેં નહી ઉઠાતા. જીધર જાતી હું ઉધર પીછે પીછે આતા હએ. અબભી મુઝે યાંહાં આને ન દેતાથા, પર ઇસકી ભએંસકો કીસીને પકડ કર બાંધી હએ ઉસકો છુડાનેકે લીયે ગયા હએ.

બહાદુર—પર આજતો આપ કંગોઇ ચોડી કર કર લક ઝક હોકે ફીરતી હો?

લાલા—તુમભી બડે મસખરે હો, મએં, તો હમેશાં યુંહી રેહતી હું.

બહાદુર—હું? પર લાલા ખુશ્તો તુઝે પસંદ ન હોગા?

લાલા—ઉસકો અંગાર લગાવ, વહોતો હમેશકા લગા હએ. અબ જરા ફુરસત હએ બએઠ ચાર અચ્છી બાતેં કહો.

બહાદુર—કયા અચ્છી બાતેં કરૂં, કુચ્છ સીખાવગે? મએંતો તુમ્હારા શાગીર્દ હોને ચહાતા હું.

લાલા—અજી તુમ શાગીર્દ કયું હોગે? તુમતો મેરે ઉસ્તાદ હો ઊસ્તાદ.

બહાદુર—જો તુમ કહો સો સહી. કહો તુમ્હે કયા સુનાવું?

[બાહેરસે દહેકાંનીકી આવાજકા આના.]

દહેકાની—લાલા લાલા, હો લાલા?

લાલા—એંયો, બલાનો આઇ! અબ કહાં જાવું, અગર તુમ્હારે સાત મુઝે દેખેગાતો મેરી જાંનહી લેગા

બહાદુર—સચ, સચ, અબ કયા કરેં? અરે પર સબ્ર રહો મેરી બડી ફ઼બાહ હુએ જો પહેન કર એક કોનેમે ચુપ કર બએઠો. બાઅ્દ ઉસકે બાહેર જાનેકે તુમ નીકલ જાઇયો.

[બહાદુરકા લાલાકો અપની ફ઼બાહ પહેના કર એક કોનોમે છુપાંના, પીછે દહેકાનીકા લાલાકી તાલાશમે આંના.]

દહેકાની—સાહેબ, લાલાકો આપને કહીં દેખા હુએ? વોહ બદ-જાતતો કહીં દીખતી નહીં?

બહાદુર—સાહેબ, આપ લાલાકો પુછતેહો? વોહ અભીહી યાંહાંસે ઉનકી કોઇ મુર્ગીયાં ચુરા લે ગએ, ઉસકો ઢુંડનેકે લીયે ગઇ હુએ. અબતો યાંહાં આતે હોંગે.

દહેકાની—રાત દીન મુર્ગીયાં, મુર્ગીયાં, મુર્ગીયાં. અચ્છા સાહેબ જબતો જરા વોહ આએ તબતક યાંહાંહી બએઠુંગા.

બહાદુર—બએઠીએ આપકાહી ઘર હુએ. [ખુદસે] પીછે મીયાંતો લેટ ગયા, અબ લાલાકો ભગાનેકી કુચ્છ તજવીજ કીઇ ચાહીએ.

દહેકાની—સાહેબ, આપ સારા દીન યાંહાં એકેલે રહેતે હો, સો આપકો બેજારી નહીં આતી?

બહાદુર—એકેલા? મએં તો યાંહાં એક દીનભી એકેલા નહીં રહેતા. [ખુદસે] અબ ઇસકો ફાંસીમે ફસાંઉં.

દહેકાની—વોહ તુમારે સાત જો આયાથા, વોહતો કહીં દુસરે શાહેરકો ગયા હુએ. ફેર ઔર કૌન યાંહાં હુએ.

બહાદુર—અજી હમારે પએછાંનવાલેતો હજારો હુએ, ઔર લાખોં યાંહાં આતે હુએં.

દહેકાની—મએં તો બાહેરહી બએઠ રહેતા હું. ઔર અબ તક યાંહાં કીસી બેગાને આદમીકો આતે ન દેખા, ફેર વોહ કાહાંસે દાખેલ હોતે હુએં?

બહાદુર—ઊનકો દાખેલ કરનેકો હજારહા રસ્તે હુએ. હમ્હારી હીકમતમે તુમ કયા જાનો?

[ધોકા ખાંનાં દહેકાંનીકા બહાદુરકી બાતોંસે.]

દોહેકાની—હુજરત, બંદા આપકા ફરમાબરદાર હએ; પર આપને જો એહ બાત કહી ઉસ્સે મએં નેહાયત મુતાઅજીબ હુવા હું, ઇસ વાસ્તે જરા બંદેકોભી માહેર કીજીયે.

બહાદુર—[ખુદસે] ખુહ્ા સડકતે સડકતે નજદીક ગડેકેતો આયા હએ [દોહેકાનીકો] અજી માહેરતો કરૂં; પર આપને વો બાત કીસીસે કહી ન ચાહીયે.

દોહેકાની—કસમ મુઝકો દીનો ઇમાનકે, કે જીનહાર તુમ્હારા ભેદ બાહેર ન બોલુંગા.

બહાદુર—સુન લો, મએં એક બડા જાદુગર હું, ઔર અપને ઇલ્મકે જોરસે દેવ, પરી, ઔર જીનોકો ફરમાબરદાર કીયે હએં. હરરોજ વો યાંહાં આતે હએં, ઔર મુઝે રીજાતે હએં સમઝે?

દોહેકાની—હં હં! યેહતો બહોત ખાસ્સા કહા; પર હુજરત વો દેવ તુમકો જરભી બહોત લા દેતે હોંગે?

બહાદુર—જર પુછતે હો? ચાહુંતો સારી દુન્યાંકા ગંજ લા કર હાજર કરે.

દોહે[illegible]ાની—હં? આપતો બડે કીસમતદાર હો. હુજરત અબકા વકત બડા બારીક હએ. તમામ કુન્બેકો પાલના બડા મુશ્કીલ હોતા હએ. અગર કમત્રીનકો મેહરબાની કરકે કુચ્છ થોડા બહોત દીલવાવતો જીન્દગી ભર તુમ્હારે હકમે દોઆએ ગુજારૂંગા.

બહાદુર—છે, છે, ખુ મીયાં આપ યેહ કયા બોલતે હો? તુમકો મદદ કરનાંતો મુઝકો ફ[illegible] હએ. ખએર તુમ જો માંગોગે વો મએં દેવોંકો કહે દીલવાઉંગા;- મગર એક બાત હએ કે પહેલે ઉસ દેવકો તુમને ખુશ કીયા ચાહીયે

દોહેકાની—તુમ કહો વો નરહ્ગે ઉસકો મએં રાજી કરૂંગા. ચાહો-તો મેરે તમામ બકરે ઉસકો દે દું. મેરા ખેત ઉસકે હવાલે કરૂં. જો માંગે સો દુંગા, પર ઇતની મહેરબાંની કરો.

બહાદુર—નહીં, નહીં, વો દેવકો કુચ્છ ન ચાહીયે. ઉસકો નાચક બહોત શૌક હએ, અગર આપ જરા ઉસકે સામને નાચોગે તો તુમ્હારા બેડા પાર.

દહેકાંની—મએં નેતો અપની ઊમ્ર સારીમે નાંચ કીયા ન દેખા, પર જબ તુમ કહેતેહો તબતો મુઝે હર કીસમસે નાંચના જરૂર હએ. પર સાહેબ જો દેવ કયા સામને આ કર ખડા રહેગા ?

બહાદુર—હાં, પર તુમ કુચ્છ દીલમે ડર ન રખાયો. મએં તુમ્હારી આંખેં બાંધુંગા.

દહેકાની—હાં, એ બહોત ખુબ હએ; મગર આજ મુઝે જરૂર ગંજ મીલેગા ?

બહાદુર—આજકા આજહી ન હો સકેગા. પહેલે દેવકે સાત બાતેં કીઇ ચાહીયે, ફેર થોડે રોજમે સમઝા કર મએં આપકો કુચ્છ દીલવાઉંગા [આંખેં બાંધ કર] ચલો બુઢેમીયાં, અબ નાચના શુરૂ કરો.

[દહેકાંનીકા નાંચના, બહાદુરકા લાલાકો કોનેમેસે નીકાલ કર ભાગનેકો કહેના. દહેકાનીકા થક જાંના.]

દહેકાંની—અરે બાપરે અબતો પાંઉ ઉઠાયા નહીં જાતા.

બહાદુર—નાંચો મીયા જોરસે, નહીંતો બાજી હાતસે જાએગી.

[દહેકાંનીકા ગીર પડનાં, લાલાકા દહેકાનીકો લાતમાર કર ભાગ જાના, બહાદુરકા આંખેં ખોલના.]

બહાદુર—[દમસે] યુ ભલે આદમી સબ ગમાંયા, જરા નાચતેતો કયા હોતા? દેવ પહેલે બહોત ખુશ હુવા, પર તુમ્હારે થકનેસે બડા ગુસ્સા કર ચલા ગયા.

દહેકાંની—મએં કયા કરૂં, મુઝસે પાંઉભી નહીં ઉઠા ગયા, પર દેવ કીધર ગયા ?

બહાદુર—વોહતો તુમકો લાત માર કર ચલા ગયા.

દહેકાની—વો લાત જબતો દેવજીને મારી હોગી? અબ આગે કુચ્છ તદબીર?

બહાદુર—હાલીતો વોહ બહોત ખફા હુવા હએ, મએં ઉનકો મનાં કર ફેર બાત નીકાલુંગા.

[દુરસે લાલાકી આવાજકા આંના.]

લાલા—અજી મીયાંજી, મીયાંજી, હો મીયાંજી.

દહેકાની—આયા આયા, હો આયા. સાહેબ અભીતો મએં જાતાહું, પર દુસરી વક્ત ન શુજ્યો ?

[જાંના દહેકાનીકા.]

બહાદુર—[ખુદસે] નીકલ તેરે નાંનાકે કુત્તા ખાએ. આજ બુટ્ટે-કો ખુબ નચાયા.

[બહાદુરકા હંસના, અલમાસરૂહકા દાખેલ હોના.]

અલમાસરૂહ—વાહ બહાદુર, યહે કયા તમાંશા?

બહાદુર—[તઆજુબ હોના] ઓ મેરે માલીક! મેરે સાહેબ! શુક્ર ઇલાહીકે સહી સલાંમત ઇસકો પીછે ફીરાયા.

અલમાસરૂહ—સુન બહાદુર, મએં ફક્ત આજકાહી દીન યાંહાંકા મહેમાન હું, ફેર સુબ્હેતો કુચ હએ.

બહાદુર—કયા સાહેબ એકહી રોજ આપ રહેંગે! જૈસા તુમ્હારા હુકમ. બંદા તાબેઅદાર હએ. દુન્યાકે કીનારે તક આપકે હમરાહ આએગા.

અલમાસરૂહ—નહીં, તુઝે મએં યાંહાંહી રખ જાવુંગા. વાંહાં દોકા કાંમ નહીં હએ. ફક્ત મુઝકોહી જાંના મુસ્કીલ હએ, ફેર તેરા આંના કયું હોગા?

બહાદુર—અલમાસરૂહબખ્શ, મએંને મેરી તમાંમ ઊમ્રમે ફક્ત તુમારીહી નૌકરી કીઇ હએ. તુમ્હારે ફએજો કરમસે મએં યહે ખુશી શાદમાંનીમે રહેતા હું, ઔર ઇસ વક્તમે તુમ્હારેસે જુદા કયું હો સકું ?

અલમાસરૂહ—બહાદુર, તુ સચ કહેતા હએ. મુઝે રાહમે તેરી બહોત જુરૂર પડેગી; મગર કયા કરૂં મએં લાચાર હું. મેરે હમરાહ આંના તુઝે મહાલ હએ. જીન આફતોંમે એક જાંનકી સલાંમતી હોની મુસ્કીલ હએ, વાંહાં દો કીસ તરહસે બચ સકેંગે? તુઝે યાંહાં રખ જાનેમે મુઝે ઔર એક ફાયદા હએ, કે તુ તમાંમ યાંહાંકી ખબરદારી રખેગા. મહેરઅંગેજકી ચાલોંસે તુ માહેર હો બાઅદ મેરે યાંહાં આંનેકે મુઝે તમામ હકીકતોંસે વાકેફ કરેગા.—ઇતનાંહી નહીં, બલકે ઔર એક કામકી જીમ્મે-દારી મએં તુઝે સોંપતા હું. મેરી ગએર હાજરીમે મેરે વાલીદપર વક્ત બ

વક્ત ખત ભેજા કીજીયો, નહીંતો જ્હો મુઝે ફુરસ્તા હુવા જાન કર અપનેકો આસેબ પોંહુચાએગા. ઔર દુસરા કામ યહે હએ, કે મએં તુઝપર હરદમ મેરી તમાંમ હકીકતોંકા આહવાલ લીખ ભેજુંગા, ઉસકા ખુલાસા યાંહાં દીલઆરાંમ નામ એક ઔરત આએગી ઊસ્સે કીજીયો. જ્હો મહેરઅંગેજકી દાયા હએ ઔર મેરી નેકખુ હએ. ઇસ વાસ્તે કુચ્છભી ઉસ્સે ન છુપાઇયે.

બહાદુર—મગર આપ કીસ તરફ રવાંના હોને મહાતે હો?

અલમાસરૂહ—કાફમે વાકાફ નાંમ શહેર હએ વાંહાં મુઝે જાના હએ. ચલ જલ્દી સફરકી તૈયારી કી ચાહીયે.

બહાદુર—બહોત ખુબ, ચલીયે મહેરખાંન.

[દોનોંકા રવાંના હોનાં.]

બાબ તીસરા—પરદા દુસરા

મહલ.

[પીરાકે યારમે અફસોસ કરતી હુવી દાખલ હોના મહેરઅંગેજકા.]

સોરઠ—ગઝલ—જાલીમ મુઝે કૌન ઇસ અએવાંનમે—તર્જ.

મેહરઅંગેજ—દીલ હીજ્રમે દીલદારકે દીવાંના હો ગયા,
સર અશ્ક ચશ્મોંસે ગીરા દુરરદાંના હો ગયા—દીલ.
એખુલાસસે ઐયાર જ્હો બએઠા ન મેરે પાસ,
ફુરકતમે ઉસકે હમકો અબ ગમખાંના હો ગયા—દીલ.
યહે ગુલશને દીલકો મેરે ઊસને કીયા તારાજ,
ગુલભી ગએ મુરઝાકે સબ વીરાંનાં હો ગયા—દીલ.
ન હોશથી ઉસમે જરી જબ આયા ઇસ તરફ,
એકબએક કીસી સેહેરસે ફેર સ્યાંના હો ગયા—દીલ.
ગીલમાંન થા આયા ઉતર, યા થા કોઇ અખ્તર,
આંના હુવા યાંહાં જીસ કદર, યું હી જાંનાં હો ગયા—દીલ.

[આના દીલઆરાંમકા, ઔર દેના દીલાસા મહેરઅંગેજકો.]

દીલઆરામ—અએ ખુરશીદે હુસ્ન, યહે કયા હુએ તેરા હાલ? જરા અપને આતીશે શોકકી આગ બુજા. કીસકો ખબર હુએ? શાયદ તેરા દીલદાર તેરે સવાલકેહી જુસ્તજુમે ગયા હો.

મહેરઅંગેજ—ઓ મુઇ મએં વ્હો સવાલકા જવાબ માંગતી. ઔર મુઇ, મએં વ્હો જવાબકે લીયે કસમકી ખાતી. અફસોસ! મેરેહી કીયે હુવે કાંમોસે આજ મએ હલાક હુઇ. મએં ન જાનતીથી કે ઇશ્કકા જખ્મ એસા કારી હુએ. બસ મીલા ઉસ યારકો, નહીંતો યહે જાંન બીસમીલ કરતી હું.

દીલઆરામ—મહેરઅંગેજ, બસ કર, જીયાદા અપનેકો ન સતા. અરી જેહાંનકે લોગ કયા કહેંગે ઉસકા કુચ્છ ખીયાલ કીયા?

બી-ઓટી—ગઝલ—ગમે હુરીસે જી જલ્તા—તર્જ.

મહેરઅંગેજ—

હમે જેહાંસે નહીં હુએ કાંમ, હમ આશક દીવાંને હુએં,
ગએ હો આપ કાંહાં, કર હમસે એસે બહાને હુએં—હમે.
હાએ! દીખાકે નએનનકી રસીયાને તલવાર,
તનકે કીને ટુકડે, કલીજે માર કટાર,
ખડે યાંહાં શૌકસે હમ અપને યહે સરકો કટાંને હુએં—હમે.
ભુલ ગએ અબ હમ ધરમ, ભુલ ગએ ઇમાંન,
પુજત વ્હો મુરત, ભવાં જીનકે હુએ કમાંન,
હમારેસેતો મસ્તોંકા યહે મસજીદે મએખાંને હુએ—હમે.
ભડકત શોઅલે પ્રેમકે, રાખ હુવા બદન,
તન મન સારા જલ ચુકા, નએંન પડત અગન,
તુમ્હારી પહેલુમે જાંની કયા બીઠાતે બીગાંને હુએ?—હમે.
રએંન સારી જાગ રહે, પર ન હુવા મીલાપ,
દે ગએથે જો બચન, ભુલ ગએ હો આપ,
હુવે તર અસ્કબારીસે યહે હમારે સરાંને હુએ—હમે.
ગુજર ગઇ ઘડી ઘડી, ગુજ્રે દીન ઔર સાલ,
અબતક જાલીમ આએ નહીં, કીયા મેરા યહે હાલ,
ખીયાલે યારમેં અફસોસ! ગુજર ગએરે જમાને હુએ—હમે.

[રવાંના હોના દીલઆરામો મહેરઅંગેજકા.]

બાબ તીસરા—પરદા તીસરા.

બયાબાંન.

[દાખેલ હોના અલમાસરૂહ બખ્શકા.]

અલમાસરૂહ—મેરી મુસાહબતોંકા સાથી, મેરા અસ્પે ગુલગું, રાહકી સખ્તીસે બેજાન હુવા. મઍં કીસ તરફકો મુંહ ફીરાઉં? કઍ મન્ઝીલે તઍ કરતા હુવા આયા, પર યહ વીરાંનેકા કહીં કીનાંરા મોઆલુમ નહીં હોતા.

[એકાએક એક બુઝોર્ગ પીરમર્દકા નમુંદ હોના.]

પીરમર્દ—અઍ જવાંન, તુ કોન હઍ, ઔર કાંહાંસે આતા હઍ?

અલમાસરૂહ—અઍ રાહબર હકીકી, યહ મુસાફર કસ્દ શેહેરે વાકાફકા રખતા હઍ, મગર રાહ નહીં જાનતા કે કીસ તરફ હઍ ઔર કીસ રાહસે જાંનાં હોગા?

પીરમર્દ—અઍ જવાંન, ચ્યે રાહ બેપાયાંનસે તુ અપનેકો બાઝ રખ. યહ રાહ બહોત ખતરનાંક હઍ. લાઝીમ હઍ કે ઇસ તરફસે ખીયાલ ઊઠા કર તુ ઔર કામોંમે મશગુલ હોવે. કીસ વાસ્તે, કે અગર ઊમ્ર ભરભી ઇસ રાહકી તાલાશમે રહેગા, તોભી પતા ન પાએગા.

અલમાસરૂહ—અઍ હાદી ખુરશીદ નઝીર, યહ હોના દુશવાર હઍ. મઍંને અપની કીસ્તીએ જાંન દરાયાએ ખારીકે ઊપર ઊતારી હઍ, ફીર આફતકી દાહાશતસે કયું ઘબરાઊં? અગર જાંન જાએ તોભી બરહક હઍ, પર ઇસ રાહસે અપનેકો ન ફીરાઊંગા.

પીરમર્દ—અઍ મુસાફર, તેરા મકસદ શેહેરે વાકાફકે જાંનેસે કયા હઍ, કે જીસ લીયે અપની ઊમ્રો ઝીંન્દગાંની અઝીઝકો બરબાદ કીયા ચહાતા હઍ?

અલમાસરૂહ—અઍ પીર રોશનઝમીર, યહે કામ નેહાયત મુસ્કીલ હઍ, ઔર બહુમ મુસ્કીલ પેશ આઇ હઍ. અગર આપકો ઇસ રાહકા કુચ્છ ઠીકાંનાં મોઆલુમ હો, તો માનીંન્દ ખીઝ્રકે રાહનુમાઇ ફરમાઇયે.

પીરમર્દ—જબ તુ રંજો બલા ઊઠાનેકો ઇતના ઇન્તેજાર હએ, તો મએં લાચાર હું. સુન અએ નેકબખ્ત, કે શેહરે વાકાફ કાફમે હએ. વાંહાં મુકામ જીન્નાતકા હએ. યાંહાંસે બાહેર હુવે પર તુઝે દો રાહેં મીલેગી. લાજીમ હએ કે રાહ રાસ્તમે જાઇયો, હરગીજ રાહ ચપમે જાનેકા કસ્દ ન કીજો. અએ મુસાફર અબભી કુચ્છ સમઝ, ઔર પીછા ફેર; અગર જાંનાંહી ઠએરાયા હો તો તવક્કલ બ હક જા. જો તુઝે મુસ્કીલો આફતસે બચા સહી સલાંમત મહેલે મુરાદમે પોંહચાએગા.

[ગાએબ હોના પીરમર્દકા.]

અબીયાત.

અલમાસરૂહ—દસ્તે ગુરબતમે પડા હું યા અલ્લાહ,
કૌન મુઝકો તુ સીવા દીખલાવે રાહ?
ન કોઇ હમદમ ન હમરાહ હએ,
લબપે આ પોંહચી જાંને નાતવાં હએ.
ખારસે સારા બયાબાં હએ ભરા,
આબલોંસે હો ગએ મજરૂહ પા.
હર કદમપે હએ યાંહાં ખતરે હજાર,
તુ બચાવે તો બચું પરવરદેગાર.

[જાંના અલમાસરૂહબખ્શકા.]

બાબ તીસરા—પરદા ચૌથા.

કીલ્લેકા દરવાજા.

[કઇ પ્યાદોંકા દરવાજેમેસે ગુફતગુ કરતે હુવે દાખેલ હોના.]

પહેલા—સુબ્હોતો કબસે હુઇ ઔર કોઇ દીખતાતો નહી. અબ કૈસી તદબીર? કયા ફેર આજભી ચલે જાએં?

દુસરા—ઠએરો, ઠએરો, કાંહાં જાતેહો? કોઇ ન કોઇ શખ્સ આ પોંહચેગા. હમારે બાદશાહકીભી કુચ્છ અજબ કીસમકી રસ્મ હએ, કે જબ ઇસ શહેરકા કાજી મર જાતા હએ, તબ ઊસકી જાએપર ઊસકે

બેટેકો બીઠાનેકુ બદલ જો શખ્સ કે પહેલે ઇસ દરવાજેમેસે શહેરમેં દાખીલ હોતા હયે ઊસકો કાઝી બનાતા હયે.

પહેલા—ઊસકી હમકો કયા પંચાત? કયે બરસોંસે યેહ રીવાજ યાંહાં જારી હયે. હમારા બેચારા પહેલા કાઝી બડા ભલા આદમી થા. અબ દેખેં કે યેહ નયા કૈસા મીલતા હયે.

દુસરા—ચલો ચલો દરવાજેકે અંદર બ દસ્તુર માઅમુલકે જા બ- એઠે, ઓર જો પહેલે દરવાજા ઠોકે ઊસકો શાહકે પાસ લે જાયેં.

[પ્યાદોંકા અંદર જાકર દરવાજા બંધ કરનાં, બહાદુરકા આંન કર દરવાજા બંધ કીયા હુવા દેખકર ઘબરાંના.]

બહાદુર—ઓહો! અબતક કીલ્લેકે દરવાજે બંધ હયે. મુઝે શહેરમેં જાંના હયે, ઔર યેહ કયા પીડા બીચમેં આઇ. દરવાજા ઠોકું તો સહી, મુઝે દીલઆરામને સુબ્હો હોતેહી બોલાયાથા.

[બહાદુરકા દરવાજા ઠોક કર પુકારનાં, કઇ પ્યાદોંકા બાહેર નીકલ આંના.]

પહેલા—બડે નસીબ હમારે. ચલો ઇસકો લેકે શાહકે પાસ જાયેં.

બહાદુર—[ઘબરા કર] શાહકે પાસ? અજી જાનેદો મીયાં, મુઝે ઘરમેં કાંમ હયે ઔર શાહકો મેં કયા કરૂં?

દુસરા—હઝરત, યું ગરમ ન હો જાવ, હમકો હમારે બાદશાહકા હુકમ હયે.

બહાદુર—બાદશાહકા હુકમ હો તો ઊસકી મુઝે કયા ગરજ? કીસીકે બાપ દાદાકા કુરઝ દેના બીનાં હયે?

દુસરા—સાહેબેમન, આજ તુમ્હારા નસીબા ખુલા હયે, ઔર યું કયું કરતે હો?

બહાદુર—નસીબા ખુલા? અરે ભાઇયો મુઝે નસીબા ખુલનેકી દર- કાર નહીં હયે, જરા દરવાજા ખોલોતો બસ હયે.

પહેલા—તુમતો બડે હટીલે હો. બાદશાહકે નજદીક આનેમેં કયા મુઝાકા હયે. યેહતો કોઇ બડા ભોલા હયે.

બહાદુર—ભોલા હું ઇસ લીયેતો રાહ ભુલ તુમ્હારેસે ભોલોંકે ભુલા- વેમેં આ ગીરા હું [ખુદસે] યેહ પંચી હોગે કૌન!

દુસરા—સાહેબ, આજસે તુમ હમારે કાજી હો.

બહાદુર—અજી મીયાં પાજી, મએં રાજી હુંગા તબ તુમ મુઝે કાજી બનાવગે, યા પકડકર ધક્કે માર ખીંચ લે જાતે હો?

પહેલા—જનાબ યહે દેખો. ઇસ શેહરકા ઐસા કાનુન હુએ, કે જબ યાંહાકા કાજી મર જાતા હુએ, તબ ઉસકી જીયારતકે દીન સુબ્હેકો હમ ઇસ દરવાજે પર આતે હુએં, ઔર જો શખ્સ પહેલે દાખીલ હોતા હુએ ઉસકો લેજા હમારા કાજી બનાતે હુએં.

બહાદુર—વાહજી મીયાં મીઠ્ઠુ, શાબાસ યહેતો ખુબ કહા. જાવ મુઝે કયા બચ્ચા બચ્ચા સમઝતે હો? તુમારે કાજીકોભી કયા કહું, ઔર તુમકોભી કયા બોલું.

દુસરા—ફેર કયા આપ નહીં આતે?

બહાદુર—નહીં બાવા નહી, સૌ બાર નહીં.

પહેલા—જબતો દોસ્તાં ઉઠાવ ઇનકો.

[સબકા બહાદુરકો ઉઠા લે જાના.]

તમામ હુવા બાબ તીસરા.

બાબ ચૌથા—પરદા પહેલા.

ઝોપડી.

[લાલાકા ચક્કી પીસતે હુવે નજર આના.]

ગાનઝોટી—ગરબી—ચોક મએં ભરંગી—તર્જ.

લાલા—ધાંન મએં પીસુંગી, ધાંનમે કંકરા,
પીસતે પીસતે લાલા કરતી હુએ નખરા—ધાંન.

ખુદા મેરા મર્દ ગયા હએરે બજારકો,
આએગા ઘરમે જબ કરેગા ઝઘડા—ધાંન.

દાહુડી ઊસકી પકડ, લગાવુંગી થપડ,
નહીંતો ચુલેમેસે ખીંચુંગી લકડા—ધાંન.

લકડા બડા લેગાતો, ફેલતી લુંગી હાતમે,
મારેગા મુઝકો ગર, ભીરકાવુંગી ઠીકરા—ધાંન.

ચલરા લાલા તુ પીર, બાતાં કરતી કયું રી?
ચુપકે અફી ચલા, બાતેં છોડ મતરા—ધાંન.

જલો મેરા કીટકીટ, જલો મેરા બકવા,
પીસ્તે પીસ્તે આટા, સારા હુઆ બીખડા—ધાંન.

[પીછું દહેકાનીકા નાંચતે ઔર હંસતે હુવે આંના.]

દહેકાની—લાલા લાલા, હંસ, બસ હંસ.

લાલા—કયા હુઆ? ગાંજા બીજા પીકે આએ હો કયા?

દહેકાની—લાલા નાચ બસ નાંચ.

લાલા—કયા હુઆ કયા? કીસીને શરાબ પીલાયા, યા દીવાંને હુવે હો?

દહેકાંની—લાલા. બસ ખુશ હો ઔર નાચ.

લાલા—પર કુચ્છ કહોતો સહી, કયા તુમારે પડોસીકી ભએંસ ભીસ મર ગઈ. યા કુચ્છ નફા હુવા?

દહેકાની—નફા પુછતી હુએ? દીવાની, હમારે વાંહાં જો મુસાફર બહાદુર નામ આયાથા બડો દાસ શાહેરકા કાજી હુવા હુએ.

લાલા—કાજી હુવા? તુમને ખુદ દેખા?

દહેકાની—તો તો, મેરા આંખોંસે દેખા. અબ ચલ ઊસકે નજદીક જાયગેં. હમકો બહોત ઇનઆમ દેગા.

લાલા—ચલો મએં અભી મુર્ગીયાં ઝાંપ કર આતી હું.

[લાલાકા જાંના સાત દહેકાનીકે.]

બાબ ચૌથા—પરદા દુસરા.

જંગલ.

[દાખેલ હોના અલમાસરૂહકા.]

અલમાસરૂહ—હા! ઇતને થોડે વકતમે કૈસે કૈસે અજબ એબાત નજર આએ. બડે નસીબ મેરે કે કલ સુબ્હેકો મએં ઇસ દરખ્તકે નીચે સોયા, ઔર ઊસ અજદહાકે પંજેસે સીમુર્ગકે બચ્ચોંકો બચાયા; જીસ્સે આજ મેરે અહેસાનકા બદલા દેનેકે લીયે વો બડા નર સીમુર્ગ મુઝે અપની પીઠ પર બીઠા વાકાફકી તરફ લે જાનેકો તૈયાર હુવા હએ. અબ વો સાતોં તીલસ્સુમી દરીયા ઊસીકી મદદસે પાર કરૂંગા. ઔર સુબ્હા હોતેહી વાકાફમે ઊતર દરખ્તે મકસુદસે ગુલે ઊમ્મેદ ચુંનુંગા. [ઊપર દેખ કર] ઓ! આયા, આયા, મેરા રાહબર આયા.

[એક સીમુર્ગકા આસમાનસે નીચે ઊતર આંના, અલમાસરૂહકા ઊસપર સવાર હોનાં.]

અબીયાત.

અલમાસરૂહ—ખુદાયા યા ખાવીંન્દ તુ લા બર મુરાદ,
બ ફજલો કરમ સે તુ ઇસ રીંદકી દાદ.
બીઠા તખ્તે મકસદપે પરવરદેગાર,
મેરા પાસબાં હો મુઝે પાર ઊતાર.
યા ખાવીન્દ કર મેહેરકી તુ નજર,
કે જાતા હું કરને હવાકી સફર.

[સીમુર્ગકા મઅ અલમાસરૂહકે આસમાનપર ઊડ જાંના.]

બાબ ચૌથા—પરદા તીસરા.

દીવાંનખાંના.

[બહાદુરકા કાજી બન કર અકડસે આંના.]

બહાદુર—કીસમતકા ચક્કર કુચ્છ અજબ તરહસે ફીરતા હએ. યહે ચંદ રોજમે તરહ તરહકે ફેરફાર મેરી હાલતમે હુવે હએં. પહેલેતો

મેરે વતનમેં મઝેં એક લુચ્ચા, દગાખોર, કર્ઝદાર, કાંનો તક બદનામીકે કીચડમે ફસા હુવા બેહુયાઈકે ગારમે ગોતા મારતાથા. વાંહાંસે ફેર ખુશ હુવા ઔર એક સંદુકમે બએઠ આગ્રાકે ઘર તરફ મુસાફરી કીઇ. વાંહાંભી ઈતિને પર બસ ન કરકે શએતાંન બન કર આગ્રા ઔર બહરમ-નકો ડરા ડપતા ઊનકા જર લે ભાગા. ફેર વાંહાંસે બેશર્મીકા પરદા મુહપર લે અલમાસરૂહકે યાંહાં નોકર રહા. વાંહભી ચુપ ન બએઠ દહે-કાંનીકી ઔરતકે સાત દીવાંને ચાલે કર, ઊરાકે મર્દકો કીમીયેકી લાલચસે આંખે બાંધ કર નચાયા. ઔર આજ દેખોતો ઈસી નસીબકે બાએસસે કાઝી બન અદાલતકી કુરસીપર બએઠ હુકમ બજાનેકે બદલ અબ ફર-માતા હું. કોઈ પએદાનેંગે કે યહ વોહી બહાદુર હએ, જો પહેલે ધકકે મુકીયાં ખાતા ફીરતાથા? ઔર સબ ચોરોંકા ચાર ઔર લુચ્ચોંકા પીર થા? નસીબ, નસીબ, તુ કેસે કેસે રંગ ઔર ઢંગ દીખાતા હએ. અબ તો બએઠ હુકમ કરનેંકે સીવા કુચ્છ કાંમ નહીં હએ. દીન ભર બેઠી કારોબાર હએ. ઈનસાફ કરનાં તો ખએરસલ્લાહ! અરે કોઈ હએ?

પહેલા—[અંદરસે] આયા જનાબ!

બહાદુર—લાલચપાંન જમાંદારકો બુલા લાવ.

પહેલા—[અંદરસે] અચ્છા ખાવીન્દ

બહાદુર—ચોબદાર? અજી મીયાં ચોબદાર?

ચોબદાર—[અંદરસે] કુચ્છ હુકમ સાહેબ?

બહાદુર—નુજુમીકો જાકે પુછો, કે આજકી સાઅત મુબારક હએ યા નહીં?

ચોબદાર—[અંદરસે] જો હુકમ.

બહાદુર—અજી દીલાવરખાં? ઓ દીલાવરખાં?

દીલાવરખાં—[અંદરસે] આયા મેહરબાંન, આયા.

બહાદુર—તુમ કયા કરતે હો?

દીલાવરખાં—[અંદરસે] તલવાર સાફ કરતા હું ખાવીન્દ.

બહાદુર—[હંસ કર] કમબખ્ત ગાંજા પીતે બએઠા હોગા. બએ-જાદખાં? મીયાં બએજાદખાં?

બએજાદખાં—[અંદરસે] કાઝી સાહેબ.

બહાદુર—મીયાં, જાકે તુમ સો રહો.

બએજાહફાં—[અંદરસે] બહોત ખુબ ખુદાવંદ.

[સબ સુસ્તી આહલેકારોંકા અંદરહીસે સુસ્ત જવાબ સુન કર બહાદુરકા બેઅખત્યાર હંસના.]

બહાદુર—હા હા હા હા. ઇતનોંમેસે એકભી નજદીક નહીં આયા. સબ અંદરસેહી જવાબ દેતે હએં. આફરીન હએ હમારે હુકમકે ફરમાંને પર, ઔર તાહસીન હએ હુકમકે બજાંને પર. વાહ વાહ! ફેર હમાંરાં પેટ બએઠે બએઠે કયું ન બડા હો? [સામને દેખ કર] અરે ફેર ખુદા આયા, દેખે આજ કયા હોતા હએ.

[દાખેલ હોના કુતબોદીનકા, ઔર આદાબ બજાંના.]

કુતબોદીન—સલાંમઅલેકુમ કાજી સાહેબ.

બહાદુર—વઅલેકુમુસ્સલાંમ. આઇયે ખુ[?] મીયાં, આજ બહોત રોજસે મીલાપ હુવા?

કુતબોદીન—અરે વાહ! આપહી મુઝે ઉસ રોજ મીલેથે નહીં? ઔર આપહી ઇસ ઇનસાફકી કુરસીપર બએઠે હો? સુબ્હાન તેરી કુદરત ખુદાયા! કાજી સાહેબ, મએં આજ તુમ્હારે નજદીક એક અર્જ લાયા હું. ઓ રહે હએ કે મેરા બેટા બહાદુર અબતક ઇસ શાહેરમે કહીં નહીં મીલતા હએ; પર મેરીતો ખાતરી હએ કે ઓ યાંહાહી હએ. ઇસ વાસ્તે આપ અગર અપને સીપાહીયોંકો ભેજ જરા ઉસકી તજવીજ કર પકડ મંગવાવતો બહોતહી બેહેતર હોગા.

બહાદુર—બાખુશી હજરત, તુમ્હારી ઔર મેરી દોસ્તી બહોત બરસોંકી હએ, ઇસ લીયે મએં જરૂર તુમ્હારા કામ બજાવુંગા.

કુતબોદીન—બડી કરમબક્શી હોગી આપકી ઇસ બંદેપર. પર જનાબ, અબ આપને કહાકે, મેરી ઔર તુમ્હારી પહેછાંન બહોત બરસોંકી હએ ઉસકા ભેદ મએં નહી સમઝા.

બહાદુર—હજરત, મએંને આપકો રાસ્તહી કહા હએ. મએં તુમકો બહોત બરસોસે પએછાંનતા હું, બલકે આપભી મુઝે છોટપનસે જાનતે હો, ઈતનાહી નહીં; પર મેરે પએદા હોનેકે આગેહીસે તુમ્મારી ઔર મેરે પીદરકી દોસ્તી થી.

કુતબોદીન—યહેતો બડી અજાયબ બાત! તુમ્હારે બાપકો મએં તો જાંનતાભી નહીં.

બહાદુર—ખએર, એક દીન મએં તુમ દોનોકી મુલાક઼ાત કર દુંગા. વોહતો તુમ્હારા જાંની દોસ્ત હુએ.

કુતબોદીન—પર સાહેબ, કયા તુમ્હારે પીદર તુમસે ફ઼ેર માલેથે?

બહાદુર—જી હાં, આજહી ઉનસે મુલાક઼ાત હુઇ.

કુતબોદીન—જબતો ઉસને તુમકો પહેછાંન ગલેસે લગાયા હોગા, કયું કે અબતો તુમ ક઼ાજી બન ગએ હો.

બહાદુર—નહીં, મએં કૌન હું ઉસકી ખબર મેરે વાલીદકો નહીં હુએ.

કુતબોદીન—વોહ બુઢ્ઢા અંધા હોગા અંધા, કે અપને ફ઼રજંદકોભી નહીં પહેછાંના. હા! મેરા બહાદુરભી ઇસ તરહ અગર સુધર જાતા તો મએં ઉસકો અપની આંખોંમે રખતા.

બહાદુર—ખુદા વોભી દીન દીખલાએગા. મએં તુમ્હારે ફ઼રજંદકોભી મીલા દુંગા.

કુતબોદીન—તો સાહેબ, મએં યાંહાં ફ઼ેર કબ આઉં?

બહાદુર—આજસે એક હફ઼તેકે બાઅદ આઇયો, ફ઼ેર મએં તુમ્હારે બહાદુરકો ઔર મેરે બાપકો મીલા દુંગા.

કુતબોદીન—ખુદા તુમપર હરદમ અપની મેહેરકા સાયા રખ્ખે.

બહાદુર—હજરત, આપ પહેલે જીસ શેહરમેં રહેતેથે વાંહાં એક ક઼ાજીભી થા નહીં?

કુતબોદીન—હાં ક઼ાજી સાહેબ, પર વોહતો મર ગયા. ઉસકી તમામ દોલત ઉસીકી ઔરતકો મીલી હુએ. વોહ કીસીસે નેકાહ કરનેકી ઉમ્મેદ રખતી હુએ. મેરા બહાદુર જો વાહાં રહેતા તો મએં ઉસસે શાદી કરતા.

બહાદુર—અગર કીસી સુરતસે હો સકેતો મેરે સાત કુરબ બ્યાહ કરનેકી તજવીજ કરોગે?

કુતબોદીન—બ સરો ચશ્મ. મએં આજહી યાંહાંસે રવાંના હોતા હું. વોહ અગર સુનેગીકે એક ક઼ાજીને મંગા કીયા હુએ તો જરૂર

આ એગી. મએં એક હફતેમે ભીસે યાંહાં લે આઊંગા; મગર મેરે બહાદુરકો મીલા દીજીયે.

બહાદુર—તુમ બેફીક રહો, મએં તુમ્હારે કામમે ન કુસૂર કરૂંગાં.

કુતબોદીન—જબતો મએં રૂખસત હોતા હું. આપકે બાપકો મેરી દોઆએ કહીયો.

બહાદુર—ઊન્હોનેભી તુમકો દોઆ કહેલાઈ હુએ.

કુતબોદીન—સલાંમોઅલેકુમ કાજી સાહેબ.

[જાંના કુતબોદીનકા.]

બહાદુર—વઅલેકુમુસસલાંમ. ખુબ, આજભી ખુદેને નહીં પએછાનાં. અરે પર અબતો મેરી મઆશુકસે શાદીભી હોગી. મએંતો ઇસ ખુશીસે રહેતા હું;—પર અલમાસરૂહ તેરે બગએર યહે શાદમાની તમાંમ જહરસી લગતી હુએ. દેખે તુ જલ્દ આએતો ખુબ હુએ, નહીંતો આઈંદા મએં તેરી જુસ્તજુમે નીકલુંગા, ઔર બહાદુરખાન બીન કુતબોદીનકા નામ જેહાનમે જાવેદાંન તક કાંયમ રખુગા.

[રવાંના હોના બહાદુરકા.]

બાબ ચૌથા—પરદા ચૌથા.

મહલ.

[સનોબરશાહકા તખ્તપર બએઠે હુવે નજર આંના, પરીકા ગાંના ગાકે શાહકો રીઝાના.]

ઝીન્ઝોટી—ઠુમરી—મોતી મહલકે બીચરે—તર્જ.

પરીયાં—સનોબર શાહકે હુઝુરરે, નાચે ગાએરી પરીયાં—સનોબર.
ગુલકા અંદેશા દીલસે નીકાલો,
રાજાજી ન હો રન્જુરરે, નાચે ગાએરી પરીયાં—સનોબર.
સીના કરો અબ કીનેસે ખાલી,
ખુરરમીકા વકત નહીં દુરરે, નાચે ગાએરી પરીયાં—સનોબર.

સનોબર—બસ, બસ કરો પરીયેં. તુમ્હારા સરોદ મુઝે ક્યૂંર હેનોં બદલ ઔર જ્યાદા બેકલ કરતા હય. યહ રંગો રાગકા પવન મેરે ગમકે આતી-શકો જોરસે ભડકાતા હએ. હા! પહેલે સબોંમે બડા, પુર તમકીન, બડી ઇજ્જતમે એકતા બાદશાહ મઍં થા, પર અબ સબોંસે કમનસીબ બેહુર-મત ઔર દર્દમંદ કહેલાતા હું. યહ સબ મેરી ફ્રસ્તગીકા સબબ, ઔરન બદ કીરદાર ઔરતહી હએ. ઓ ગુલ, બેશર્મ બેવફા ગુલ, યહ તમામ ફીતનેઅંગેજી તેરી હએ. મેરી મહોબ્બતકા બાદલા તુને બદફેલીસે દીયા, ઔર તા હશ્ર મેરા નામ બદનામીસે આલુદા કીયા. ગુલ, ગુલ, મઍં અપના કીના તુઝસે લુંગા. બેશર્મ, તેરે ગુનાહોકી નસીહત કરના મેરી જીન્દગીકી ફર્જ પુજુગા. [એકાએક એકે દેવકા નમુંદ હોના.] ક્યું કોહરા, આજ ક્યું યાંહાં આયા હએ?

દેવ—અએ શાહેનશાહે આલમે જીનો પરી, ફલકબરગાહ સનોબર શાહ, આજ બંદા નઇ ખબર લાયા હએ. કીસી તરફસે હમારે મુલ્કમે કોઇ આદમજાદ દાખીલ હુવા હએ.

સનોબર—મેરે શાહેરમે આદમજાદકા ગુજર ક્યું હુવા? તમાંમ દાહશતોસે વહો બચ કીસ તરહ આયા હોગા? જા કોહરા, ઔર લે આ ઉસકો મેરી હુજુરમે [ગાયબ હોના દેવકા] કોન હોગા વહો બશરકે જીસને ઇતની મફતીયા યાહાં આનેકે લીયે ઊઠાઇ હએ. ઊસકે યાંહાં આનેકી કુચ્છ મતલબ હોગી. શાયદ ઊસ્સે મેરા એક મુરાદ બર આએગી, કે વહો બદ ખલક હુસ્શી જો યાહાંસે મેરે પન્જેસે બચકર ભાગા હએ, ઊસકી જાંન ઇસ આદમજાદકે હાતસે આએગી.

[દાખીલ હોના દેવકા અલમાસરૂહકો સાત લે કર.]

દેવ—ખુદાવંદે જાંનો માંલ, ગુલાંમ હુકમ બજા લાયા હએ.

સનોબર—બેશ હએ, તુ અપને કાંમકો જા. પરીયેં મુઝે એકેલા રહેને દો.

[રવાંના હોનાં આદાબ બજા કર દેવો પરીયેંકા.]

કોન હએ તુ અએ બશર, ઔર કાંહાંસે આયા તુ ઇસ મુલ્કમે? જલ્દ જવાબ દે કે જીનોકે શાહનશાહ સનોબરકે રૂબરૂ તુ ઇસ્તાદા હએ.

[અલમાસકા ચોંકના ઔર જેબસે મોતી નીકાલના.]

અલમાસરૂહ—[ખુદસે] સનોબરશાહ! જબતો આઇ બર મુરાદ અબ બહેતર હએ કે જો મોતી મુઝે સીમુર્ગને દીયા હએ વ્હો ઇસકો નજ્ર કરૂં. [શાહકો] જેહાંપનાંહ, યહે કમતર મુસાફર હએ, ઔર રાહ દુર દરાજસે આપકી નેકનાંમી ઔર ગરીબપરવરીકા આવાજ સુનકે પરવરીશકી ઉમ્મેદસે હુજુરમે હાજીર હો કર ઉમ્મેદવાર સરફરાજીકા હએ.

સનોબર—નેકબખ્ત આદમજાદ, મુઝે તેરે ચેહેરેને ભુલાકે તેરે જમાલને અપના આશના કીયા હએ. મએને બાઅ્દ કએ મુદ્દતોંકે આદમજાદકી સુરત દેખી હએ.

[અલમાસકા દોજાનુ હો કર શાહકો મોતી નજ્ર કરનાં]

હા! કેસા આબદાર મોતી! યહે મુરવારીદ બેબહા, કે તમામ બાદશાહત જીસકી કીમત હએ, ઔર જો બડે બડે બાદશાહોંકો મએસ્સર નહીં, વ્હો અએ અજીજ તુ કાહાસે લાયા?

અલમાસરૂહ—શાહ સરફરાજ, બંદા તેજારતકા કાંમ કરતા હએ, ઔર ઐસે બાહોતસે દાંને કમતરકે પાસ થે; મગર વ્હો તમામ રાહમે જંગીઓંને લુટ લીયે હએં, ઔર ફકત એક રહે ગયા હને.

સનોબર—અએ આદમજાદ, ચાહેસો તુ ઇસકે બદલેમે માંગ. કસમ હજરત સુલએમાનકી મુઝકો, કે તુ જો ચાહેગા સો મએં તુઝે દુંગા.

અલમાસરૂહ—[ખુદસે] ઐસા વકત ફેર ન હાત આએગા. [શાહકો] અએ દુરરએ સલતનત, અગર મેરી જાંનબખ્શી હો તો મઆર્ઝી અલ જમીર બયાંન કરૂં.

સનોબર—જા તેરી જાંન બખ્શી.

અલમાસરૂહ—અએ જેહાપનાંહ, મએંને કીસીકી જબાંનીસે સુના હએ કે, "ગુલ બા સનોબર ચે કર્દ" ઉસી દીનસે ઇસ આહવાલકે દરીયાફત કરનેકે લીયે બહોતસી ખ્રાબીયાં ઔર મુસીબતેં ખીંચતા હુવા યાંહાં તક આ પોંહચા હું. ઔર હુજુર પુર નુરકે દીદારસે કામયાબ અબ ઉમ્મેદવાર હું, કે ઊસકી હકીકતસે ઇસ મુસાફરકો સરફરાજી ફરમાઇયે.

સનોબર—[ગુસ્સેમે] હા! અભીહી તેરા તન સરસે જુદા કરતા; પર લાચાર હું. કયુંકે હુકમ જાંનબખ્શીકા દે ચુકા હું. નીકલ અએ આદમજાદ તુને ફેર મુઝે ગમમે ગીરફતાર કીયા. કીસ લીયે ગુલકા નામ

મેરે રૂબરૂ જુબાન પર લાયા? મુનાસીબ હએ તુઝકોકે ઇસ ખીયાલ મહાલસે બાઝ રહે. કીસ વાસ્તે કે યહે રાઝ મફકી કબીલ કહેનેકે નહીં.

અલમાસરૂહ—અગર નવાજીશ ઔર કરમે બાદશાહી મુઝ મુસાફર પર હએ, તો ઇરશાદ કરના ઇસ હકીકતકા લાજીમ હએ. કીસ વાસ્તેકે ખુદ જેહાંપનાહ હુકમ કર ચુકે હએ, કે જો કુચ્છ ઇરાદા રખતા હુ અર્જ કરૂં.

સનોબર—અફસોસ! મએં નાચાર હું. અપની કસમકો તોડ નહીં સકતા. આપ યેહ ઇસરારે નેહાંકો અયાં કરને સીવા ઔર ચારા નહીં હએ. પર અએ મુસાફર, તુ પહેલે મેરે સાત યેહ એકરાર કર, કે જબ મેરા આહવાલ તમામ કમાલ સુન ચુકે, તબ મએં તેરા સર તનસે જુદા કરૂં.

અલમાસરૂહ—જેહાંપનાહ, યેહભી મુઝકો બજાનોદીલ કુબુલ હએ.

સનોબર—અફસોસ! અએ જવાંન તુ કેસા હટીલા હએ.

[તાલી બજાંના બાદ નેકકારકા, દાખેલ હોના એક આહલેકારકા.]

જો કુત્તા કે જીસકે ગલેમેં તોકે મુરસ્સા પડા હએ, જો લા કર હાજીર કરો. ઔર જો બદકાર મકકારકો, ઔર જો તસ્તકોભી લાઇયો.

[જાના આહલેકારકા આદાબ બજા કર.]

સુન અએ આદમજાદ, કે ઇસ રાજે પીનહાંસે કોઇ માહેર નહીં હએ. તુભી મહેરમે ઇસરાર ન હોતા; પર મેરી કસમકે લીયે કહેનેકી ફર્જ હએ.

અલમાસરૂહ—જેહાંપનાહકી નવાજીશસે બંદા નેહાયત સરફરાજ હુવા હએ.

[ખીદમતગારકા એક હબશીકા કટા હુવા સરકો એક તસ્તમે રખકર સાત ગુલો કુત્તેકે દાખેલ હોના.]

સનોબર—અએ જવાંન આદમજાદ, યેહ તમામ તમાશા તુને દેખા. અબ મુનાસીબ હએ કે સર તેરા તનસે જુદા કરૂં.

અલમાસરૂહ—ખુદાવંદ, આપકી મેહેરબાંનીસે યેહ તમાશા દેખને તો આયા, મગર હકીકતો હાલસે વાકીફ ન હું. ઉમ્મેદ હએ કે મુઝે તમામ માંજરેસ વાકીફ કરોગે.

સનોબર—અએ રફીક સુન, વહે ઔરત જો જંજીરોંસે બંધી હુઈ હએ, ઇસકા નામ ગુલ હએ, ઔર મેરા નામ સનોબર હએ. વહે નાજનીન મેરી રાંનીથી. મએંને ઇસકો હજારોં મુસીબતં સહે કર મીલાઇથી. ઔર બડી મહોબ્બતસે ઇસકો મએં રખતાથા; પર વહે નાબકાર ફાહબા, હરરોજ મુઝે બેહોશીકી શરાબ પીલા મેરે મહેલસે કએ કોસોં પર હબ્શીયોં રહેતેથે ઉનકે સાત હર શબમે અએશો અશરતમે શામીલ હોતીથી. એક દીન મએં આહીસ્તાસે ઉસકે પીછે ગયા, ઔર કયા દેખતાહું કે વહે ફાહેશા ઉન જંગીઓંકે સાત તુર્બા મજામે મશગુલ હએ! ઇસ હાલતકે દેખતેહી મારે ગુસ્સેકે મેરા કલીજા ફકને લગા. ઉસ વકત સાત મેરે વહે વફાદાર કુત્તાથા. મેરી આંખોંસે શોઅલે નીકલને લગે;—બેતાબ હો કર ઉસ મજમ-એ બેતમીજીમે ચલા ગયા. જંગીયોંને મુઝે દેખતેહી માનીંદ બીલજબં-બુરસીઆહક મુઝે ઘેર લીયા. ઉનસે જબરદસ્તોંકા ખીયાલ દીલમે મુતલક ન લા, મએં ઉનસે લડનેમે મશગુલ હુવા. જબ ઉન બદકારોંને દેખા કે મેરે રૂબરૂ ઉનકા કુચ્છ નહીં હો સકતા તબ ભાગને લગે. વહે હબ્શી, કે જીસકા સર કાટા હુવા ઇસ તસ્તમે હએ, મેરે હાથ ગીરફતાર હુવા. મએં ચાહતાથા કે ઉસે બાંધ કર મુકએદ કર લું. ઉસ અસ્નામે વહે આફતેજાંન ગુલ, જો વહીં ખડીથી, પીછેસે દોડ કર આઇ ઔર ઇસ જોરસે ધક્કા મુઝે એક દીયા, કે મએં જમીનપર ગીર પડા. ઉસ વકત વહે જંગી ફાબુ પા કર મેરે સીનેપે ચડ્ડ બએઠા, ઔર ઇસ બેહયાને મુઝે ઝટ અપની કમરસે ખંજર નીકાલ મેરે કતલકે વાસ્તે હબ્શીકો દીઇ, ઔર મારનેકા ઇશારા કીયા. ઉસ વકત મએં અપની જીંદગીસે હાત ધો બએઠા ઔર મુશકીલકુશાએ હકીકીકી દરગાહમે પનાહ લાયા. જંગીને ચાહાકે ખંજર મેરે ગલેપર ચલાએ, ઔર એકહી જખમસે મેરા કાંમ તમામ કરે. નાગાહ ઇસ સગ વફાદારને પીછેસે પકડ કર ઉસ જંગીકો નાખુનસે મજરૂહ કીયા. મએંને ફાબુ પા કર જંગીકો નીચે ગીરાયા, ઔર જંજીરોસે જકડકર ગુલકોભી ઉસકે સાત મુકએદ કીઇ. ચાર જંગી ઔર જો મેરી દાહશતસે ભાગેથે ઉન-મેસેભી તીન મેરે હાથ ગીરફતાર હુવે; પર એક હબ્શી ભાગ કર કૈમુસશા-હકી બેટી જો મેહરઅંગેજ નામ રખતી હએ ઉસકી પનાહ લીઇ હએ. ઉસ નાજનીનને ઉસ બદબખ્ત મરદુદકો અપને તખ્તકે નીચે છુપા રખ્ખા હએ. અએ મુસાફર, અબ તમાંમ આહવાલ ગુલકા તુઝકો કહે સુનાયા. અબ તુભી અપને અહદકો બજા લા.

અલમાંસરૂહ—મેરે કત્લપર હુજુરકા ઇરાદા મુસમ્મમ હુએ, ઔર મએં ભી અપને એકરાર પર કાયમ હું. મગર અબતક તમામ કએફીયત જાહીર ન હુઇ, કે વોહ જંગી ભાગ કર મેહરઅંગેજકે પાસ કીસ કામકે વાસ્તે ગયા હુએ, ઔર ઉસકો મેહરઅંગેજને કીસ લીયે અપને તખ્તકે નીચે છુપાયા હુએ? પહેલે મુઝકો ઇસ માજરેસે વાકીફ કીજીયે, પીછે શોકસે કત્લ કીજીયે.

સનોબર—મએં ઇસ્સે મુતલક વાકીફ નહી હું. અએ નેકબખ્ત જવાન, તુને કીસ હીકમત ઔર ચાલાકીસે અપની જાંન બચાઇ. અબ મએંને તુઝે તેરી જાન બખ્શી હુએ. પર પહેલે તુ મેરા એક કામ કરનેકા કોલ દે, ઔર બાદ્દ અઝ યાંહાંસે અપને વતનકો રવાંને હો.

અલમાસરૂહ—અએ શાહેનશાહે ગેતીપનાહ, મએં આપકા ફરમાબરદાર હું. જો ચાહોસો ફરમાંવ, ચશ્મોસે બજા લાવુંગા.

સનોબર—સુન અએ નેકનીયત, કે વોહ હબ્શી જો મેહરઅંગેજકે તખ્તકે નીચે છુપા હુએ, વોહ તુ મેરે હવાલે કર દે. તાકે મએં અપના કીનાં ઉસપર લું, ઔર કરાર પાવું.

અલમાસરૂહ—યેહ જીમ્મા મેરા હુએ. યાંહાસે જાતેહી મએં હર સુરતસે ઉસ નાપાકકો કત્લ કરૂંગા.

સનોબર—નહીં, નહીં, ઉસકો જીતાહી તુ મેરે પાસ ભેજ દે. યેહ લે મેરા ખંજર તેરે પાસ રખાયો. જીસ વકત ઇસકો તુ મ્યાનસે બાહેર નીકાલેગા, મેરા જીન બા રૂબરૂ ખડા હોગા. ઉસકે હવાલે ઉસ જંગીકો કરાયો.

[સનોબરકા અલમાંસકો ખંજર દેના.]

અલમાસરૂહ—અ જાંનો દીલ અએ દુરરએ સલતનત. તેરા યેહ કામ બજાંના મએં અપની ફર્ઝ બુજુંગા, ઔર જીનહાર યેહ પુરા કીયે બગૈર કરાર ન પાવુંગા. શાહ સરફરાજ, અબ મુઝે રૂખસત ફરમાઇયે, તાકે કસ્દ અપને વતનકા કરૂં ઔર તેરા કાંમ પુરા કરનેમે કમર બાંધું.

સનોબર—અએ દાનેશમંદ આદમજાદ, ઇતની જલ્દી ન કર. મેરી યેહ આર્જુ હુએ કે તુ ચંદ રોજ મેરા મહેમાન રહે.

અલમાંસરૂહ—બા શૌક કુબુલ હુએ મુઝકો.

સનોબર—અબ મેરે હમરાહ, મજલીસે અંએશ આરાસ્તા કીજે હુએ ઉસમે મશગુલ હો.

[રવાંના હોના અબ માંસે સનોબરકા.]

બાબ ચોથા—પરદા પાંચવા.

બાગ.

[તખ્તપર બએઠી હુવી નઝર આંના મહેરઅંગેઝકા ગમગીન હો કર.]

ઝીનઓટી—ગઝલ—દીલ અગર માંગોગે તુમ—તર્જ.

મેહેરઅંગેઝ—

ફુરકતમે તેરે ખોવંગે હમ સબ્રો કરાર, કબતક અએ યાર?
વસ્લકે તેરે રહેંગે હમ યાંહાં ઇન્તેજાર, કબતક અએ યાર?—ફુરકતમે.
કયું નહીં તેરા દીખાતા જલવા હમે અએ દીલપઝીર?
કરેંગે રો રોકે ગમ અપના ઇજહાર, કબતક અએ યાર?—ફુરકતમે.
ખુબખુલાં હુએ શોદાઇ યું, કે બાગબાં આયા નહીં,
મુરઝાએગા હીજ્રમે મેરા જોબનકા બાહાર, કબતક અએ યાર?—ફુરકતમે.
તુને આંખેં ચુરાકે દીઇ મોહબ્બતકી તેરા ભરકે જામ,
ઇશ્કકી તેરે રહેગી હમકો યહે ખુમાર, કબતક અએ યાર?—ફુરકતમે.

[આંના દીલઆરામકા ખુશ હો કર.]

દીલઆરામ—ઊઠો ઊઠો ખાતુન, ઓર સીજદા શુક્રકા બજા લાવ, કે ગંવાયા હુવા જવાહીર ફેર મીલા હએ.

મેહેરઅંગેઝ—દીલઆરામ, યહે કયા શોર હએ? કયું રી દીવાંને આઇ કયા કરતી હએ? કોનસા જવાહીર મીલા, કુચ્છ ખ્વાબતો ન દેખા?

દીલઆરામ—હાં, હાં, ખ્વાબભી દેખા, ઓર સચમુચકાભી દેખા. મલેકા ઊઠો સોલા સીન્ગાર કરો, બએઠે કયા રહે હો? જો જો યાંહાં દીવાંના આયાથા, અબ જો સ્યાંના હુવા હએ, ઓર આપકે સવાલકા જવાબ દેનેકે લીયે યાંહાં આયા હએ.

મેહરઅંગેજ—દીલઆરામ, કયા રાસ્ત કહેતી હએ? અરે વહે દીલકી ખુશીકા મએં કયા બયાંન કરૂં. મારે શાદમાનીકે શાદી મર્ગ હોતી હું. દાખીલ કર ઊસકો.

[દાખીલ હોના અલમાસરૂહકા મએ તૈમુસશાહકા મઆ ચોબદારકે.]

તૈમુસશાહ—મેહરઅંગેજ, આજ વહે જવાંન તેરે સવાલકા જવાબ લાયા હએ.

મેહરઅંગેજ—અજીજ પીદર, અગર વહે મેરી શર્ત બજા લાએગા તો મએં બ મોજીબ એકરારકે મેરી સોહબતમે કુબુલ કરૂંગી.

અલમાસરૂહ—જબતો કહો કે આપકા કયા સવાલ હએ?

મેહરઅંગેજ—"ગુલ બા સનોબર ચે કર્દ" યાને ગુલને સનોબરકે સાત કયા કીયા? ઊસકી મુઝે કએફીયત ચાહીયે?

અલમાસરૂહ—અએ મેહરઅંગેજ: જો કુચ્છ કે ગુલને કીયા ઊસકા નતીજા બ ખુબી પાયા હએ. કયા તુભી ઊસકે માનીંન્દ પશેમાન હોગી?

મેહરઅંગેજ—[ખુદસે] વહતો મેરે રાજ નેહાંસે વાકીફ હએ. [અલમાસરૂહકો] અએ શાહજાદે, જબ તુ સર બ સર આહવાલ ઊસકા હર્ફ બ હર્ફ બયાંન કરેગા, તબ મએં બાવર કરૂંગી કે તુ સચ કહેતા હએ યા નહીં?

અલમાસરૂહ—જબતો હુશીયાર હો ઔર ખબરદારીસે ધ્યાંન ધર; પર અએ મલેકા, જબકે મએં તેરે સવાલકા જવાબ દુંગા ઊસ વકત મેરા ઈખ્તેયાર હએ, જો ચાહુંગા સો કરૂંગા.

મેહરઅંગેજ—ઈસ પર બા ખુશી મએં રાજી હું.

તૈમુસશાહ—ઔર મએંનેભી વહે મનજુર કીયા હએ.

અલમાસરૂહ—અએ નેકબખ્તો, હકીકત ઈસ સવાલકી અબતક માની દ પરદએ ફલકકે કીસીપર જાહીર નહીં હુઈ. મગર અબ મએં ઊસકા બયાન કરતા હું. પહેલે અએ મલેકા મુઝે કહીયેકે વહે હકીકત આપને કહાંસે સુની કે જીસકે લીયે નાહક ખુદાકે બંદોકો હલાક કરતી હએ? મેહરઅંગેજ, મએં હકીકતસે ગુલ ઔર સનોબરકે ખુબ માહીર હું, મગર રાસ્તી ઊસકી તુઝકો કયું કર મોઆલુમ હો? લાજીમ હએકે આપને જીસસે વહો આહવાલ સુના હએ ઊસ શખ્સકો હાજીર કીજીયે, કે મેરી દુરસ્તી મે કલામ પર શાહદત દે.

મેહરઅંગેજ—મએંને કીસી મુસાફરસે યહે કીસ્સા સમાઅત કીયાથા, અબ ઊસકો કાંહાંસે લાવું જો હાજીર કરૂં.

અલમાસરૂહ—હુએફ હએ તેરી નાંદાંની પર. અગર મએં ઊસ મુસાફરકો હાજીર કરૂં તો કયા હોવે?

મેહરઅંગેજ—અજીંમે બેહતર. આપ મુખ્તાર હો. બુલાવ ઊસ મુસાફરકો.

અલમાસરૂહ—અએ શાહ જેહાંપનાહ, બેઅદબી મોઆફ હુએ.

[અલમાસકા તાલી બજાંના, એક દેવકા નમુંદ હોના.]

અએ ખ્વાસ, ઇસ તખ્તકો યાંહાંસે ઉઠાવ.

[દેવકા તખ્તકો હટાંના, નીચેસ ઉસકે એક જંગીકા નીકલ આંના.]

અલમાસરૂહ—અબ કર લે તેરી ખાતરી.

[શર્મસાર હો જાંના મેહરઅંગેજકા.]

મેહરઅંગેજ—બાંદી હું તેરી યેહી હએ જવાબ.

કૈમુસશાહ—અએ જવાંન, આફરીન તેરા દીલાવરી ઔર બહાદુરી પર. આજ તુને મેહરઅંગેજકી ગુરૂરીકા કીલ્લા જીતા હએ.

દીલઆરાંમ—[ફીદા જાંનુ હો કર] ઔર બ મોઝીબ તેરે એકરારકે મએંભી તેરી હો ચુકી હું.

અલમાસરૂહ—દીલઆરાંમ, મએં તુમ દોનોકો અમનો અમાંમે રખુંગા; પર પહેલે મુઝે સનોબરશાહકા કાંમ બજાયા ચાહીયે.

[અલમાસકા મ્યાંનસે ખંજર બાહેર નીકાલના, એક દેવકા નમુંદ હો કર જંગીકો પકડ કર લે જાંના.]

અએ બાદશાહ આલી મુંકામ, યહે હબ્શીકે લાયક યેહી સજા હએ. ઉસને જો ગુનાહ ગુલકે સાત કીયાથા ઉસકે ઇવજમે શનોબરશાહને ઉસકો યહે નસીહત કીઇ હએ.

કૈમુસશાહ—[ચોબદારકો] સારે શહરમે ખુશીકી મનાદી ફીરવાવ, ઔર કાજીકો બુલાવ. અએ નેકનામ દીલાવર જવાન, તુ મુઝે તેરે નામો ખાનદાનસે વાકીફ કર.

[ચોબદારકા રવાંના હોના આદાબ બજા કર.]

અલમાસરૂહ—જેહાંપનાંહ, બંદેકા નામ અલમાસરૂહ હય્એ. મેરા વાલીદ શમશાદ લબ્આલપોશ હય્એ.

કૈમુસશાહ—કોન? શમશાદ લાબ્અલપોશકા તુ ફરજંદ! મગરીબકે વાલીકા શાહજાદા? ઓહો કીતની ખુશબખ્તી. વ્હોતો મેરા છોટપનસે આશનાવ હય્એ. અલમાસરૂહ, વ્હો જીતા હય્એ, થોડે દીન હુવે ઉસને મેરી તરફ એક કાસીદકો તેરી ખબર પુછનેકે લીયે ભેજાથા. મય્એં આજહી ઉસપર રૂકકા તેરી સલામતીકા લીખુંગા.

અલમાસરૂહ—શુક્ર દાદગર, જબતો આજ સબોસે મય્એ કીસમત દાર હું અરે પર મેરા બહાદુર કાહાં હો.

[દાખેલ હોના ચોબદારકા.]

ચોબદાર—શાહ મરફરાજ કાજી સાહેબ આય્એ હય્એ.

કૈમુસશાહ—દાખીલ કરો ઉનકો.

[ચોબદારકા કાજીકો ઇસતેકબાલ જાના, કાજીકા બડે શોહક ઔર અકડસે આના, અલમાસરૂહ બહાદુરકો પહેછાંનના.]

અલમાસરૂહ—કોન બહાદુર!

બહાદુર [દો જાનુ હો કર] ઓ મેરા માલીક! મેરા સાહેબ!

અલમાંસરૂહ—વાહ! બહાદુર કાજી તો ખુબ બના હય્એ.

બહાદુર—વહે સબ તુમ્હારે તવજ્જોએ હય્એ. [દીલઆરામો મેહરબ ગેજકો દેખકર] અરે પર ગહે કયા! ફકત એકહી મર્દ ઔર દો ઔરતેં! મુઝેતો યાંહાં શાદી કરનેકે લીયે બુલવાયાથા.

[બાહેરસે કુતબોદીનકા આવાજકા આના.]

કુતબોદીન—નહી, નહીં, મહેલ હો, યા મહેલકા બાવા હો. ગોસા બીસા મય્એં કીસીકા પહેછાનતા નહીં. તુમ્હારે કાજીસે મુઝેતો કાંમ હય્એ.

કૈમુસશાહ—આને દો, આને દો. કોન હય્એ! [કુતબોદીનકા આના ઔર આદાબ બજાના.]

કુતબોદીન—જેહાપનાહ, મેરા કામ કાજી સાહેબસે હય્એ. [કાજીકો] મેહરબાન કાજી સાહેબ, મય્એં વ્હો હકીમકી ઔરતકો લાયા હુ. વ્હોતો સુનતેહી કહેને લગી, કે મય્એં જરૂર તુમ્હારે સાત શાદી કરૂંગી.

બહાદુર—તો બડે મીયાં ઊનકો અંદર લે આવ.

કુતબોદીન—જનાબ, મએં તો આતાથા, પર સીપાહીયોને અટ-કાયા. અભી આતા હું.

[કુતબોદીનકા જાના.]

અબુલઆસરફ—બહાદુર, યહે કયા ફેર નયા ફીતના તુને જગાય હુએ? યહે બુઢ્ઢા કોન ?

બહાદુર—નેકવર શાહજાદે, યહે બુઢ્ઢા મેરા બાપ હુએ; મગર મેરી સુરત જરા બદલ ગઇ હુએ ઇસ લીયે પહેછાંન સકતા નહીં. મએંને ઇસકો મેરી મઅશુકકો યાંહાં લાનેકો ભેજા થા. અગર હુકમ હો તો મએંભી શાદી—

કૈમુસશાહ—હુકમકી બાત નહીં કાજી, આજ શાદી ઓર ખુશહાલી હુએ, ઇસ વાસ્તે તુભી યાંહી નેકાહ કર લે.

[દાખેલ હોના કુતબોદીનો જોહરાકા.]

કુતબોદીન—યહે દેખો બીબી સાહેબ, યહે તુમારા ખાવીન્દ કાજી સાહેબ હુએ.

[જોહરાકા બહાદુરકો દેખકર તઅજ્જુબ હોના.]

જોહરા—કોન? મેરા બહાદુર! [દોનોકા બગલગીર હોના.]

બહાદુર—હાં, વોહી બહાદુર, જીસકો આપને મુવા સમઝ સ હુકમે બધ કીયાથા સમઝે ?

કુતબોદીન—બહાદુર! કોનસા બહાદુર?

બહાદુર—વોહી, જો આપકા બેટા થા.

[કુતબોદીનકા બહાદુરકો ગલે લગાંના.]

કુતબોદીન—યા ખુદા! મેરા બેટા બહાદુર કાજી હુવા?

[લાલાઓ દહેકાનીકા દાખેલ હોના.]

દહેકાની—સલાંમઅલેકુમ કાજી સાહેબ, આપકો બંદા મુબારક-બાદી દેનેકે લીયે આયા હુએ.

બહાદુર—મુઝપ બડા એહેસાંન હુવા હુએ. બીબી લાલા, આપ ખુશ તો હો?

લાલા—સબ કુચ્છ ખએરીયત હુએ. મેરૈ તમામ મુર્ગીયાં ખુશી ઓર મગન હુએ. પર યહે બુઢ્ઢા કોન? મેરે લંગડે મુર્ગેકેસા દીખતા હુએ.

બહાદુર—વ્હેતો મેરા બાપ હય્યે લાલા.

કુતબોદીન—[તઅેશમે આંના] મઅેં લંગડા મુર્ગા ? વાહ ! ક઼ાજી સાહેબકે બાપકો કયા ખુ઼બ એલક઼ાબ દીયા ?

દહેક઼ાની—[ગુસ્સેમે] તોબા, લાલાતો બસ જીધર જાતી હુયે વાંહાં બકવા કરતી હુવ્વે. [બહાદુરકો] સાહેબ, ઊસ રોજ઼ આપને દેવકો બુલ-વાને કે લીયે મુઝે કહાયા ઊસકી કુચ્છ તજવીજ઼ કીઇ ?

બહાદુર—દેવ ? કૌનસા દેવ ?

દહેક઼ાની—જોો મુઝે નાચ નચા ગયાથા જોો.

બહાદુર—હાં હાં હાં. અબ યાદ આઇ. પર દેખો અબ ઊસ દેવકી કુચ્છ જ઼રૂર નહીં હુવ્વે. મઅેં તુમકો મેરા ચોબદાર બનાવુંગા.

દહેક઼ાની—[ખુ઼શ હો કર] ચોબદાર ! વાહવાહરી લાલા, તુતે ચોબદારની કહેલાવ્વેગી.

લાલા—[બે સમઝેકે ગુસ્સે હોના] નહીં, નહીં, મઅેં ચોબદારની નહીં. મઅેં તો લાલા.

કૈમુસશાહ—ક઼ાજી સાહેબ, કયુ ખડે હો ?

બહાદુર—જેહાંપનાંહ, મઅેં સબકા નેકાહ પડહુંગા; પર મેરા કૌન પડેગા ?

કૈમુસશાહ—તુહીં, ઔર કૌન ?

બહાદુર—ખુ઼દાવંદ, જીન જીનોકી મઆશુક઼થી જોોતો સબ આપ-સમે આશક઼ોંકે સાત ખડી હુવ્વે. અબતો દોઆ દેની બાક઼ી હુવ્વે.

[બહાદુરકા અલમાંસકે સાત દીલઆરાંમો મેહરઅંગેજ઼કા હાત મીલાકર દોઆઅે દેના.]

જેહાંમે આશકાર, દલેરોંકે સરદાર, બહાદુરોંકે સાલાર, શાહાજ઼ાદે અલમાંસરૂહબખ઼્શા, જીન્દગીકી તમાંમ ન્યાંમતે ઔર જેહાંનકી હમાં ખુ઼રશંદીકા બારીશ તુઝપર બરસે, ઔર દાયમ, દાયમ તુઝે મુબારીક હો ઇન તેરી શોહરેઆફ઼ાક઼ મઆશુક઼ોકા વેહસાલ. આમીન ! આમીન !!

[બહાદુરકા જોહરાકા હાત અપને હાતમે લે કર દોજાનુ હો કર બઅઠે જાંના, કૈમુસશાહકા સબકો દોઆઅે દેના.]

અબીયાત.

કૈખુસશાહ—અએ કુરજંદો મેરે રહો શાદ કાંમ,
લાલા—કરો અએરો અશરત અજીજોં તમાંમ,
અલમાસરૂહ—સનાઓ સીપાસ હએ અએ પરવરદેગાર,
જોહરા—મીલે એક બ એક સારે આશકે જાર.
મેહરઅંગેજ—મેરે જાંનીકો મએંને પાયા ઇસઆંન,
બહાદુર—તુ રખ ઇનપ સાયા દાયમ યજદાંન.
જોહરા—સુરત હીજ અબ ન દીખાએ કણ.
બહાદુર—કદમ અપને ગમ યાંહાં ન લાએ કણ.
દીલઆરામ—સાહેલે મકસુદકો પોંહચાએ ખુદા,
કુતબોદીન—કાજીકે પીદરકી આંમીન હો દુઆ.
લાલા—ખાવીંન્દકે બદલ કરતી હું મુબારક.
દેહકાંની—અરે ચુપ ચોબદારની, મુબારક.
અલમાસરૂહ—અમન ઓર ચમનમે રહે ખુશ તમાંમ,
કે "ગુલબા સનોબરકા" આયા અંજાંમ.

[સબકા સાત, મીલકે ખુશીકા ગાંના ગાંના.]

પાહાડી—ઇંગ્રેજી તર્જ.

સબ—પરવરદેગાર, સરવર સરદારને મીલાએ યાર,
ખુશ ખુશાહાલી રામશગીરીસે રહે હરબાર.
વકત ફીરા ઓર બખ્ત ખુલા હએ હરએકકા ઇસઆંન,
દાદ ખુદાને લીઇ આઇન્દાહ હમપર હો મેહરબાંન.
સારે પ્યારે, મીલ ગએ યારો, હારી હએ ફુરકત,
નામ દુરીકા દુર હુવા, ખુલા દરે રહેમત.
અલમાંસરૂહ બખ્શ ઓર મેહરઅંગેજકા હુવા નેકાહ.
રહે મજેમે દીલબર દોનો આહા આહા આહા આહા હા—પરવર.

તમામ શુદ.

જાહેર ખબર.

છપાઇ બાહેર પડશે.

વીકતોરીઆ નાટક મંડલીના

હીંદુસ્તાની ખેલો.

પ્રગટ કરનાર—જેહાંગીર બેજનજી કરાણી.

પાખ અસમત નાજનીન.

બકાવલી ઔર તાજુલ મુલ્ક.

રાજા ગોપીચંદ.

આલમગીર.

અબુલહુસન.

પરવીઝ.

ઉપલી ચોપડીઓ જલદીથી છપાઈ બાહાર પડશે.

જેહાંગીર બેહરામજી કરાણીએ

પ્રગટ કરેલી ચોપડીઓ.

	રૂ.	આ.
કરાણીનો ગુજરાતી ગાયન સંગ્રહ—(જેમાં ૩૪ નાટકોમાંના તથા ત્રણ આખા ગાયનરૂપી ખેલોમાંના ગાયનો, ગરબાઓ તથા ગુજરાતી ગઝલ મળી ૭૫૦ ગાયનો છે.)	૧	૦
રાજવીર કથા—(જેમાં વાંચવાલાયક રસીક વાર્તાઓ છે)	૧	૮
રજપૂત વીરરસ કથા—(૬ મોટી ને વાંચવાલાયક કથા છે) .	૧	૦
હાતમ નામું—(૧૮ ચીત્રો સાથે અતીઘણી સસતી કીમતમાં છે)	૦	૮
લેલી ને મજનુ—(મોટું પુસ્તક, રંગીલું ને અસરકારક છે)	૧	૦
પુરામરજ નામું—(પેહેલું—બીજું વાલમ સાથે ઘણી સસ્તી કીમતે બીજી આવૃતિ)	૧	૦
વિલાયતના કવેશ્વરો—(તેમના જનમચરીત્ર સાથે)	૧	૮
વિલાયતનું રાજબંધન (પારલામેંટની જાણવાજોગ હકીકત)	૦	૬
ઇરાનની તવારીખ—(પદના આકારમાં.)	૦	૮
ગુજ-એ-અવસ્તા—(ઝંદનેના ગાના પેહલા તરજુમો છે.)	૦	૨
આવાંયસ્ત બા માએની—(ગરેહ સાથે તરજુમો છે.)	૦	૪
જરતોસ્તી મઝહબ	૦	૪
પારસી લોકના ધારા—(અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી ભાષામાં)	૦	૮
સુરસાગર—જેમાં નામીચા કવી સુરદાસજીએ રચેલી તરેહવાર રાગ રાગણીઓમાં ૨૦૦ મશ્હુર ભકતીઓ છે	૦	૮
કરાણીનો હીંદુસ્તાની ગાયન સંગ્રહ—ભાગ પહેલો. (જેમાં **સાત ગાયન રૂપી ખેલો** સાથે ૬૦૦ થી ઉપર ગાયનો સમાવેલાં છે.)	૧	૦
કરાણીનો હીંદુસ્તાની ગાયન સંગ્રહ—ભાગ બીજો. (જેમાં **પાંચ ગાયનરૂપી ખેલો** સાથે ઉમદા ૨૫૦ ગઝલ સાથે ૧૦૦૧ ગાયનો છે)....	૧	૦
કરાણીનું રાગસ્તાન ભાગ પહેલો—(જેમાં ૨૫૦ ગઝલ રેખતા, તથા ઠુમરી, લાવણી ઉપરાંત ૨૪ જાતની ઉત્તમ રાગરાગણી છે.)	૦	૧૨
'ઉપકાર કે અપકાર?' અને **'અનળરાય અને લાલબા'** ચાનક આપનાર બે નાટકો	૦	૪
કરાણીની ઇંદર સભા	૦	૪